

LIBER IX

DE LINGVIS, GENTIBVS, REGNIS, MILITIA, CIVIBVS, AFFINITATIBVS

DE LINGVIS GENTIVM. Linguarum diversitas exorta est in 1
aedificatione turris post diluvium. Nam priusquam superbia
turris illius in diversos signorum sonos humanam divideret
societatem, una omnium nationum lingua fuit, quae Hebraea
5 vocatur; quam Patriarchae et Prophetae usi sunt non solum in
sermonibus suis, verum etiam in litteris sacris. Initio autem
quot gentes, tot linguae fuerunt, deinde plures gentes quam
linguae; quia ex una lingua multae sunt gentes exortae. Lin- 2
guae autem dictae in hoc loco pro verbis quae per linguam
10 fiunt, genere locutionis illo quo is qui efficit per id quod effi-
tur nominatur; sicut os dici solet pro verbis, sicut manus pro
litteris. Tres sunt autem linguae sacrae: Hebraea, Graeca, 3
Latina, quae toto orbe maxime excellunt. His enim tribus
linguis super crucem Domini a Pilato fuit causa eius scripta.
15 Vnde et propter obscuritatem sanctarum Scripturarum harum
trium linguarum cognitio necessaria est, ut ad alteram recur-
ratur dum siquam dubitationem nominis vel interpretationis
sermo unius linguae adtulerit. Graeca autem lingua inter 4
ceteras gentium clarior habetur. Est enim et Latinis et omni-
20 bus linguis sonantior: cuius varietas in quinque partibus dis-
cernitur. Quarum prima dicitur κοινή, id est mixta, sive
communis quam omnes utuntur. Secunda Attica, videlicet 5
Atheniensis, qua usi sunt omnes Graeciae auctores. Tertia
Dorica, quam habent Aegyptii et Syri. Quarta Ionica, quinta
25 Aeolica, †quas Αἰολιστί locutos dixerunt.† Et sunt in obser-

3 dividerat *T* (et *Isid.* ?) 4 natione *K* 6 initio] itio *C*¹ 7 fu.
tot. lin. *K* (non *A*) 9 quae] quia *C* 10 illo quo . . . pro litteris *om.*
K (non *A*) per illud *B*: pro eo *Schwarz* 16 ut alt. *C*¹ *T* 17 dum]
tum *dett.* siqua *B* 18 inter] in *K* (non *A*) 19 en. lat. *T* 20 de-
cernitur *T* 21 κοινή] coenedo (concedo *C*) *codd.* 24 quem hab.
BT Syri] phiri *C*¹: Siculi *Arev.* 25 quas colisti locutos dixerunt
*BC*¹ *T*: qua se colistas locuti *corr. o*) s. d. *K* (? locuti *K*¹, -tos *K*²) *fort.*
Isstī et *Αἰολιστί*

vatione Graecae linguae eiusmodi certa discrimina ; sermo enim
 6 eorum ita est dispersitus. Latinas autem linguas quattuor esse
 quidam dixerunt, id est Priscam, Latinam, Romanam, Mixtam.
 Prisca est, quam vetustissimi Italiae sub Iano et Saturno sunt
 usi, incondita, ut se habent carmina Saliorum. Latina, quam 5
 sub Latino et regibus Tusci et ceteri in Latio sunt locuti, ex
 7 qua fuerunt duodecim tabulae scriptae. Romana, quae post
 reges exactos a populo Romano coepta est, qua Naevius, Plau-
 tus, Ennius, Vergilius poetae, et ex oratoribus Gracchus et
 Cato et Cicero vel ceteri effuderunt. Mixta, quae post im- 10
 perium latius promotum simul cum moribus et hominibus in
 Romanam civitatem inrupit, integritatem verbi per soloecismos
 8 et barbarismos corrumpens. Omnes autem Orientis gentes in
 gutture linguam et verba conlidunt, sicut Hebraei et Syri.
 Omnes mediterraneae gentes in palato sermones ferunt, sicut 15
 Graeci et Asiani. Omnes Occidentis gentes verba in dentibus
 9 frangunt, sicut Itali et Hispani. Syrus et Chaldaeus vicinus
 Hebraeo est in sermone, consonans in plerisque et litterarum
 sono. Quidam autem arbitrantur linguam ipsam esse Chal-
 daeam, quia Abraham de Chaldaeis fuit. Quod si hoc recipitur, 20
 quomodo in Danielo Hebraei pueri linguam, quam non noverant,
 10 doceri iubentur? Omnem autem linguam unusquisque homi-
 num sive Graecam, sive Latinam, sive ceterarum gentium aut
 audiendo potest tenere, aut legendo ex praeceptore accipere.
 Cum autem omnium linguarum scientia difficilis sit cuiquam, 25
 nemo tamen tam desidiosus est ut in sua gente positus suae
 gentis linguam nesciat. Nam quid aliud putandus est nisi
 animalium brutorum deterior? Illa enim propriae vocis cla-
 morem exprimunt, iste deterior qui propriae linguae caret
 11 notitiam. Cuiusmodi autem lingua locutus est Deus in prin- 30

5 habet *K*¹: habeant *T* 6 tusciae ceteri *C*¹: tusciae ceteris *K* in
 latino *T* 8 cepta *K*: gesta *BCT* 9 po. ex *B* 11 latius] latinus *T*
 13 vel Orientes et gutt. in ling. *T* 14 lingua *K* 15 mediterranei *C*¹
 16 Asiani] anani *T* vel Occidentales 18 serm. et cons. *K* 21 Hebraei
 om. *K* 22 docere *C*¹ iuebantur *K* 24 audiendum po. teneri a.
 legendum *K* 25 difficile sit c. nosse ne. *K* (non *A*) 26 nemo] nomen
*B*¹ 27 putandum *K* 28 illa] ille (*i. e.* illac?) *B* 30 autem om. *K*

cipio mundi, dum diceret: 'Fiat lux,' inveniri difficile est.
 Nondum enim erant linguae. Item qua lingua insonuit postea
 exterioribus hominum auribus, maxime ad primum hominem
 loquens, vel ad prophetas, vel dum corporaliter sonuit vox
 5 dicentis Dei: 'Tu es Filius meus dilectus'; ubi a quibusdam
 creditur illa lingua una et sola, quae fuit antequam esset lin-
 guarum diversitas. In diversis quippe gentibus creditur quod
 eadem lingua illis Deus loquatur quam ipsi homines utuntur,
 ut ab eis intellegatur. Loquitur autem Deus hominibus non 12
 10 per substantiam invisibilem, sed per creaturam corporalem, per
 quam etiam et hominibus apparere voluit, quando locutus est.
 Dicit etiam Apostolus (1 Cor. 13, 1): 'Si linguis hominum
 loquar et angelorum.' Vbi quaeritur qua lingua angeli loquan-
 tur; non quod angelorum aliquae linguae sint, sed hoc per
 15 exaggerationem dicitur. Item quaeritur qua lingua in futurum 13
 homines loquantur: nusquam reperitur. Nam dicit Apostolus
 (1 Cor. 13, 8): 'Sive linguae, cessabunt.' Ideo autem prius de 14
 linguis, ac deinde de gentibus posuimus, quia ex linguis gentes,
 non ex gentibus linguae exortae sunt.

20 DE GENTIVM VOCABVLIS. Gens est multitudo ab uno prin- II
 cipio orta, sive ab alia natione secundum propriam collectionem
 distincta, ut Graeciae, Asiae. Hinc et gentilitas dicitur. Gens
 autem appellata propter generationes familiarum, id est a
 gignendo, sicut natio a nascendo. Gentes autem a quibus 2
 25 divisa est terra, quindecim sunt de Iaphet, triginta et una de
 Cham, viginti et septem de Sem, quae fiunt septuaginta tres,
 vel potius, ut ratio declarat, septuaginta duae; totidemque
 linguae, quae per terras esse coeperunt, quaeque crescendo
 provincias et insulas inpleverunt. Filii Sem quinque singulari- 3

1 venire C¹ diff. esset *T* ante corr. 2 enim om. BK 6 illam
 linguam unam et solam K 7 quippe] autem *T* 8 quam... ut. om. *T*
 9 non om. K 12 di. enim apostolis C¹ 13 loquerer *T* 15 futuro
 K 17 autem om. K: au. et *T* 18 dei. gen. CT cap. 11 (*Nominum*
Semiticorum formae secundum Arev. plerumque sunt redditae codicum
discrepantia neglecta) 21 natio T¹ 22 distinctam K hic C¹
 23 generacionem K 24. sicut... nasc. om. B¹ a quibusdam K¹

- ter gentes singulas procreaverunt. Quorum primus Elam, a quo Elamitae principes Persidis : secundus Assur, a quo Assyriorum pullulavit imperium : tertius Arphaxat, a quo gens Chaldaeorum exorta est : quartus Ludi, a quo Lydii : quintus
- 4 Aram, a quo Syri, quorum metropolis fuit Damascus. Filii 5
Aram, nepotes Sem, quattuor : Hus et Vl et Gether et Mes. Hus Traconitidis conditor, qui inter Palaestinam et Coelesyriam tenuit principatum, unde fuit Iob, secundum quod scriptum est (Iob 1, 1) : 'Vir erat in terra Hus' : secundus Vl, a quo Armenii : tertius Gether, a quo Acarnanii sive Curiae : quartus 10
- 5 Mes, a quo sunt hi qui vocantur Maeones. Posteritas Arphaxat filii Sem ; Heber nepos Arphaxat, a quo Hebraei ; Iectam filius Heber, a quo Indorum orta est gens ; Sale filius Iectam, a quo
- 6 Bactriani, licet eos alii Scytharum exules suspicantur. Ismael filius Abraham, a quo Ismaelitae, qui nunc corrupto nomine 15
- 7 Saraceni, quasi a Sarra, et Agareni ab Agar. Nabaioth filius Ismael, a quo Nabatheï, qui ab Euphrata in mare Rubrum
- 8 inhabitant. Moab et Ammon filii Loth, a quo Moabitae et
- 9 Ammonitae. Edom filius Esau, a quo Idumaei. Haec sunt gentes quae de Sem stirpe descendunt, possidentes terram 20
- 10 meridianam ab ortu solis usque ad Phoenices. Filii Cham quattuor, ex quibus ortae sunt gentes haec : Chus, a quo Aethiopes progeniti ; Mesraim, a quo Aegyptii perhibentur
- 11 exorti. Phut, a quo Libyi. Vnde et Mauretaniae fluvius usque in praesens Phut dicitur, omnisque circa eum regio 25
- 12 Phuthensis. Chanaam, a quo Afri et Phoenices et Chananaeo-
- 13 rum decem gentes. Item ex nepotibus Cham filii Chus, nepotes Cham sex. Filii Chus : Saba et Hevila, Sabatha,

4 ludi T¹ (lidius ut vid., T²) : ludia K : lud BC 5 quorum] quo C¹
6 ul gether C 7 inter] in T coelem (quo-) siriam codd. (siriae B :
syriamque K) 8 us nomine iob sec. Bern. extr. 10 carmeni codd.
(-mini Bern. extr.) cariae (-ie) codd. (etiam Bern. extr.) 12 nepos]
filius T² 14 suscipiuntur C 17 in mari rubro C 18 a quibus C
20 possident K 22 hac gentes Bern. extr. : haec om. T 23 primo-
geniti B 25 omnis autem ci. K 28 nepotes . . . Chus om. T : fil.
Chus om. K

Rhegma, Seba, Cuza. Saba, a quo progeniti et appellati 14
Sabaiei, de quibus Vergilius (Georg. 2, 117):

Solis est thurea virga Sabaeis.

Hi sunt et Arabes. Hevila, a quo Getuli in parte remotioris 15
5 Africae heremo cohaerentes. Sabatha, a quo Sabatheni, qui 16
nunc Astabari nominantur. Rhegma vero et Seba et Cuza 17
paulatim antiqua vocabula perdiderunt, et quae nunc a veteribus
habeant ignorantur. Filii Rhegma, Saba et Dadan. Hic Saba 18
per Sin litteram scribitur in Hebraeo; ille autem superior Saba
10 per Samech, a quo appellatos Sabaeos: interpretatur autem
nunc Saba Arabia. Dadan, a quo gens est Aethiopiae in 19
occidentali plaga. Filii Mesraim Labaim, a quo Libyi, qui
quondam Phuthaei vocabantur. Casloim, a quo Philistiim, 20
quos veteres Ἀλλοφύλους, nos modo corrupte Palaestinos
15 vocamus. Ceterae sex gentes ignotae sunt, quia bello Aethio- 21
pico subversae usque ad oblivionem praeteritorum nominum
pervenerunt. Filii Chanaam undecim, ex quo Chananaeorum 2
decem gentes, quorum terram his expulsis Iudaei possiderunt.
Quorum primogenitus Sidon, a quo Sidones. Vnde et urbs
20 eorum in Phoenice Sidon vocatur. Secundus Cheth, a quo 23
Chetaei. Tertius Iebus, a quo Iebusaei, quorum fuit Hieru-
salem. Quartus Amorrhaeus, a quo Amorrhaei. Quintus
Gergesaeus, a quo Gergesaei. Sextus Hevaeus, a quo Hevaei.
Ipsi sunt Gabaonitae, a civitate Gabaon, qui supplices venerunt
25 ad Iesum. Septimus Aracaeus, qui Arcas condidit oppidum 24
contra Tripolim in radicibus Libani situm. Octavus Sinaeus,
a quo Sinaei. Nonus Aradius, a quo Aradii sunt, qui Aradum
insulam possiderunt angusto fretu a Phoenicis litore separatam.
Decimus Samareus, a quo Syriae nobilis civitas, quae vocatur 25
30 Coeles. Vndecimus Amathaeus. Haec sunt gentes de stirpe

1 seba cuza T: raba cuza C: caba caza K: sabacuta B: saba cuza
Rem. Mon.: Sabathaca Arev. (cum Hieronymi edd.) 4 partem
codd. 5 her. coh.] herimoque sedentes K 6 saba et c. codd.:
Sabathaca Arev. (cum Hieronymi edd.) 7 et] haec C¹ a] pro
delt. 8 ignoratur T et saba T 11 nunc om. B est om. K
12 a quibus B 15 quinque g. ignoratae K quia CT:
quae a BK Bern. extr. 18 decem T: XII. K qu. ter] quibus K
pulsis T 29 aque voc. T

ISIDORI

Cham, quae a Sidone usque ad Gaditanum fretum omnem
 26 meridianam partem tenent. Item tribus filiorum Iafeth. Filii
 igitur Iaphet septem nominantur: Gomer, ex quo Galatae, id
 27 est Galli. Magog, a quo arbitrantur Scythas et Gothos traxisse
 28 originem. Madai, a quo Medos existere putant. Iavan, a quo 5
 29 Iones, qui et Graeci. Vnde et mare Ionium. Thubal, a quo
 Iberi, qui et Hispani; licet quidam ex eo et Italos suspicentur.
 30 Mosoch, ex quo Cappadoces. Vnde et urbs apud eos usque
 31 hodie Mazaca dicitur. Thiras, ex quo Thraces; quorum non
 32 satis inmutatum vocabulum est, quasi Tiraces. Filii Gomer, 10
 nepotes Iaphet. Aschanaz, a quo Sarmatae, quos Graeci
 33 Rheginos vocant. Riphath, a quo Paphlagones. Gotorna, a
 34 quo sunt Phryges. Filii Iavan Elisa, a quibus Graeci Elisaei,
 qui vocantur Aeolides. Vnde et lingua quinta Graece Αἰολίς
 35 appellatur. Tharsis, a quo Cilices, ut Iosephus arbitratur. 15
 36 Vnde et metropolis civitas eorum Tharsus dicitur. Cethim, a
 quo Citii, id est Cyprii, a quibus hodieque urbs Citium nomina-
 37 tur. Dodanim, a quo Rhodii. Haec sunt gentes de stirpe
 Iaphet, quae a Tauro monte ad aquilonem mediam partem
 Asiae et omnem Europam usque ad Oceanum Britannicum 20
 possident, nomina et locis et gentibus relinquentes; de quibus
 postea inmutata sunt plurima, cetera permanent ut fuerunt.
 38 Nam multarum gentium vocabula partim manserunt, ita ut
 hodieque appareat unde fuerant derivata, sicut ex Assur Assyrii,
 ex Heber Hebraei: partim vero temporis vetustate ita mutata 25
 sunt, ut vix homines doctissimi antiquissimas historias per-
 scrutantes, nec omnium, sed aliquarum ex istis origines gentium
 39 potuerunt reperire. Nam quod ex filio Cham, qui vocatur Mes-
 raim, Aegyptii sunt exorti, nulla hic resonat origo vocabuli, sicut

2 tenit C¹ Item] Igitur K 3 igitur om. K (non Ovet. extr.)
 5 existere] extire ut vid. (vix extare) T (non Ovet. extr.) putabant T
 6 qui] quid K 7 et ex eo Ital. K 8 ex] a K 9 ex] a K 12 Coturna
 K 14 grece eolis (greceolis K) codd. 16 cor. civ. T 17 hodie
 urbs C¹ 19 quae a] quia BT 21 loc. a gent. Bern. extr. 22 inmuta
 T 24 odie app. T fuerunt BC 25 muta T 27 omnium]
 hominum T 28 Nam quo K: Namque Bern. extr. vocabatur B:
 vocabatur Bern. extr. 29 nullis . . . vocabolis K

nec Aethiopum, qui dicuntur ad eum filium Cham pertinere
 qui Chus appellatus est. Et si omnia considerentur, plura
 tamen gentium mutata quam manentia vocabula apparent;
 quibus postea nomina diversa dedit ratio. Namque Indi ab
 5 Indo flumine dicti sunt, qui ab occidentali parte eos includit.
 Seres a proprio oppido nomen sortiti sunt, gens ad Orientem 40
 sita, apud quos de arboribus lana contextitur. De quibus est
 illud :

Ignoti facie, sed noti vellere Seres.

10 Gangaridae populi sunt inter Assyrios Indosque, habitantes 41
 circa Gangen fluvium. Vnde etiam Gangaridae nuncupati sunt.
 Hircani dicti a silva Hircania, ubi sunt plurimae tigres. Ba- 42,43
 ctriiani Scythae fuerunt, qui suorum factione a sedibus suis pulsi
 iuxta Bactron Orientis fluvium consederunt, ex cuius vocabulo
 15 et nomen sortiti. Huius gentis rex fuit Zoroastres, inventor
 magicae artis. Parthi quoque et ipsi ab Scythis originem tra- 44
 hunt. Fuerunt enim eorum exules, quod etiam eorum vocabulo
 manifestatur. Nam Scythico sermone exules 'parthi' dicun-
 tur. Hi, similiter ut Bactriani, domesticis seditionibus Scythia
 20 pulsi solitudines iuxta Hircaniam primum furtim occupaverunt,
 deinde pleraque finium etiam virtute obtinuerunt. Assyrii ab 45
 Assur filio Sem vocati, gens potentissima, quae ab Euphrate
 usque ad Indorum fines omnem in medio tenuit regionem. Medi 46
 a rege suo cognominati putantur. Namque Iason, Peliaci regis
 25 frater, a Peliae filiis Thessalia pulsus est cum Medea uxore sua;
 cuius fuit privignus Medus rex Atheniensium, qui post mortem
 Iasonis Orientis plagam perdomuit, ibique Mediam urbem con-
 didit, gentemque Medorum nomine suo appellavit. Sed inveni-
 mus in Genesi quod Madai auctor gentis Medorum fuit, a quo
 30 et cognominati, ut superius dictum est. Persae a Perseo rege 47
 sunt vocati, qui e Graecia Asiam transiens, ibi barbaras gentes

1 dicitur *K* pertinere *K* 2 plurima *BCT* 6 nomine *K*
 12 dicti sunt a *K* plurimi *BC*¹ 15 sort. sunt hu. *K* 16 ab]
 ex *B* 17 horum voc. *T* 18 sciticorum serm. *T* partici *T*: parti* *B*¹
 19 ut] a *T* 24 namque] nam *K* 25 filius *K* 26 predignus
*C*¹ 27 ubique *T* 28 inveniemus *BT* 31 qui et *T*: que *C*¹

- gravi diuturnoque bello perdomuit, novissime victor nomen
subiectae genti dedit. Persae autem ante Cyrum ignobiles
fuerunt, et nullius inter gentes loci habebantur. Medi semper
48 potentissimi fuerunt. Chasdei, qui nunc Chaldaei vocantur, a
49 Chased filio Nachor fratris Abrahae cognominati sunt. Sabaei 5
dicti ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι, quod est supplicari et venerari, quia
divinitatem per ipsorum tura veneramus. Ipsi sunt et Arabes,
quia in montibus Arabiae sunt, qui vocantur Libanus et Antili-
50 banus, ubi tura colliguntur. Syri a Surim vocati perhibentur,
qui fuit nepos Abraham ex Cethura. Quos autem veteres 10
Assyrios, nunc nos vocamus Syros, a parte totum appellantes.
51,52 Hebraei vocati sunt ab Heber, qui pronepos fuit Sem. Israelitae
vero ab Israel filio Isaac. Nam patriarcham Hebraeorum
fuisse Israel, a quo duodecim Iudaeorum tribus Israelis voca-
bulum sortitae sunt. Iudaeis autem scissura decem tribuum 15
nomen inposuit. Nam antea Hebraei sive Israelitae nuncupa-
53 bantur. Ex quo autem in duo regna Dei populus est divisus,
tunc duae tribus, quae de stirpe Iuda reges habebant, Iudaeo-
rum nomen sortitae sunt. Reliqua pars decem tribuum, quae
in Samaria regem sibi constituit, ob populi magnitudinem 20
54 pristinum nomen retinuit Israel. Samaritanorum gens sumpsit
exordium ab Assyriis, qui transmigrati habitaverunt in Samaria,
qui Latine interpretantur custodes, eo quod captivato Israel isti
55 in terram regionis eorum ad custodiam conlocati sunt. Phoenix,
Cadmi frater, de Thebis Aegyptiorum in Syriam profectus, apud 25
Sidonem regnavit, eosque populos ex suo nomine Phoenices,
56 eamque provinciam Phoeniciam nuncupavit. Sidones autem a

1 victor] doctor T 2 subiecto B 3 habeantur T 4 voc. fuerunt
a K 5 sunt om. K 6 supplicare dett. 7 ipsorum] suam K (non
A Bern. extr.) 8 quia] qui T montes BCT vocatur BT
9 colligitur T 12 voc. sunt om. K (non A Bern. extr.) 13 vero
om. K (non A) filio . . . Israel om. K (non A Bern. extr.) 15 tri-
bus codd. 16 no. inp. B Bern. extr. : inp. no. K : nomina inp. AC :
nominati inp. T israel (srael) BT nuncupantur K 17 Dei
om. K pop. div. T 18 de] ex K 19 sortiti BKT tribus K
quae Sam. B¹ 23 latine om. K (non A Bern. extr.) isti om. K
(non A Bern. extr.) 24 regionis om. K (non A Bern. extr.) 27 autem
om. K

- civitate quae vocatur Sidon traxisse vocabulum perhibentur. Saraceni dicti, vel quia ex Sarra genitos se praedicent, vel sicut 57 gentiles aiunt, quod ex origine Syrorum sint, quasi Syriginae. Hi peramplam habitant solitudinem. Ipsi sunt et Ismaelitae, 5 ut liber Geneseos docet, quod sint ex Ismaele. Ipsi Cedar a filio Ismaelis. Ipsi Agareni ab Agar; qui, ut diximus, perverso nomine Saraceni vocantur, quia ex Sarra se genitos gloriantur. Philistaei ipsi sunt Palaestini, quia P litteram sermo 58 Hebraeus non habet, sed pro eo Phi Graeco utitur. Inde 10 Philistaei pro Palaestinis dicuntur, a civitate utique sua. Idem et Allophyli, id est alienigenae, ob hoc, quia semper fuerunt inimici Israel, et longe ab eorum genere ac societate separati. Chananei appellati de Chanaam filio Cham, quorum terram 59 Iudaei possiderunt. Ex cuius origine fuit Emor, pater Sichem, 15 a quo Amorrhaei sunt nuncupati. Aegyptii ab Aegypto quodam rege vocati sunt. Nam antea Aerii dicebantur. Interpretantur autem lingua Hebraica Aegyptii adfligentes, eo quod adflixerint Dei populum, priusquam divino auxilio liberarentur. Armenius ex Thessalia unus de numero ducum Iasonis, qui ad 61 Colchos profecti sunt, recollecta multitudine, quae amisso rege Iasone passim vagabantur, Armeniam condidit, gentique ex suo vocabulo nomen dedit. Limes est Persicus, qui Scythas ab 62 cis dividit, Scythia cognominatus, a quo limite Scythae a quibusdam perhibentur vocati, gens antiquissima semper habita. Ili 25 Parthos Bactrianosque; feminae autem eorum Amazonum regna

2 dicti . . . praed. vel om. *K* (non *A Bern. extr.*) quia] quod *A* (non *Bern. extr.*) geniti *C*¹ sicut] ut *K* (non *A Bern. extr.*)
 3 quod om. *K* (non *A Bern. extr.*) sunt *K* (non *A Bern. extr.*)
 4 hi per. sol. hab. *K* (non *A*): hii perambulant sol. *Bern. extr.* Ipsi
 sunt . . . gloriantur om. *K* (non *A Bern. extr.*) 8 ipsi sunt] quasi *K*
 (non *A*) 9 ut utitur ut de Phil. *B* 10 item *B* 11 ad hoc *B*¹: om.
K 12 a soc. *C*¹: et soc. *K* 13 horum *K* 14 pater] filius *K* (non
A) 15 quadam *B*: quondam *K* (non *A*) 16 reges voc. *C*¹: rege
 suo voc. *A* sunt om. *K* (non *A*) interpretabantur *T*
 17 autem om. *K* (non *A*) hebraea *K* Aeg. ante interp. *K* (non
A) eo quod] quia *K* (non *A*) 18 adflixerunt *B*: adfligebant *K*
 pop. Dei *K* liberaretur *delt.* 20 quia am. *B* 21 vagabatur *C*:
 vaga (sic) *T* gentisque *T* ex om. *K* 23 cognominantur
*C*¹ 25 autem om. *B*

- 63 condiderunt. Massagetae ex Scytharum origine sunt. Et dicti Massagetae quasi graves, id est fortes Getae. Nam sic Livius argentum grave dicit, id est massas. Hi sunt, qui inter Scythas
 64 atque Albanos septentrionalibus locis inhabitant. Amazones dictae sunt, seu quod simul viverent sine viris, quasi ἄμα ζῶν, 5 sive quod adustis dexterioribus mammis essent, ne sagittarum iactus impeditur, quasi ἄνευ μασθῶν. Nudabant enim quam adusserant mammam. Has Titianus Vnimammas dicit. Nam hoc est Amazon, quasi ἄνευ μασθῶν, id est sine mamma. Has iam non esse, quod earum partim ab Hercule, partim 10 ab Achille vel Alexandro usque ad internicionem deletae
 65 sunt. In partes Asiaticae Scythiae gentes, quae posteros se Iasonis credunt, albo crine nascuntur ab adsidiis nivibus; et ipsius capilli color genti nomen dedit. Et inde dicuntur Albani. Horum glauca oculis, id est picta, inest 15 pupilla, adeo ut nocte plus quam die cernant. Albani autem
 66 vicini Amazonum fuerunt. Hugnos antea Hunnos vocatos, postremo a rege suo Avares appellatos, qui prius in ultima Maeotide inter glaciale Tanaim et Massagetarum inmanes populos habitaverunt. Deinde pernecibus equis Caucasi rupibus, 20 feras gentes Alexandri claustra cohibente, eruperunt, et orientem viginti annis tenuerunt captivum, et ab Aegyptiis atque
 67 Aethiopibus annum vectigal exegerunt. Troianorum gens antea Dardana a Dardano nominata. Nam Dardanus et Iasius fratres e Graecia profecti; ex his Iasius ad Thraciam, Dardanus 25 ad Phrygiam pervenit, ibique primus regnavit. Post quem

2 libidus a. g. d. T: livies (i. e. Libyes) a. g. dicunt K (sed cf. Serv. ad Aen. 6, 862, nisi revera haec a Servio aliena et ex Isidori codice sumpta)
 3 massam K¹ 4 locis K: iugis BCTU 5 dic. sunt om. K (non A)
 ζῶν] zoin codd. 7 ictus impeditur K μασθῶν C: μασθῶ K: mazoi T
 quam] quod B 8 has . . . mamma om. B¹ titanus animam dic. C¹
 9 anes mazos codd. 10 ab Herc. part. om. K (non A) 11 deletae C¹
 12 posteris K 13 crediderunt K ob ABT¹: om. K adsimiles K
 17 amazonis BT Vgnos ACT: ut nos B: hunos K hunnos K
 unnos BT: unos AC 18 avares K: abares CT: albares B: aberes A
 app.] nuncupatos K (non A) 21 ubi fer. gen. Al. cl. cohibent Arv. (ex Hieronym. Epist. 30, 8) ruperunt T 22 vigintimannis T
 .xxi. annum K capt. om. T 23 annum vectigales exegerunt T
 24 nominata om. K (non A) nam] tam T 26 postquam B

filius eius Erichthonius, deinde nepos eius Tros, a quo Troiani
 nuncupati sunt. Galatae Galli esse noscuntur, qui in auxilium 68
 a rege Bithyniae evocati, regnum cum eo parta victoria divi-
 serunt; sicque deinde Graecis admixti primum Gallograeci,
 5 nunc ex antiquo Gallorum nomine Galatae nuncupantur. Graeci 69
 ante Thessali a Thessalo, postea a Graeco rege Graeci sunt
 nuncupati. Nam Graeci proprie Thessali sunt. Lapithas 70
 autem gentem Thessaliae fuisse aiunt, circa Penion amnem
 olim inhabitantem, a Lapitha Apollinis filia nuncupatos. Sicyonii 71
 10 Graeci sunt nuncupati, a Sicyone rege. Hi primum Agialei
 vocabantur, a rege Agealeo, qui primus Sicyonis imperavit; a
 quo et Agealea civitas nuncupata est, quae nunc Peloponensis
 vocatur a Pelope rege suo. Ipsi sunt et Arcades, ab Arcade
 rege Iovis et Callistae filio dicti. Danaï a Danao rege vocati. 72
 15 Idem et Argivi, ab Argo conditore cognominati. Postquam
 autem rex Graecorum Apis mortuus est, huic filius Argus suc-
 cessit in regnum, et ex eo Argivi appellati sunt; qui etiam ab
 eis post obitum [ut] deus haberi coepit, templo et sacrificio
 honoratus. Achaei, qui et Achivi, ab Achaeo Iovis filio dicti. 73
 20 Pelasgi nominati, quia cum velis passis verno tempore ad-
 venisse Italiam visi sunt, ut aves. Primo enim eos Varro
 Italiam adpulisse commemorat. Graeci vero Pelasgos a Iovis
 et Larissae filio perhibent dictos. Myrmidones fuerunt Achilli 75
 socii: Dolopes Pyrrhi. Dicti autem sunt Myrmidones propter
 25 astutiam, quasi *μύρμηκες*, id est formicae. Eratosthenes autem
 dicit dictos Myrmidonas a Myrmidone duce, Iovis et Eury-
 medusae filio. Cecropi Atheniensium regi successit Cranaus, 76

2 nunc. sunt om. K (non A) qui] quibus K 3 parta T: peracta
 BCK 4 inde B 5 Gall.] grecorum K 6 tesalia (corr. tess-) a T
 7 sunt The. K (non A) 8 autem] am K: hoc est B pelion CK
 10 nuncupati K: -tus B¹ a sicionio r. ECT: a sicioni origine A
 i.e. Aeg-: agalilei T¹ hi prim. . . a rege om. B¹ 11 vocabuntur C:
 om. K (non A) agialeo BK primum K 12 agilea nun. civ. quae
 K (non A) 13 voc. post suo K (non A Bern. extr.) suo . . . rege om. A
 16 autem om. B 17 ab ei K 18 ut hab. CK: om. BT 21 primos
 T 22 an vero a Pelasgo? 23 filios BT perhibentur B¹ 26 dicit
 dictos] dicit ex dicti K eorimose B: eurimo K 27 Cecropis B¹ T
 granus codd. (-nis B)

cuius filia Atthis nomen et regionis et gentis dedit. Et ex ea
 77 Attici cognominati, qui sunt Athenienses. Ion, vir fortis, ex
 78 suo nomine eosdem Athenienses vocavit Iones. Macedones a
 nomine Emathionis regis antea Emathii nuncupati sunt : postea
 79 Macedones dicti. Epirotae a Pyrrho Achilli filio prius Pyr-
 rhidae, postea vero Epiro rege . . . ad Italiam transire prae-
 80 sumpserunt. Dorus Neptuni et Ellepis filius fuit, unde Dori
 et originem et nomen ducunt. Sunt autem pars Graeciae
 gentis ; ex quibus etiam cognominata est tertia lingua Grae-
 81 corum, quae Dorica appellatur. Lacedaemones a Lacedae- 10
 mone Semelae filio dicti. Hi diu perseverantes in bellum
 contra Messenios, veriti ne diuturnitate proelii spem prolis
 amitterent, praeceperunt ut virgines eorum cum iuvenibus domi
 relictis concumberent ; sicque ex promiscuo virginum concu-
 bitu iuvenes de incertis parentibus nati ex nota materni pudoris 15
 Spartani vocati sunt. Nam ipsos esse Spartanos, quos et
 82 Lacedaemonios. Thraces ex filio Iaphet, qui vocatus est
 Thiras, et orti et cognominati, ut superius dictum est, perhi-
 bentur ; licet gentiles eos ex moribus ita dictos existimant, quod
 sint truces. Saevissimi enim omnium gentium fuerunt, unde 20
 et multa de eis fabulosa memorantur : quod captivos diis suis
 litarent, et humanum sanguinem in ossibus capitum potare
 soliti essent. De quibus Vergilius (Aen. 3, 44):

Heu fuge crudeles terras, fuge litus avarum ;
 83 quasi crudelium et avarorum. Istrorum gens originem a Col- 25

1 atetis *T* 2 actici *T* 3 Ath.] macedones *K* 4 emationis *C*:
 macionis *BKT* emaci *BC*: amati *T*: macci *K* nun. sunt *om.*
K 5 Mac. dic. a Macedone rege Deucalionis materno (-ni *C¹U*) nepote
CU prius *om.* *K* (non *A*) 6 epiro re. *A*: pyrro re. *K*
lacunam signavi tr. pr.] transierunt *K* (non *A*) 7 Do. orig. *K*
 8 autem *om.* *B* 11 diu] duo *B* 13 admitterent *B* d. relictos
codd. (dormire lectos *B*) 14 virgini *K*: virginarum *B¹T*: virginum
 et maritarum *C* 16 Spartani] Parthenii *Arev.* 17 Laced. affirmant
 (*om.* *C Mon.*) Spartanos vero propter repentinos adversus Cadmum, quasi
 de terra contractos et ex (et ex *om.* *U*) omni parte conflictos (-fluitos *C¹*
Mon.), ita vocatos *CU Mon.*: lacedaemones nulli dubium est *Bern. extr.* (non
Rem. Trin.) ex tira fil. *K* (non *A*) qui . . . Th.] vocati *K* (non *A*)
 18 et cogn. . . perhib.] sunt *K* (non *A Bern. extr.*) 21 multas d.
 e. fabulas *K* captivorum *K* 22 portare *BT* 24 fugere *B*
 25 quasi . . . avar. *om.* *K* (non *A*) Col.] locis *T*

chis ducit, qui missi ad Argonautas persequendos, ut a Ponto
 intraverunt Istrum fluvium, a vocabulo amnis, quo a mari reces-
 serunt, appellati sunt. Romani a Romuli nomine nuncupati, 84
 qui urbem Romam condidit gentique et civitati nomen dedit.
 5 Hi antea a Saturno Saturnii, a Latino Latini vocati sunt. Nam
 Latinus Italiae rex fuit, qui ex suo nomine Latinos appellavit,
 qui postea Romani nuncupati sunt. Hi et Quirites dicti, quia
 Quirinus dictus est Romulus, quod semper hasta utebatur, quae
 Sabinorum lingua curis dicitur. Italus quoque et Sabinus et 85
 10 Sicanus fratres fuerunt, ex quibus nomina populis inposita et
 regionibus sunt. Nam ab Italo Itali, a Sabino Sabini, a Sicano
 Sicani cognominati sunt, qui et Siculi, id est Sicilienses. Tusci 86
 Italiae gens est a frequentia sacrorum et turis vocata, id est ἀπό
 τοῦ θυσιάζειν. Vmbri Italiae gens, sed Gallorum veterum pro- 87
 15 pago, qui Appenninum montem incolunt; de quibus historiae
 perhibent eo quod tempore aquosae cladis imbribus super-
 fuerint, [et ob hoc] Ὀμβρίους Graece nominatos. Marsi gens 88
 Italiae dicta a comite Liberi Marsya, qui usum illis vitium
 ostendit; et ob hoc illi statuam fecerunt, quam postea Romani
 20 victis Marsis tulerunt. Marsos autem Graeci Oscos vocant,
 quasi ὄφσκους, quod multas serpentes habeant, et ὄφης serpens
 dicatur. Inlaesos autem esse carminum maleficiis. Inhabitantes
 autem plagam Appennini montis simul cum Vmbris. [Alex-
 ander historiographus ait: 'Vulscos quidam appellatos aiunt a

2 Ist.] strum deum ut vid. T¹ am. qua mari concesserant T
 3 a romulo nuncupantur K (non A) 4 quia C ded. nom. K (non
 A) 5 ante BCK saturnii K: -ni ACT: nomine saturnii B nam
 om. K (non A) 7 post ut vid. T nun. s. Rom. K dic. sunt qu.
 T² 8 quod semper] qu*****em T¹ 9 cyris K Italus T
 quoque om. K (non A) 10 pop. et reg. inp. sunt K 11 nam om. K (T¹
 n. l.: nam T² in ras.) ab ab It. T 12 cogn. om. K (non A) qui
 et Sic. id est (idem et B) Sicil. BK: idem (idē D) et Sicil. CDT 13 gen
 corr. gens T 14 θυσ.] tissiazin (-im, ticci-) codd. genus T 15 qua
 App. T 16 eo quo C¹ 17 et ob hoc hab. BDK (cf. XIV. iv. 21): om.
 CT 18 dicti K (non A) quia usum ex quia sum K (non A) 19 quem
 propterea Rom. K (non A) 20 Ὀσκος] uscos T: tuscus BK: om. C
 21 Ὀφ.] ὀφεκούς BK: ὀφσκους C¹: ὀφίκους (vix ὀφσκους) T: vix Ὀπικούς quasi
 Ὀφικούς (sed cf. codd. Servii ad Aen. 7, 730) 23 Alex. . . . dictos post
 IV. vii. 34 hab. TUV: om. BCKM. Huc dubitanter transtuli

Vulscio Antiphatae Laestrygonis filio. Fabius quoque Sicolicis
 89 profectos corrupto nomine Vulscos ait dictos'] Gothi a Magog
 filio Iaphet nominati putantur, de similitudine ultimae syllabae,
 quos veteres magis Getas quam Gothos vocaverunt; gens fortis
 et potentissima, corporum mole ardua, armorum genere terri- 5
 bilis. De quibus Lucanus (2, 54):

Hinc Dacus premat inde Getes occurrat Iberis.

90 Daci autem Gothorum soboles fuerunt, et dictos putant Dacos,
 quasi Dagos, quia de Gothorum stirpe creati sunt. De quibus
 ille (Paulinus ad Nicetam 17): 10

Ibis arctos procul usque Dacos.

91 Bessi barbari fuerunt, qui a multitudine bovum sic vocati cre-
 duntur. De quibus quidam (Paulin. ad Nic. 243):

Qui colit terrae medio vel ille
 divitis multo bove pilleatus 15
 accola ripae.

92 Gipedes pedestri proelio magis quam equestre sunt usi, ex hac
 93 causa vocati. Sarmatae patentibus campis armati inequitabant
 prius quam eos Lentulus Danubio prohiberet; atque inde ob
 94 studio armorum Sarmatae nuncupati existimantur. Lanus flu- 20
 vius fertur ultra Danubium, a quo Alani dicti sunt, sicut et
 populi inhabitantes iuxta Lemannum fluvium Alemanni vocan-
 tur. De quibus Lucanus (1, 396):

Deseruere cavo tentoria fixa Lemanno.

95 Langobardos vulgo fertur nominatos prolixa barba et numquam 25
 96 tonsa. Vindilicus amnis ab extremis Galliae erumpens, iuxta

1 siccolcis (pro sic, Colcis?) U 2 vulscio TUV §§ 89-114 Contuli
 etiam A a gog T¹ 3 put: dissimilitudine A 7 decus BCT:
 deus A inde geote succurrat (su ex corr.) T: intis occ. A: inde gentes
 occ. K: indigentes occ. C 9 dagos] dacios K (non Bern. extr.)
 quod et (expunct.) e Goth. A 11 arctos codd. (-us K) 12 a om. K
 15 divitis C: dividitis T multi A 17 Gipedes codd. s. usu T:
 usi s. K: usi B et a cau. voc. sunt A: et ex hac cau. ita voc. B: et
 ex ac cau. voc. K: ex hac (ac) causa ita voc. CT 18 petentibus C¹
 19 proberent CT ob] ab A 20 existimant T 24 deseruere]
 servire K: om. A cavo] coacto K 25 Languebardos ABT:
 Langobardos CK nusquam A² 26 Vindilicus ABT: Vandi-
 licus K: uuandalicus C gallis T

quem fluvium inhabitasse, et ex eo traxisse nomen Vandali
 perhibentur. Germanicae gentes dictae, quod sint inmania 97
 corpora inmanesque nationes saevissimis duratae frigoribus;
 qui mores ex ipso caeli rigore traxerunt, ferocis animi et semper
 5 indomiti, raptu venatuque viventes. Horum plurimae gentes
 variae armis, discolores habitu, linguis dissonae, et origine
 vocabulorum incertae; ut Tolosates, Amsivari, Quadi, Tuungri,
 Marcomanni, Bruteri, Chamavi, Blangiani, Tubantes; quorum
 inmanitas barbariae etiam in ipsis vocabulis horrorem quendam
 10 significat. Suevi pars Germanorum fuerunt in fine Septentrionis. 98
 De quibus Lucanus (2, 51):

Fundit ab extremo flavos aquilone Suevos.

Quorum fuisse centum pagos et populos multi prodiderunt.
 Dicti autem Suevi putantur a monte Suevo, qui ab ortu initium
 15 Germaniae facit, cuius loca incoluerunt. Burgundiones quon- 99
 dam, a Romanis subacta interiori Germania, per castrorum
 limites positi a Tiberio Caesare in magnam coaluerunt gentem,
 atque ita nomen ex locis sumpserunt; quia crebra per limites
 habitacula constituta burgos vulgo vocant. Hi postea rebelles
 20 Romanis effecti plus quam octoginta milia armatorum ripae
 Rheni fluminis insederunt, et nomen gentis obtinuerunt. Sa- 100
 xonum gens in Oceani litoribus et paludibus inviis sita, virtute
 atque agilitate habilis. Vnde et appellata, quod sit durum et
 validissimum genus hominum et praestans ceteris piraticis.
 25 Franci a quodam proprio duce vocari putantur. Alii eos a 101
 feritate morum nuncupatos existimant. Sunt enim in illis
 mores inconditi, naturalis ferocitas animorum. Brittones quidam 102

1 et *om.* A uuandali BC: uuandili T 2 Germaniae ABCT
 quia s. minia co. K 3 sevirissimi K 4 feroces ABK 5 ho. pl. gen.
om. T¹ 7 tolerates CT: collarates B amisi (ex-ci) vari A tungi
 A: turungri CT¹ 8 Arcomanni T bructeri B camaso T²
 blangiannii B: blanciani K 9 in *om.* K errorem T: terrorem C
 12 aquilene T 14 or. solis in. K 15 fecit K quodam K
 16 romanas C¹ germanie T 17 coalere K: caluerunt A: col- BT
 19 vul. bur. K postea] praeterea KC¹ 20 romani K 21 et *om.* A
 Saxorum A 22 genus BCT occanum K pal. invicta vir. A
 24 val.] agilissimum K pir. *om.* A (non U) 25 duce propriae (i. e.
 -rie) K 26 nuncupari K enim *om.* K 27 Brittones A
 (non Bern. extr.)

Latine nominatos suspicantur, eo quod bruti sint, gens intra Oceanum interfuso mari quasi extra orbem posita. De quibus Vergilius (Ecl. 1, 67):

Toto divisos orbe Britannos.

- 103 Scotti propria lingua nomen habent a picto corpore, eo quod 5
aculeis ferreis cum atramento variarum figurarum stigmatibus
104 adnotentur. Galli a candore corporis nuncupati sunt. Γάλα enim
Graece lac dicitur. Vnde et Sibylla sic eos appellat, cum ait
de his (Virg. Aen. 8, 660):

Tunc lactea colla

10

auro innectuntur.

- 105 Secundum diversitatem enim caeli et facies hominum et colores
et corporum quantitates et animorum diversitates existunt.
Inde Romanos graves, Graecos leves, Afros versipelles, Gallos
natura feroces atque aciores ingenio pervidemus, quod natura 15
106 climatum facit. Galli autem Senones antiquitus Xenones dice-
bantur, quod Liberum hospitio receperunt; postea X in S
107 litteram commutata est. Vacca oppidum fuit iuxta Pyrenaeum,
a quo sunt cognominati Vaccei, de quibus creditur dixisse poeta
(cf. Virg. Aen. 4, 42):

20

Lateque vagantes Vaccei.

Hi Pyrenaei iugis peramplam montis habitant solitudinem.

Idem et Vascones, quasi Vaccones, C in S litteram demutata.

- 108 Quos Gnaeus Pompeius edomita Hispania et ad triumphum
venire festinans de Pyrenaei iugis deposuit et in unum oppi- 25
dum congregavit. Vnde et Convenarum urbs nomen accepit.
109 Hispani ab Ibero amne primum Iberi, postea ab Hispalo

1 gens sint A: sunt g. BC (non Bern. extr.) 4 totos C¹T brit-
tanos codd. 5 Scotti K Bern. extr. (non M) a prop. KM (non
Bern. extr.) habet C¹ a] e T 6 vario K (non Bern. extr.)
7 adnotantur T sunt om. K (non Bern. extr.) 8 Sib.] Virgilius
Arev. appella A 11 innecto K 12 enim] autem B fac.
omnium T 15 feroces in ras. T² pervidimus AK quod]
quia K 16 Xen.] zenones (zo-) codd. 17 quod] quia A hos-
pitium (osp-) KT posteaque C X] z codd. 21 lataque A
vacantes AK 22 post solit. add. Baceos invictos a nulla gente victos
T² 24 Quos genus C¹: quod (ex quos A) genus AT 26 urbis C
accipit A 27 Spania ab T¹ a libero K ab ispalno ispana
cog. A

Hispani cognominati sunt. Galleci a candore dicti, unde et **110**
 Galli. Reliquis enim Hispaniae populis candidiores existunt.
 Hi Graecam sibi originem adserunt. Vnde et naturali ingenio
 callent. Siquidem post finem Troiani belli Teucrum morte **111**
5 Aiakis fratris invisum patri Telamoni, dum non reciperetur in
 regnum, Cyprum concessisse, ibique urbem nomine antiquae
 patriae Salamina condidisse, inde ad Galleciam profectus et
 positis sedibus ex loco genti nomen dedisse. Astures gens His- **112**
 paniae, vocati eo, quod circa Asturam flumen septi montibus
10 silvisque crebris inhabitent. Cantabri gens Hispaniae a voca- **113**
 bulo urbis et Iberi amnis, cui insidunt, appellati. Horum ani-
 mus pertinax et magis ad latrocinandum et ad bellandum, vel
 ad perpetiendum verbera semper parati. Celtiberi ex Gallis **114**
 Celticis fuerunt, quorum ex nomine appellata est regio Celti-
15 beria. Nam ex flumine Hispaniae Ibero, ubi considerunt, et
 ex Gallis, qui Celtici dicebantur, mixto utroque vocabulo Celti-
 beri nuncupati sunt. Afri appellati ab uno ex posteris Abrahae, **115**
 qui vocabatur Afer, qui dicitur duxisse adversus Libyam exerci-
 tum, et ibi victis hostibus considisse, eiusque posteros ex no-
20 mine atavi et Afros et Africam nuncupasse. Poeni autem **116**
 Carthaginenses sunt a Phoenicibus nuncupati, qui cum Didone
 profecti sunt. Tyrios vero a Tyria urbe Phoenicum nominatos, **117**
 de qua profecti sunt et in Africae litus venerunt. Getuli Getae **118**
 dicuntur fuisse, qui ingenti agmine a locis suis navibus conscen-
25 dentes, loca Syrtium in Libya occupaverunt, et quia ex Getis
 venerant, derivato nomine Getuli cognominati sunt. Vnde

1 Galleti A : Calleti K : Galleci B 3 et a natali (corr. -turali) T
 4 gallum corr. vallent A Siquidem om. A belle A mortem
 codd. 5 invisum] invidiosum T² marg. patre ABT et
 elamon T tum non receperit K 6 orbem C¹ 7 salamina
 incond. A (pro -nam cond-) galatiam K : gallentiam A et p.]
 expositis ABT : expositus C 9 voc. ab eo K sturam CT :
 isturiam A : histura K secti C¹ : serti T : septem K 10 inhabitant
 AK 11 insident Schwarz appellatur AK 12 pellandum A
 13 perpediendum BK Celt. et Gall. A 14 Celt. nam et C¹ T :
 celtiberiana ex K 16 qui] qua C¹ 23 post qua del. dictum est K
 25 gentis (corr. -ti ut vid.) ven. T : genti suae K (non A) 26 venerunt C
 dirivativo K (non A) cognominata K¹

et opinio est apud Gothos ab antiqua cognatione Mauros con-
 119 sanguinitate propinquos sibi vocare. Africam autem initio ha-
 buere Libyes, deinde Afri, post haec Getuli, postremum Mauri
 120 et Numides. Mauri et Numidae, ut Afri putant, sic sumpserunt
 exordium et vocabulum. Nam postquam in Hispania Hercules 5
 interiit, et exercitus eius conpositus ex variis gentibus, amisso
 duce, passim sibi sedes quaerebant, ex eo numero Medi et
 Persae et Armenii navibus in Africam transvecti proxima mari
 121 loca occupavere. Sed Persae, dum materiam in agris pro con-
 struendis domiciliis non invenirent, et ignara lingua commer- 10
 cium prohiberet, per patentem agros et diversas solitudines vaga-
 bantur, et a pabulationibus vagabundis semetipsos propria
 lingua Numides appellaverunt, id est sine oppido vagos et
 122 errantes. Medi autem cum Libyis se miscuerunt, qui proxima
 Hispania inhabitabant; quorum nomen paulatim Libyēs corru- 15
 pere, barbara lingua Mauros propter Medos appellantes, licet
 Mauri ob colorem a Graecis vocentur. Graeci enim nigrum
 μαῦρον vocant. Aestifero quippe calore afflati speciem atrii
 123 coloris ducunt. Massylia civitas Africae est, non longe ab
 Atlante et hortis Hesperidum; a qua civitate Massyli vocati 20
 sunt, quos nos corrupte Massulos vocamus, de quibus Vergilius
 (Aen. 4, 483):

Hic mihi Massylae gentis monstrata sacerdos.

- 124 Gaulalum gentes sunt a meridie usque Oceanum Hesperium
 pervagantes. His nomen Gauloe insula dedit, quae est iuxta 25
 125 Aethiopiam, ubi nec serpens nascitur neque vivit. Garamantes
 populi Africae prope Cyrenas inhabitantes, a Garamante rege
 Apollinis filio nominati, qui ibi ex suo nomine Garama oppidum

1 ab aut. om. K (non A) 2 vocari K¹ initium habere K
 4 su. et exord. et voc. T 6 int. ex. C 7 qu. sed ex B¹: qu. et ex K
 et persi codd. (et om. C) 8 et Ar.] meni T¹: armeni C 10 invenis-
 sent K: invenerunt T 11 vacabantur BK vag. a pab. C 13 numi-
 das K 14 qui] quia KT proximi T 15 corrube T 17 vocan-
 tur C (fort. recte) 18 quippe] quia propter K (non A) 19 dicunt B¹ T
 Massilia CK: Massila B: Masila K 24 hisperiam pervagantes
 K 25 gauloen BC: gaulonem T: gaula K 28 garamina
 opp. K

condidit. Sunt autem proximi gentibus Aethiopum. De quibus Vergilius (Ecl. 8, 44) :

Extremi Garamantes.

Extremi autem, quia saevi et a consortio humanitatis remoti.

5 Hesperii vero sunt, qui circa Hispaniam connorantur. Nam 126
Hispania Hesperia. Aethiopes dicti a filio Cham, qui vocatus 127
est Chus, ex quo originem trahunt. Chus enim Hebraica lin-
gua Aethiops interpretatur. Hi quondam ab Indo flumine con- 128
surgentes, iuxta Aegyptum inter Nilum et Oceanum, in meridie
10 sub ipsa solis vicinitate insiderunt, quorum tres sunt populi :
Hesperi, Garamantes et Indi. Hesperi sunt occidentis, Gara-
mantes Tripolis, Indi orientis. Trochoditae gens Aethiopum, 129
ideo nuncupati, quod tanta celeritate pollent ut feras cursu pe-
dum adsequantur. Pamphagi, et hi in Aethiopia sunt : quibus 130
15 esca est quidquid mandi potest et omnia fortuitu gignentia ;
unde et appellati. Ichthyophagi, quod venando in mari valeant, 131
et piscibus tantum alantur. Hi post Indos montanas regiones
tenent, quos subactos Alexander Magnus piscibus vesci pro-
hibuit. Anthropophagi gens asperrima sub regione Siricum sita, 132
20 qui quia humanis carnibus vescuntur, ideo anthropophagi
nominantur.

Itaque sicut his, ita et ceteris gentibus per saecula aut a
regibus, aut a locis, aut a moribus, aut ex quibuslibet aliis causis
inmutata vocabula sunt, ita ut prima origo nominis eorum tem-
25 porum vetustate non pateat. Iam vero hi qui Antipodae dicun- 133
tur, eo quod contrarii esse vestigiis nostris putantur, ut quasi
sub terris positi adversa pedibus nostris calcent vestigia, nulla
ratione credendum est, quia nec soliditas patitur, nec centrum

1 proxime T 4 autem om. Kⁱ et om. C¹ a om. Kⁱ
6 Hesp. Hesp. dicitur AB : Hispani (ispania C) ab Hesp. dicti C¹Kⁱ
10 solis civitate T (Heliopolim dicit!) 11 Hesp. om. C¹ et indiae B
12 Trogodie B¹ : Trogoditae C : Trocoditae (-te) KT 16 u. et appel-
lantur K : et u. appellantur C¹ quod] quia K 18 tenent] traent
C¹ quos] quod T : quo C vesceri C¹ 19 Serum Arev. (ex
Solin. 15, 4) 20 quia qui C¹ 21 nominantur BCDT : dicuntur K :
vocantur A 22 vel a reg. K 23 aliis] talibus K 27 sub
terris] subterius K adversus T 28 centrum] gentium ut vid. T¹

terrae ; sed neque hoc ulla historiae cognitione firmatur, sed
 134 hoc poetae quasi ratiocinando coniectant. Titanas autem quos-
 dam in Graecia ferunt fuisse robustos et excellentes viribus
 populos, quos ferunt fabulae ab irata contra deos terra ad eius
 135 ultionem creatos. Vnde et Titanes dicti sunt ἀπὸ τῆς τίσεως, 5
 id est ab ultione, quod quasi ulciscendae matris Terrae causa in
 deos armati existerent, quos fabulae a Iove bello fuisse supera-
 tos atque extinctos fingunt, propter quod e caelo iactis fulminibus
 interierunt.

III DE REGNIS MILITIAEQVE VOCABVLIS. Regnum a regibus 10
 dictum. Nam sicut reges a regendo vocati, ita regnum a regi-
 2 bus. Regnum universae nationes suis quaeque temporibus
 habuerunt, ut Assyrii, Medi, Persae, Aegyptii, Graeci, quorum
 vices sors temporum ita volutavit ut alterum ab altero solveretur.
 Inter omnia autem regna terrarum duo regna ceteris gloriosa 15
 traduntur : Assyriorum primum, deinde Romanorum, ut tem-
 3 poribus, et locis inter se ordinata atque distincta. Nam sicut
 illud prius et hoc posterius, ita illud in oriente, hoc in occidente
 exortum est : denique in illius fine huius initium confestim fuit.
 Regna cetera ceterique reges velut adpendices istorum habentur. 20
 4 Reges a regendo vocati. Sicut enim sacerdos a sacrificando,
 ita et rex a regendo. Non autem regit, qui non corrigit. Recte
 igitur faciendo regis nomen tenetur, peccando amittitur. Vnde
 et apud veteres tale erat proverbium : ‘ Rex eris, si recte facias :
 5 si non facias, non eris.’ Regiae virtutes praecipuae duae : 25
 iustitia et pietas. Plus autem in regibus laudatur pietas ; nam
 6 iustitia per se severa est. Consules appellati a consulendo,
 sicut reges a regendo, sicut leges a legendo. Nam cum Romani

1 nulla h. c. firmanur C¹ 3 robustas B¹ 4 ab] ob K (fort.
 recte) ad om. C¹ 6 ulciscendo T 7 extiterent T¹ (pro-runt?) 8 e
 BC : de K : om. T 9 interierint K¹ 12 quisque KC¹ 13 persi codd.
 14 temp. volitavit T 15 autem om. K duo om. K 16 vel primo
 ut] aut T (corr. T²?) 17 et] ita Schwarz dist. sunt C sicut et ill.
 K 18 or. et hoc T² 19 den. ill. C confestim om. T¹ fuit ut reg.
 C¹ 21 sanctificando BCT 24 si recta T ficias B : facies A (non D)
 25 facies ABC (non D) 26 plus . . . pietas om. B 27 per se vera C¹ T
 28 sicut . . . regendo om. K (non A) sicut . . . legendo om. T¹

regum superbam dominationem non ferrent, annua imperia
 binosque consules sibi fecerunt. Nam fastum regium non
 benivolentia consulentis, sed superbia dominantis erat. Hinc
 igitur consules appellati, vel a consulendo civibus, vel a regendo
 5 cuncta consilio. Quos tamen ideo mutandos per annos singulos 7
 elegerunt, ut nec insolens diu maneret, et moderatior cito succur-
 reret. Inde autem duo pares, quia unus rem civilem, alter rem
 militarem administrabant. Regnaverunt autem annis quadrin-
 gentis sexaginta septem. Proconsules suffecti erant consulibus, 8
 10 et dicti proconsules eo quod vicem consulis fungerentur, sicut
 procurator curatori, id est actori. Exconsules autem dicti, quod 9
 iam a consulatu exierint, sive discesserint peracto vicis suae
 anno. Dictatores quinto anno post reges expulsos Romani sibi 10
 creaverunt, dum gener Tarquinii ad iniuriam soceri vindicandam
 15 ingentem adversus Roman collegisset exercitum. Hi quin- 11
 quennii temporis imperio utebantur. Plus enim erant honore
 quam consules, qui annuas potestates tenebant. Et dicti dicta-
 tores, quasi principes et praeceptores. Vnde et magistri populi
 nominabantur. Vnde et edicta dicuntur. Caesarum nomen a 12
 20 Iulio coepit, qui bello civili commoto primus Romanorum sin-
 gularem optinuit principatum. Caesar autem dictus, quod caeso
 mortuae matris utero prolatus eductusque fuerit, vel quia cum
 caesarie natus sit. A quo et imperatores sequentes Caesares
 dicti, eo quod comati essent. Qui enim execto utero exime-
 25 bantur, Caesones et Caesares appellabantur. Iulius autem dic- 13
 tus, quia ab Iulo Aeneae filio originem duxit, ut confirmat
 Vergilius (Aen. I, 288):

Iulius, a magno demissum nomen Iulo.

1 regem *T*: regnum *C*¹ superbiam *C* ferent *C*¹ 2 sibi
om. *K* fastu regio *K*: festum regium *T* 3 boni volentia *B*¹*T*
 consules sed sup. dampnantis *C*¹ 4 a regendo *B*¹ 7 inde] in
 deo *C*¹ alte rem *T*¹: alteram *C*¹ 8 administrabat *BCT* 10 fin-
 gerentur *T*: fugerentur *C*¹ 11 curatoris id est actoris *K* 12 exie-
 rent *C*¹: exierunt *K* discesserent *C*¹: discesserunt *K* 14 ad
 iuriam *C*¹ 15 Hi *om.* *C*¹ 19 ed.] dicta *T* 20 commotus *K*
 romanum *TC* 22 vel quod *BT* 24 exacto *codd.* 26 qui *BC*¹ ab
 iulio *BKT* dixit *C*¹. ut] et *T* 28 dimisso *B*¹ nomine *K*
 iulio *T*

- 14 Imperatorum autem nomen apud Romanos eorum tantum prius
fuit apud quos summa rei militaris consisteret, et ideo impera-
tores dicti ab imperando exercitui: sed dum diu duces titulis
imperatorii fungerentur, senatus censuit ut Augusti Caesaris
hoc tantum nomen esset, eoque is distingueretur a ceteris gen- 5
tium regibus; quod et sequentes Caesáres hactenus usurpaverunt.
- 15 Solet enim fieri ut primi regis nomen etiam reliqui possideant,
sicut apud Albanos ex Silvii nomine omnes reges Albanorum
Silvii appellati sunt; sicut apud Persas Arsacidae: apud
16 Aegyptios Ptolomei; apud Athenienses Cecropidae. Augustus 10
ideo apud Romanos nomen imperii est, eo quod olim augerent
republicam amplificando. Quod nomen primitus senatus
Octavio Caesari tradidit, ut quia auxerat terras, ipso nomine et
17 titulo consecraretur. Dum autem idem Octavianus iam Caesar
et imperator appellaretur, vel Augustus, postea vero dum ludos 15
spectaret, et pronuntiatum esset illi a populo ut vocaretur et
Dominus, statim manu vultuque averso indecoras adulationes
repressit et Domini appellationem ut homo declinavit, atque in-
sequenti die omnem populum gravissimo edicto corripuit, Domi-
numque se post haec appellari ne a liberis quidem suis permisit. 20
Fuit autem filius A[c]tiae, quae nata est de sorore Iulii Caesaris.
- 18 Reges autem ob hanc causam apud Graecos βασιλεῖς vocantur,
quod tamquam bases populum sustinent. Vnde et bases co-
ronas habent. Quanto enim quisque magis praepositur, tanto
19 amplius pondere laborum gravatur. Tyranni Graece dicun- 25
tur. Idem Latine et reges. Nam apud veteres inter regem et
tyrannum nulla discretio erat, ut (Virg. Aen. 7, 266):

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

1 Imperatorem C¹ autem om. K 2 ap. quod C¹ res A
3 exerc. summa rei militaris sed K (non A) diu duces] iudices K
5 eo quod KB 6 quia et K 8 luanos (corr. al-) exilui T: Alb. exilbi
C¹ 9 si. et ap. Pers. K 12 primus BT 13 octaviano (ex hoct-) C
auserat KT: auserant B 16 expectaret codd. (etiam A) illi esset
K (non A) praenuntiatum B 18 app.] vocationem K (non A)
19 edicto] dictu B: dicto C 20 appellari (ex-ti) post suis K (non A)
praemisit B¹ 21 actiae (-ie) codd. 23 cor. habent BCK: coronabant
T 24 quisquis K 25 prodere C¹ 26 inter] enim K 28 pacis
om. B¹ erat B

Fortes enim reges tyranni vocabantur. Nam tiro fortis. De qualibus Dominus loquitur dicens (Proverb. 8, 15): 'Per me reges regnant et tyranni per me tenent terram.' Iam postea in 20 usum accidit tyrannos vocari pessimos atque improbos reges, 5 luxuriosae dominationis cupiditatem et crudelissimam dominationem in populis exercentes. Princeps et dignitatis modo 21 significatur et ordinis, sicut est illud Vergilianum (Aen. 9, 535):

Princeps ardentem coniecit lampada Turnus,
pro primus. Dictus autem princeps a capiendi significatione, 10 quod primus capiat, sicut municeps ab eo quod munia capiat. Dux dictus eo quod sit ductor exercitus. Sed non statim, qui- 22 cumque principes vel duces sunt, etiam reges dici possunt. In bello autem melius ducem nominari quam regem. Nam hoc nomen exprimit in proelio ducentem. Vnde et Vergilius (Aen. 15 10, 370):

Ducis Evandri.

Sallustius (Hist. 4, frag. 7 M.): 'Quo cupidius in ore ducis se quisque bonum.' Non dixit 'in ore consulis.' Monarchae 23 sunt, qui singularem possident principatum, qualis fuit Alexander 20 apud Graecos, et Iulius apud Romanos. Hinc et monarchia dicitur. *Μονὰς* quippe singularitas Graeco nomine, ἀρχὴ principatus est. Tetrarchae sunt quartam partem regni tenentes: 24 nam *τέτραρα* quattuor sunt; qualis fuit apud Iudaeam Philippus. Patricii inde vocati sunt, pro eo quod sicut patres filiis, ita pro- 25 videant reipublicae. Praefecti dicti, quod praetoria potestate 26 praesint. Praetores, idem qui et praefecti, quasi praepositores. 27 Praesides vero dicti, qui alicuius loci tutelam praesidentialiter 28 tenent. Tribuni vocati, quod militibus sive plebibus iura tri- 29 buunt. Chiliarchae sunt qui mille praesunt, quos nos millenarios 30

2 per me regnant et B ¹	3 per metent terr. C	5 damnationem
B ¹ 6 exercendis B ¹	7 illud om. K	8 contegit lampadam
turnos K	9 primos K	autem om. K
do K	10 pr. accipiat C	m. capiunt C ¹ : muni accipiat K
11 non om. K	12 princeps KT	17 sese BCK
21 monos codd.	arcia (-ch-) codd.	22 est om. K
23 tetra codd. (terra C ¹)	24 filios K	25 Perfecti K ¹
26 perfecti K	27 quia C ¹	28 quot T
		tribuant C

- 31 nuncupamus; et est Graecum nomen. Centuriones dicti, eo quod centum praesint militibus; sicut quinquagenarii, quia in capite sunt quinquaginta militum; sicut decani, ab eo quod
 32 decem militibus praeferuntur. Miles dictus, quia mille erant ante in numero uno, vel quia unus est ex mille electus. Romulus autem primus ex populo milites sumpsit et appellavit. Liber
 33 vero primus militiae ordinem docuit. Miles aut ordinarius dicitur, aut extraordinarius. Ordinarius est, qui per ordinem militat, nec adhuc aliquem consecutus est gradum honoris. Est enim gregarius, id est humilis militiae. Extraordinarius vero, 10
 34 qui ob virtutem promovetur ex ordine. Emeriti dicuntur veterani solutique militia, qui iam in usu proelii non sunt, et quia mereri militare dicitur, ab stipendiis scilicet quae merentur. Idem et veterani dicuntur, quia iam in usu proelii non sunt, sed post
 35 multos militiae labores quietis suffragium consequuntur. Equestres milites dicti quod equo sedeant. Item militat ille in
 36 equestri ordine. Tirones dicuntur fortes pueri, qui ad militiam delegantur atque armis gerendis habiles existunt. Hi enim non ex sola professione nativitatis, sed aspectu et valitudine corporis existimantur. Vnde et tirones dicti, quique antequam sacra- 20
 37 mento probati sint, milites non sunt. Romanae autem militiae mos fuit puberes primos exercere armis. Nam sexto decimo anno tirones militabant, quo etiam solo sub custodibus agebant, de quibus Vergilius (Aen. 7, 162):

Et primo flore iuventus.

25

- 38 Servos sane numquam militasse constat, nisi servitute deposita, excepto Hannibalis tempore, cum post Cannense proelium in tanta necessitate fuissent Romani, ut ne liberandorum quidem

1 et... nom. om. K (non A) nom. Gr. T 2 ce. praesunt ABC: praesunt ce. K qui in K 3 ab om. K 4 dicitur C 5 antea B
 7 Mil. autem ord. K 12 solitque T militiae (-tie) C¹KT
 13 dicuntur C¹ stip. licet C¹ 14 quia... sunt om. T qui K
 iam corr. ex quam B 16 equos K: ego C¹ idem K militant C¹
 17 quia militiam C¹ 18 regendis K 19 sed ab asp. K: sed ex asp. BT
 20 quique] qui C: quia Schwarz 21 pr. sunt B¹T sint C¹
 22 primos] plurimos B exerceri BC 23 quo] quod C¹: quos K
 solo om. K 25 primefores T primaevo fl. Virg. 26 nisi] si C¹
 28 ut nec K

servorum daretur facultas. Desertores vocati eo, quod desertis 39
 militaribus officiis evagantur. Hi in alios numeros militiae no-
 men dare prohibentur, sed si non magni temporis culpam con-
 traxerint, caesi numeris suis restituuntur. Sed et qui deserunt
 5 exercitum ad hostes transeuntes et ipsi desertores vocantur.
 Conscripti milites dicuntur, quia in tabulis conferuntur ab eo 40
 qui eos ducturus est, sicut transcripti vocantur cum de alia in
 aliam legionem transeunt; et inde transcripti, quia nomina dant,
 ut transcribantur. Obtiones dicti, quod sint electi. Nam 41
 10 optare eligere est, sicut est illud (Virg. Aen. 3, 109):

Optavitque locum regno,

id est elegit. Excubitores dicuntur, pro eo quod excubias sem- 42
 per agunt. Sunt enim ex numero militum et in porticibus excu-
 bant propter regalem custodiam. Excubiae autem diurnae sunt,
 15 vigiliae nocturnae. Vnde et vigiles. Velites erant apud Ro- 43
 manos genus militiae, a volitando vocati. Lecti enim agili-
 tate iuvenes cum armis suis post terga equitum consedebant,
 et mox cum ad hostes ventum esset, equis desiliebant, et con-
 tinuo pedites ipsi, ex alia parte equitibus, per quos advecti
 20 fuerant, dimicantibus, hostem perturbabant. Ab his igitur
 velitibus elephanti quondam Hannibalis retro acti, cum regi iam
 a suis non possent, fabrilis scalpro inter aures adacto necabantur.
 Castra sunt ubi miles steterit. Dicta autem castra quasi casta, 44
 vel quod illic castraretur libido. Nam numquam his intererat
 25 mulier. Militia autem a militibus dicta; aut a multis, quasi 45
 multitia, quasi negotium multorum; aut a mole rerum, quasi
 moletia. Legio sex milium armatorum est, ab electo vocata, 46

1 darentur C¹ desertus C¹ 2 evacantur K: evagabantur C
 3 nomen mag. T 4 traxerint C sui C¹ sed qui T 7 docturus
 T 8 transeant B 11 regnum KT 13 aiunt T sunt enim ex
 T² in ras. 14 diurn. vig. (om. sunt) K 17 c. a. s. posterga eq. cum
 armis suis cons. K (non A) 18 cum] u (sic) A (pro ut?): om. K
 hostem Orosii (4, 18, 10) codd. esset] fuisset BC 19 per om. C¹
 20 proturb. Orosii codd. 21 velitibus ex vel ictibus B¹ cum rege a suis
 T 22 possint K negabantur K 23 milites CK steterunt K
 24 vel] eo B 25 militibus BK: milibus C¹ T 26 negotio K qu.
 moleatia B: qu. moleatica CK 27 Leg. ex militum K¹ a
 delectu Arev.

ISIDORI

quasi lecti, id est armis electi. Proprie autem Macedonum
 47 phalanx, Gallorum caterva, nostra legio dicitur. Legio habet
 sexaginta centurias, manipulos triginta, cohortes duodecim, tur-
 48 mas ducentas. Centuria est pars exercitus in centenos milites
 49 divisa. Vnde et qui his praesunt centuriones dicuntur. Sub-
 centuriati vero sunt, non qui in prima, sed qui in secunda cen-
 turia sunt, quasi sub prima centuria: tamen structi etiam ipsi
 et in speculis positi in bello sunt; ut si prima defecerit, isti,
 quos sub se diximus, laborantibus primis subveniunt. Vnde
 et ad insidiandum ponitur subcenturiatus, quasi armis dolosis
 50 instructus. Manipulus ducentorum est militum. Manipuli
 autem dicti sunt milites, sive quia bellum primo manu incipie-
 bant, sive quod antequam signa essent, manipulos sibi, id est
 fasciculos stipulae vel herbae alicuius pro signis faciebant, a
 quo signo manipulares milites cognominati sunt. De quibus 15
 Lucanus (1, 296):

Convocat armatos extemplo ad signa maniplos.

51 Turma triginta equites sunt. Romani enim equites in una tribu
 trecenti fuerunt. De singulis enim centuriis decem dabantur
 52 et fiebant turma. Cohors quingentos milites habet. Tria sunt 20
 53 militiae genera: sacramentum, evocatio, coniuratio. Sacra-
 mentum, in quo post electionem iurat unusquisque miles se non
 recedere a militia, nisi post completa stipendia, id est, militiae
 tempora; et hi sunt qui habent plenam militiam. Nam viginti
 54 et quinque annis tenentur. Evocatio, dum ad subitum bellum 25
 non solum miles sed et ceteri evocantur. Vnde etiam consul sole-
 bat dicere: 'Qui rempublicam salvam esse vult, me sequatur.'
 55 Coniuratio, quae fit in tumultu, quando vicinum urbis pericu-
 lum singulos iurare non patitur, sed repente colligitur multitudo

1 au. lingua Mac. K²C 2 Leg. autem hab. C: Leg. hoc hab. K (non
 A) 4 centones mil. B¹ 7 qu. suprema cent. K stricti BCT
 9 sub se] subesse K: sub secunda C¹ primus C¹ subveniant C
 10 insuandum C¹ 11 ante militum del. numerus K 12 milites del.
 Schwarz primum K accipiebant K 13 manibus si. id est fasculos
 K 14 pro signis] pronis T 17 vocat K exemplo KT 18 aequitas
 C¹ 19 dabuntur C¹ 20 fiebat B: fiebantur T 25 tenetur C¹T
 26 vocantur K 27 salvam om. T¹ 28 orbis C¹

et tumultuosa in ira conflatur. Haec et tumultuatio dicitur. In acie autem istae fere formae sunt : exercitus, classis, nodus, 56 cuneus, alae, cornua, agmen ; quae formas et nomina ab ipsis rebus, de quibus translata sunt, mutuuntur. Acies dicta, quod 57 5 ferro armata sit et acumine gladiatorum. Exercitus multitudo ex 58 uno genere, ab exercitatione belli vocata. Cuneus est collecta 59 in unum militum multitudo. Vnde propter quod in unum coit, ipsa coitio in unum cuneus nominatus est, quasi couneus, eo quod in unum omnes cogantur. Classes dictae propter divi- 60 10 sionem exercitus, qui postea manipuli dicti sunt. Vnde et Vergilius (Aen. 2, 30) :

Classibus hic locus, hic acies certare solebant.

Iam postea et classica navium dicta. Nodus proprie est densa 61 peditum multitudo, sicut turma equitum. Nodum autem dic- 15 tum pro difficultate, quod vix possit resolvi. Alae in exercitu 62 triginta equites esse dicuntur. Alae autem equites ob hoc dicti, quia tegunt pedites alarum vice. Cornua vocantur extremitas 63 exercitus, quod intorta sit. Agmen dicitur cum exercitus iter 64 facit, ab agendo vocatum, id est eundo. Plautus (Most. 562) : 20 'Quo te agis?' Ipse est enim exercitus ambulans. Nam agmen dicitur, quod in longitudine directum est, quale solet esse cum exercitus portis procedit. Quidquid fuerit aliud, abusive dicitur.

DE CIVIBVS. De imperiis militiaeque vocabulis ex parte 14 dictum est ; deinceps civium nomina summatim subiungimus.

Cives vocati, quod in unum coeuntes vivant, ut vita communis 2

1 tumultuose Schwarz 2 In agatiae A 3 ante cuneus del. fumus ut vid. T quae forma sed (formas ed C¹) no. AC¹ : sed omnia K 4 mutantur AK 5 et] ad K mult. unde propter quod ex K (non A) (cf. § 59) 7 coit et in ip. A 8 coitio] collectio K (non A) in unum om. K (non A) nom.] nuncupatus corr. vocatus A coneus KT 10 quae B 12 lo. est hic BT 13 classica] classis Arev. 14 eq. tur. K (non A) 15 propter difficultatem B 16 ob] sub K : ab T 18-21 cum ex. . . dicitur post solet esse K (non AD) 19 vocatur T (non U) 20 malim quo tu agis? (cf. Class. Rev. 19, 110) ag. et ipse B 21 qu. in long. . . esse bis scripsit K (primum quia in long., deinde quod in long.) 22 portis protis proc. C¹ aliud] tali ut K (non A) ab. dic. om. A 25 deinde T subiungemus C

ISIDORI

- 3 et ornatior fiat et tutior. Domus unius familiae habitaculum
est, sicut urbs unius populi, sicut orbis domicilium totius
generis humani. Est autem domus genus, familia, sive coniunctio
viri et uxoris. Incipit autem a duobus, et est nomen Graecum.
- 4 Nam familia est liberi ex liberis legibus suscepti, a femore. 5
Genus aut a gignendo et prognerando dictum, aut a definitione
certorum prognatorum, ut nationes, quae propriis cognationibus
5 terminatae gentes appellantur. Populus est humanae multitu-
dinis, iuris consensu et concordii communione sociatus. Populus
autem eo distat a plebibus, quod populus universi cives sunt, 10
connumeratis senioribus civitatis. [Plebs autem reliquum vul-
6 gus sine senioribus civitatis.] Populus ergo tota civitas est;
vulgus vero plebs est. Plebs autem dicta a pluralitate; maior
est enim numerus minorum quam seniorum. Populus vero
† σουχναμοις † dicitur, id est † σιτοασις †. Vnde et populus dic- 15
tus est. Graece autem populus λαός dicitur, a lapidibus. Vulgus
7 est passim inhabitans multitudo, quasi quisque quo vult. Tri-
bus dicuntur tamquam curiae et congregationes distinctae popu-
lorum, et vocatae tribus ab eo quod in principio Romani trifarie
fuerunt a Romulo dispersi: in senatoribus, militibus et plebibus. 20
Quae tamen tribus nunc multiplicatae nomen pristinum retinent.
- 8 Senatui nomen aetas dedit, quod seniores essent. Alii a sinendo
dictos accipiunt senatores. Ipsi enim agendi facultatem dabant.
- 9 Senatusconsultus a consulendo et tractando est dictus, quod sic
10 fit ut consuleat et nocere non possit. Patres autem, ut Sallustius 25
(Cat. 6) dicit, a curae similitudine vocati sunt. Nam sicut

1 fuit C¹ totior C¹: tutior T 5 nam om. K: nam δώματα greci
tectae dicunt C liberis B¹ ex liberi K suscepta f. T
6 aut] autem B: om. K ad gig. C¹ aut definitione (diff.)
C¹K: aut a definitionum B: aut a divinatione T 7 ceterorum C:
castrorum B propugnatorum C¹ 8 terminata K 9 consen-
sum et concordis C¹ sociatos C¹ 10 universis K 11 connu-
meratus B¹ civitatis om. TC plebs . . . civ. hab. ABT: om.
C¹K 13 vero] ero C¹ 15 σουχναμοις B: σουναμο C¹: συχναμοις K:
σουχναμοις (ex -μος) T ducitur C σιτος ποασις B: cito σπολις C:
cito aciae K: cito cito acie T dic. gr. C 16 autem] enim B 18 pop.
unde dicta tribus et voc. trib. B 21 quam tantum trib. K (non A)
pristinum om. K (non A) 22 aliasenendo dictus B¹ 23 accipiunt
om. B 25 consuleat K

patres filios suos, ita illi rempublicam alebant. Patres con- 11
 scripti, quia dum Romulus decem curias senatorum elegeret,
 nomina eorum praesenti populo in tabulas aureas contulit,
 atque inde patres conscripti vocati. Primi ordines senatorum 12
 5 dicuntur illustres, secundi spectabiles, tertii clarissimi. Iam
 inferius quartum aliquod genus non est. Quamvis autem sena-
 toria quisque origine esset, usque ad legitimos annos eques
 Romanus erat; deinde accipiebat honorem senatoriae dignitatis.
 Censores apud veteres Romanos erant. Est enim nomen cen- 13
 10 soris dignitas iudicialis. Censere enim iudicare est. Item
 censores sunt patrimoniorum iudices, a censu aeris appellati.
 Iudices dicti quasi ius dicentes populo, sive quod iure disceptent. 14
 Iure autem disputare est iuste iudicare. Non est autem iudex,
 si non est in eo iustitia. Praesides rectores provinciae sunt, 15
 15 dicti quod praesunt. Praetores autem quasi praeceptores 16
 civitatis et principes. Idem et quaestores quasi quaesitores, eo
 quod quaestionibus praesunt. Consilium enim et causa apud
 eos est. Proceres sunt principes civitatis, quasi procedes, quod 17
 ante omnes honore praecedant. Vnde et capita trabium, quae
 20 eminent extra parietes, proceres dicuntur, eo quod primo pro-
 cedant. Hinc ad primores facta translatio, quod a cetera mul- 18
 titudine prominent. Tribuni dicti quod plebi vel iura vel opem
 tribuunt. Constituti sunt autem sexto anno post reges exactos.
 Dum enim plebs a senatu et consulibus premeretur, tunc ipsa sibi
 25 tribunos quasi proprios iudices et defensores creavit, qui eorum
 libertatem tuerentur, et eos adversus iniuriam nobilitatis de-
 fenderent. Vnde et defensores dicti, eo quod plebem sibi com-
 missam contra insolentiam inprobiorum defendant. At contra

1 alebant] egebant T 2 quia] qui BK decem] inter K
 5 expectabiles codd. 6 autem] enim BK 11 aeris om. K
 12 qu. iuro disc. B: qu. iures disc. K 13 autem (prius)] enim B
 14 doctores corr. du- C 16 id. sunt et K 17 quaestionibus K
 19 honores K procedant T caput tribuum T 20 parietes T
 proceres BKT proced. primo K (non A) 21 a] d ut vid. T: ad B
 22 prominent BK: preminent (prae-) TC (i.e. praecminent) plebium
 iu. K vel opem om. T¹ 24 sen. cons. K 25 tribunos] tribuens K
 26 defendunt K: -dent B

ISIDORI

19 nunc quidam eversores, non defensores existunt. Numerarii
 20 vocati sunt, quia publicum nummum aerariis inferunt. Functi,
 ab eo quod fungantur officio et honore aliquo dicti. Hinc et
 defunctos mortuos dicimus, qui conpleverunt vitae officia ; nihil
 21 enim iam faciunt. Municipes sunt in eodem municipio nati, 5
 ab officio munerum dicti, eo quod publica munia accipiunt.
 Munia enim officia sunt. Vnde et immunes dicuntur, qui
 22 nullum gerunt officium. Municipales originales cives et in loco
 23 officium gerentes. Decuriones dicti, quod sint de ordine curiae.
 Officium enim curiae administrant. Vnde non est decurio, qui 10
 24 summam non intulit vel curiam participavit. Curiales autem
 idem et decuriones. Et dicti curiales, quia civilia munera pro-
 25 curant et exequuntur. Principales, magistrati et duumvirales
 curialium officiorum ordines sunt. Principales dicti, quod primi
 26 sint magistratibus. Magistrati vero, quod maiores sunt reliquis 15
 27 officiis. Duumvirales * *. Tabellio vocatus eo quod sit por-
 titor tabellarum. Idem exceptor, idem et scriba publicus,
 28 quia ea tantum, quae gestis publicantur, scribit. Burgarii a
 burgis dicti, quia crebra per limites habitacula constituta bur-
 gos vulgo vocant. Vnde et Burgundionum gentis nomen in- 20
 haesit, quos quondam subacta Germania Romani per castra
 29 disposuerunt, atque ita nomen ex locis sumpserunt. Collegiati
 dicuntur, quod ex eorum collegio custodiisque deputentur, qui
 facinus aliquod commiserunt. Est enim sordidissimum genus
 30 hominum patre incerto progenitum. Privati sunt extranei ab 25
 officiis publicis. Est enim nomen magistratum habenti con-
 trarium, et dicti privati quod sint ab officiis curiae absoluti.

1 nunc] cum C¹ aversores K (non A) Numinarii K (non A):
 Nunc aerarii B 2 n. aerarii K: numerariis C¹ 3 fungatur KT
 officii et h. T: officium exore (suprascr. h) K 6 munerum] numeri K
 (non A) eo quod om. K (non A) publicam C¹ mu. enim pu. K (non
 A) accipiant B acc. mu. en. om. K: acc. mu. om. A 8 nullis g.
 officiis T locum BCT 12 civilia] curialia Schwarz 13 exe-
 guntur C¹: exercentur K dumvirales ex K: dum civiles B
 14 ordine K 15 maiore B sint K (non AU) 16 Dumvirales
 CT: om. K (non AU) port.] fortior K 17 tabularum B
 sceptor BKT et om. K 18 qui ea KT 20 burgundionorum
 genti* (-tis K²) K 22 ita om. K 26 magistrarum (corr. -orum) B
 27 off. et curis soluti (delet.) abs. K

Mercennarii sunt qui serviunt accepta mercede. Idem et 31
 barones Graeco nomine, quod sint fortes in laboribus. Βαρὺς
 enim dicitur gravis, quod est fortis. Cui contrarius est levis, id
 est infirmus. Publicani appellantur conductores vectigalium 32
 5 fisci, vel rerum publicarum, sive qui vectigalia publica exigunt,
 vel qui per negotia saeculi lucra sectantur. Vnde et cognomi-
 nati sunt. Vilicus proprie villae gubernator est. Vnde et a 33
 villa vilicus nomen accepit. Interdum autem vilicus non guber-
 nationem villae, sed dispensationem universae domus Tullio
 10 interpretante significat, quod est universarum possessionum et
 villarum dispensatorem. Actores idem et curatores ab agendo 34
 et curando vocati. Procuratores vero, eo quod vice curatoris 35
 fungantur, quasi propter curatores, sicut proconsul pro consule.
 Coloni sunt cultores advenae, dicti a cultura agri. Sunt enim 36
 15 aliunde venientes atque alienum agrum locatum colentes, ac
 debentes condicionem genitili solo propter agri culturam sub
 dominio possessoris, pro eo quod his locatus est fundus. Coloni
 autem quattuor modis dicuntur. Nam coloni aut Romani sunt,
 aut coloni Latini, aut coloni auxiliares, aut coloni ruri privati.
 20 Inquilini vocati quasi incolentes aliena. Non enim habent pro- 37
 priam sedem, sed in terra aliena inhabitant. Differt autem 38
 inter inquilinum et advenam. Inquilini enim sunt qui emigrant,
 et non perpetuo permanent. Advenae autem vel incolae
 adventicii perhibentur, sed permanentes; et inde incolae, quia
 25 iam habitatores sunt, ab incolendo. Indigenae sunt inde geniti, 39
 et in eodem loco nati, ubi inhabitant. Incola autem non in- 40
 digenam, sed advenam indicat. Peregrini dicti eo quod ignoran- 41

2 grece T βαρύς bare CK: bari T: baria B 3 est co. K:
 co. (om. est) A 4 infirmis T 5 exegunt K 6 quil]
 quia B 7 propriae BC¹K villae] linguae C ante corr. a
 om. T¹ 9 dispensationum T 10 interpretantes C¹ quod un.
 . . . dispensator est (ē) B (B²?) possessionem C¹ 12 eo quo C¹
 13 funguntur BT qu. pr. cur. om. K (non A): qu. pro curatore
 Schwarze si. et consul pro consule K (non A) 14 Colones
 K enim] autem T 15 atque] et quia B hanc deventes C¹:
 ac defendentes T 17 possessorum K 18 col. . . sunt om. K (non
 A) 19 aut lat. T (non A) auxiliares T: anxiliares C¹
 20 alienam C¹ 21 Defert B¹ 22 inquilini enim T¹ migrant K
 24 adventii B¹ inde om. K 26 habitant K 27 dicti om. K (non A)

ISIDORI

tur eorum parentes, a quibus orti existunt. Sunt enim de
 42 longinqua regione. Urbani vocabantur, qui Romae habitabant.
 Qui vero in ceteris locis, oppidani. Nam sola urbs Roma,
 43 cetera oppida. Famuli sunt ex propria servorum familia
 orti. Servi autem vocabulum inde traxerunt, quod hi, qui 5
 iure belli possint occidi a victoribus, cum servabantur, servi
 44 fiebant, a servando scilicet servi appellati. Ancillae a susten-
 taculo vocatae. Ἀγκών enim Graece cubitus dicitur. Vnde et
 45 anconem dicimus. Mancipium est quidquid manu capi sub-
 dique potest, ut homo, equus, ovis. Haec enim animalia 10
 statim ut nata sunt, mancipium esse putantur. Nam et ea,
 quae in bestiarum numero sunt, tunc videntur mancipium
 46 esse, quando capi sive domari coeperint. Ingenui dicti,
 quia in genere habent libertatem, non in facto, sicut liberti.
 Vnde et eos Graeci εὐγενεῖς vocant, quod sint boni generis. 15
 47 Libertus autem vocatus quasi liberatus. Erat enim prius iugo
 servitutis addictus. Libertorum autem filii apud antiquos
 libertini appellabantur, quasi de libertis nati. Nunc vero liber-
 48 tinus aut a liberto factus, aut possessus. Manumissus dicitur
 quasi manu emissus. Apud veteres enim quotiens manu mitte- 20
 bant, alapa percussos circumagebant, et liberos confirmabant ;
 49 unde et manumissi dicti, eo quod manu mitterentur. Dediticii
 primum a deditione sunt nuncupati. Deditio enim dicitur
 quando se victi aut vincendi hostes victoribus tradunt : quibus
 haec origo nominis fuit. Dum quondam adversus populum 25
 Romanum servi armis sumptis dimicassent, victi se dederunt,
 50 comprehensique varia turpitudine affecti sunt. Ex his quidam
 postea a dominis manumissi, propter suppliciorum notas, quas

1 exorti sunt K 3 urbs (ex urb) est Ro. C 6 occ. auctoribus
 K cum servantur C¹ : conservantur BKT (non A) 9 ancone;
 di. *codd.* subdi] aut subdi CK 10 ovis om. T enim] autem
 K 11 nam ea q. CT (ea ex et) 13 ca. dominari B¹ : ca. et domani K
 ceperunt (corr. coep-) C 14 non om. C¹ liberi C¹ 17 autem
 om. K 18 de liberatis T 19 an poss. B¹ 20 quasi] qui K
 mittebantur K 21 al. perc. circ. om. B¹ 23 deditio] dediticius
 K 24 victi aut vincendi Arev. 25 quodam B¹ : quando K
 26 sumptis] victis T (vi- ex corr.) victi Arev. se ded.] sederunt C¹
 27 quidem B 28 ad hominis C¹T

manifeste perpassi sunt, ad dignitatem civium Romanorum non
 pervenerunt. Latini ante Romam conditam apud Latinos fie- 5
 bant, numquam per testamentum, sed per epistolam libertatem
 sumentes. Inde quia per testamentum non fiebant, nec ex
 5 testamento aliquid capere, nec suos heredes facere poterant,
 cives Romani postea sub consulibus per testamenta in urbe
 Romana effecti sunt. Dicti autem cives Romani, quia testa- 52
 mento liberi effecti in numerum Romanorum civium rediguntur.
 His primum aditus erat in urbe Roma commorari; ceteris
 10 autem libertis prohibebatur ne vel in urbe Romana vel infra
 septimum ab urbe miliarium commanerent.

DE ADFINITATIBVS ET GRADIBVS. Heredis nomen inpo- V
 suit census aeris. Solvet enim tributum auctoris. In hoc
 enimvero vocabulo prima successio est hereditatis et generis,
 15 ut sunt filii et nepotes. Proheres est, qui loco heredis fungitur, 2
 quasi pro herede. Est enim aut institutus, aut substitutus.
 Pater est, a quo initium nascitur generis. Itaque is pater- 3
 familias vocitatur. Pater autem dictus eo quod patratiōe per-
 acta filium procreet. Patratiō enim est rei veneriae consum-
 20 matiō. Lucretius (4, 1129):

Et bene patra patrum.

Genitores autem a gignendo; et parentes quasi parientes. 4
 Idem et creatores. Crementum enim est semen masculi, unde 5
 animalium et hominum corpora concipiuntur. Hinc creatores
 25 parentes dicuntur. Mater dicitur, quod exinde efficiatur aliquid. 6
 Mater enim quasi materia; nam causa pater est. Pater familias 7
 autem dictus, quod omnibus in familia sua positis servis tamquam
 pater filiis patria dilectione consulit, servorumque condicionem
 a filiorum affectu non discernit, sed quasi unum membrum

2 Lat.] Liberti *K* (non *A*): Latini liberti *Arev.* 4 unde *K* 5 potue-
 rant *K* 6 Rom. po. ci. *A* 8 redicuntur *K* 9 additis *K*
 10 ne vel ur. *K* roma *CT* ut vid. intra *det.* 11 commanere *K*
 13 solvit *K* enim *om.* *T*¹ 14 enimvero *K*: enim *B*¹ *CT*: enim viri *B*²
 15 ut sint *C* Proheredis *C*¹ *K* heredis] heris *K*² (*K*¹ n. l.)
 17 itaque patresfam. *T*: inde autem paterfam. *K* (non *A*) 18 dicitur
 eo *T*¹ 21 parta patrum *Lucr.* 23 crementum *K* un. et an. et
T 25 aliquid *om.* *T*¹ 28 consuluit *T* 29 fil. affectio *K*

amplectit. Hinc enim exortum est nomen patri familias. Qui
autem inique dominantur in servis, hoc se nomine nequaquam
8 reputent appellari. Matrem familias inde vocari, quia per quan-
dam iuris sollemnitatem in familiam transit mariti. Tabulae
enim matrimoniales instrumenta emptionis suae sunt. Alias 5
sicut matrona est mater primi pueri, id est quasi mater nati, ita
mater familias illa est quae plures enixa est. Nam familia ex
9 duobus esse incipit. Avus patris pater est, ab aevo dictus, id
est ab antiquitate. Proavus avi pater est, quasi prope avum.
Abavus proavi pater [est], iam longe ab avo. Atavus abavi 10
10 pater. Tritavus atavi pater, quasi tetravus, id est quartus super
avum. Sed tritavus ultimum cognationis nomen est. Familia
11 enim oritur a patre, terminatur in tritavo. Filius et filia a
familia dicti sunt; ipsi enim primi in ordine nascentium existunt.
Vnde et Cornelia familia stirps ipsa omnis a Cornelio orta. 15
12 Familia autem a femore. Femore enim genus et stirps osten-
ditur. Nam familia pro servis abusive, non proprie dicitur.
13 Stirps ex longa generis significatione vocatur. Gnatus dictus
quia generatus. Vnde et per G scribitur. Suboles eo quod
14 substitutio sit generis. Quadripertitus est autem ordo filiorum, 20
ita: unigenitus, primogenitus, medius, novissimus. Primo-
genitus, ante quem nullus. Vnigenitus, post quem nullus.
Medius, inter omnes. Novissimus, post omnes. Idem et
minimus, a monade. Novissimus autem propter quod novus,
15 quia ceteri praecedendo antiquiores existunt. Quattuor etiam 25
modis filii appellantur: natura, imitatione, adoptione, doctrina.

1 amplectitur B: amplectatur K enim] autem B: om. K (non A)
est ex. nom. K (non A) patrisfamiliae K 2 in om. B 3 se
putent C¹: putent BC²: repetent T¹ 4 iuris] auris K maritim
C¹ tabula en. matrimonialis K 5 alia C¹ 6 est et ma. C 8 esse
om. T pater patris K 9 prope savum T 10 proavi] atavi T
est hab. CK: om. BT At. ab. pa. om. T¹ 11 abavi C¹
tertavus T¹: tretavus C¹T²: tritavus K supra atavum T 12 triavus
T ultimus K 13 a (pr.) om. T 15 stirpis codd. (etiam A) ip.
st. A 16 femur en. codd.: corr. Arev. et ex est ut vid. T: est
et K: ex B stirpis codd. 18 Stirpis BT ex om. T
teneris C¹ 20 est et ordo om. T¹ (non U): autem (eras.) est or. A
22 antequam BT unig. . . null. om. A¹K postquam B¹T
23 idem] ideo K 24 menimu K 25 ceteris T precidendo T

Natura, veluti quum dicuntur filii Abrahae Iudaei. Imitatione,
 ut ipsius Abrahae fidem imitantes ex gentibus, dicente Evan-
 gelio (Luc. 3, 8): 'Potens est Deus de lapidibus istis suscitare
 filios Abrahae'; veluti sicut eosdem Iudaeos Dominus filios
 5 esse dicit diaboli; a quo non nati, sed quem fuerant imitati.
 Adoptione quoque, quod humana consuetudine nulli licet ne- 16
 scire, vel sicut nos Deo non natura, sed adoptione dicimus:
 'Pater noster, qui es in caelis.' Doctrina, sicut Apostolus filios
 suos appellat eos quibus Evangelium praedicavit. Filii autem 17
 10 ideo in legibus liberi appellantur, ut isto vocabulo secernantur
 a servis; quia sicut servus in potestate est domini, sic filius in
 potestate est patris. Inde etiam filio fit emancipatio, ut sit
 liber a patre, sicut fit servo manumissio, ut sit liberatus a domino.
 Item liberi dicti, quia ex libero sunt matrimonio orti. Nam 18
 15 filii ex libero et ancilla servilis condicionis sunt. Semper enim
 qui nascitur deteriolem parentis statum sumit. Naturales autem 19
 dicuntur ingenuarum concubinarum filii, quos sola natura genuit,
 non honestas coniugii. Idem et pueri a pube. Adoptivus 20
 filius est, qui aut patre iusto, aut avo, aut proavo, cuius pote-
 20 state per mancipationem est traditus in alienam potestatem, qui
 utriusque fert nomen, ut Fabius Aemilius, vel Scipio Paulinus.
 Gemini sunt non duo tantum simul nati, sed etiam plures. De 21
 geminis autem uno abortu, alter, qui legitime natus fuerit, Vopi-
 scus nominatur. Posthumus vocatur eo quod post humationem 22
 25 patris nascitur, id est post obitum. Iste et defuncti nomen
 accepit. Sic enim lex voluit, ut qui de defuncto nascitur, defuncti
 nomine appelletur. Nothus dicitur, qui de patre nobili et de matre 23

1 quum om. KC¹ dicimus T 2 ipsi T 3 potens] potest C¹
 4 vel uti (ut) . . . imitati om. K eosdem om. A¹ 5 esse om. A¹:
 post dicit A² fuerant] sperant B 6 quod] quam B nullus
 T: nullius K licet om. C¹ 7 sed sola adopt. K: sed optione C
 11 dom. sui sic B¹ 12 fi**manc. K¹ 14 dicti om. A¹ quia] qui
 A ex corr. (ex quia?) nam] libertini A¹K: nam lib. A² 15 ex
 li. et om. A¹ 16 deteriore parente K 20 per mancipatione KT
 quia utr. T 21 Aem.] eusebius B: Aemilianus Arev. paulus C
 22 na. sim. BC 23 unum ab. B: uno abortu C¹K 25 istet d. C¹
 26 de om. C de def. no. T: def. nomen K 27 nob. et de patre (corr.
 ma-) ign. K: nob. et nobili (corr. ign-) matre B: nob. et matre ign. C

- ignobili gignitur, sicut ex concubina. Est autem hoc nomen
- 24 Graecum et in Latinitate deficit. Huic contrarius spurius, qui de matre nobili et patre ignobili nascitur. Item spurius patre incerto, matre vidua genitus, velut tantum spurii filius; quia muliebrem naturam veteres spurium vocabant; velut ἀπὸ [τοῦ] 5
- 25 σπύρου, hoc est seminis; non patris nomine. Eosdem et Favonios appellabant, quia quaedam animalia Favonio spiritu hausto concipere existimantur. Vnde et hi, qui non sunt de legitimo matrimonio, matrem potius quam patrem sequuntur. Latine
- 26 autem spurii quasi extra puritatem, id est quasi inmundi. Nepos 10 est, qui ex filio natus est. Dictus autem nepos quasi natus post. Primum enim filius nascitur, deinde nepos. Gradus enim substitutionis est. Hinc et posteritas, quasi postera aetas. Nepos autem utriusque sexus est. Nam ut neptis dicamus in
- 27 iure est propter discretionem successionis admissum. Pronepos 15 est, qui ex nepote conceptus natusque est. Et dictus pronepos, quasi natus porro post. Ex hoc quoque gradu incipit vocari et progenies, quasi porro post geniti. Nam filii et nepotes non
- 28 sunt progenies, quia non est in eis longa posteritas. Sicut autem inferius longe editi progenies dicuntur, ita superius proavi, 20 atavi qui et progenitores appellantur, quasi porro generantes.
- 29 Pronepos dictus, quia prope nepotem. Abnepos, quia seiungitur a nepote. Est enim inter illum et nepotem pronepos. Adnepos
- 30 abnepotis filius. Trinepos adnepotis filius, quia post nepotem
- 31 quartus in ordine est, quasi tetranepos. Minores autem non 25 dicimus, nisi quotiens graduum deficit nomen, ut puta filius, nepos, pronepos, abnepos, adnepos, trinepos. Vbi isti gradus

3 ign. et nasc. B¹ idem K 4 quia] quam K 5 puriom K (pro σπύριον?) velut om. K τοῦ hab. K: om. BCT. 6 nomen T
 Eosd. effabonios T 7 appellant K austu K cipere C¹
 9 patrem] matrem C¹ latini B 10 quasi (prius) om. K (non A)
 id est] vel T 11 qui] quasi K est om. K 12 pr. enim filium K
 13 substitutionis T 14 in om. K 15 amissam B¹: amissum C¹
 16 ex nep. natus est T 17 quoque] que A: om. K 18 quasi . . . gen. om. C¹
 20 inferi B¹ edit C¹ dic. prog. B 21 et avi q. K: atavique dett.
 22 dictos C¹ quasi B sei. ad nepotem C¹
 23 atnepos K 24 adnepotis C¹: abnepotis T 25 qu. tretanepos C¹
 26 gradum K: gradu T 27 atnepus K: om. C trinepotis T

defecerint, merito iam dicimus minores, sicut et maiores dicimus, post patris, avi, proavi, abavi, atavi, tritavique vocabulum.

DE AGNATIS ET COGNATIS. Agnati dicti eo, quod accedunt pro natis, dum desunt filii. Qui ideo prius in gente agnoscuntur, quia veniunt per virilis sexus personas, veluti frater eodem patre natus, vel fratris filius neposve ex eo; item patruus. Cognati dicti, quia sunt et ipsi propinquitate cognationis coniuncti. Qui inde post agnatos habentur, quia per feminini sexus personas veniunt, nec sunt agnati, sed alias naturali iure cognati. Proximus, propter proximitatem sanguinis appellatus. Consanguinei vocati, eo quod ex uno sanguine, id est ex uno patris semine sati sunt. Nam semen viri spuma est sanguinis ad instar aquae in scopulos conlissae, quae spumam candidam facit, vel sicut vinum nigrum, quod in calice agitatum spumam albentem reddit. Fratres dicti, eo quod sint ex eodem fructu, id est ex eodem semine nati. Germani vero de eadem genetrice manantes; non, ut multi dicunt, de eodem germine, qui tantum fratres vocantur. Ergo fratres ex eodem fructu, germani ex eadem genetrice manantes. Vterini vocati, quod sint ex diversis patribus, et uno utero editi. Nam uterus tantum mulieris est. Quattuor autem modis in Scripturis divinis fratres dici: natura, gente, cognatione, affectu. Natura, ut Esau et Iacob, Andreas et Petrus, Iacobus et Iohannes. Gente, ut omnes Iudaei fratres inter se vocantur in Deuteronomio (15, 12): 'Si autem emeris fratrem tuum, qui est Hebraeus.' Et Apostolus (Rom. 9, 3): 'Optabam,' inquit, 'ego Anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitae.' Porro cognatione fratres

2 patres B abavi om. K 3 accidant B 5 virili s. BT: virilem
sexum K 6 ve Gaius Inst. 1, 156: vel codd. it. pater T
8 habetur K femini CT 11 ex (alt.) om. BC 12 patri C¹ sati
K: nati BCT sunt om. B 13 speculos consolis aequae C¹
16 semine om. C veri T 18 fr. eodem fructus (corr. -tu) C 20 et]
ut C¹ nam om. K (non A) 22 dici T: dicti A (fr. d. in scr. div.)
BU: dicuntur CK cognitione C¹ 23 Iac. et Ioh. om. BK (non AU)
24 fratres om. B¹ 25 tuum om. T et paulus Apost. K: paulus et (ex-
punct.) Apost. C (non A) 26 inquit ego om. K (non AU) 27 a Christo
usque carnem A: a Chr. p. f. m. (om. qui . . . car.) K 28 cognatio B¹

vocantur, qui sunt de una familia, id est patria ; quas Latini
 paternitates interpretantur, cum ex una radice multa generis
 turba diffunditur. Et in Genesi dixit Abraham ad Loth (13,
 8): 'Non sit rixa inter me et te et inter pastores tuos et pas-
 tores meos, quia omnes fratres nos sumus.' Et certe Loth non 5
 10 erat frater Abrahæ, sed filius fratris eius Aram. Quarto modo
 affectu fratres dici, qui in duo scinduntur: spiritale et commune.
 Spiritale, quo omnes Christiani fratres vocamur, ut (Psalm. 133,
 1): 'Ecce quam bonum, et quam iucundum habitare fratres in
 unum.' In commune, cum et omnes homines ex uno patre 10
 nati pari inter nos germanitate coniungimur, Scriptura loquente
 (Isai. 66, 5): 'Dicite his qui oderunt vos: Fratres nostri vos
 11 estis.' Germana ita intellegitur ut germanus, eadem genetrice
 12 manans. Soror autem, ut frater. Nam soror est ex eodem
 semine dicta, quod sola cum fratribus in sorte agnationis ha- 15
 13 beatur. Fratres patruales dicti, eo quod patres eorum germani
 14 fratres inter se fuerunt. Consobrini vero vocati, qui aut ex
 sorore et fratre, aut ex duabus sororibus sunt nati, quasi con-
 15 sororini. Fratruales autem materterae filii sunt. Sobrini
 16 consobrinorum filii. Tius Graecum est. Patruus frater patris 20
 est, quasi pater alius. Vnde et moriente patre pupillum prior
 17 patruus suscipit, et quasi filium lege tuetur. Avunculus est
 matris frater, cuius nomen formam diminutivi habere videtur,
 18 quia ab avo venire monstratur. Amita est soror patris quasi
 alia mater. Matertera est soror matris, quasi mater altera. 25
 19 Socer est, qui filiam dedit. Gener est, qui filiam duxit. Gener

1 vocabitur C¹ fam. una B pareria C¹ latine T 2 una rad.
 multa radice mu. ge. C¹ 3 turba om. B¹ 4 te et int. meos et tuos quia
 K (non A): te et int. p. meos et p. tuos B: te et int. p. tu. et inter p. m.
 C 5 omnes om. K (non A) 7 dici (ex dicit K) BCK: dicti AT
 duos B: duos C¹ scinditur K (non A) 9 hab. . . un.] et cetera K
 (non A) 10 omnes om. K 11 pari] patri CT: om. K coniungimus
 T 13 ita] igitur T 15 quod] quae B agnitionis C¹ habetur B¹
 16 Fratres BT: Fratrum filii CK 17 quia aut C¹ T: quia B ex
 sor.] exorare C¹ 18 et fr.] aut ex fr. T consoroni B: consubrini T:
 consabrini C¹ 19 exobrini KC¹ 20 gr. nomen est C 21 mor.]
 discedente B 22 suscepit B¹ K est om. A 23 fr. ma. KC (mat)
 (non A) hab. vid.] habetur K¹ (non A) 25 alt. ma. AB: alia ma.
 K 26 est om. K (non A) de.] duxit B est om. K (non A)

autem dictus, quod adsciscatur ad augendum 'genus. Socer
 autem et socrus, quod generum vel nurum sibi adsociant.
 Vitricus [est], qui uxorem ex alio viro filium aut filiam habentem **20**
 duxit. Et dictus vitricus quasi novitricus, quod a matre super-
5 ducatur novus. Privignus est qui ex alio patre natus est; et **21**
 privignus dici putatur quasi privigenus, quia prius genitus.
 Vnde et vulgo antenatus. Vocabula a gente haec videntur de- **22**
 clinata: genitor, genetrix, agnati, agnae, cognati, cognatae,
 progenitores, progenetrices, germani, germanae. ITEM DE **23**
10 PRAEDICTIS AFFINITATIBVS. Auctor mei generis mihi pater est,
 ego illi filius aut filia. Patris mei pater mihi avus est, ego illi
 nepos, aut neptis. Patris mei avus mihi proavus est, ego
 illi pronepos, aut proneptis. Patris mei proavus mihi abavus
 est, ego illi abnepos, aut abneptis. Patris mei abavus mihi
15 atavus est, ego illi adnepos, aut adneptis. Patris mei atavus
 mihi tritavus est, ego illi trinepos, aut trineptis. DE PATRIVS. **24**
 Patris mei frater mihi patruus est, ego illi fratris filius, aut filia.
 Patruus mei pater mihi pater magnus est, ego illi filii, aut filiae
 fratris filius, aut filia. Patruus mei avus mihi propatruus est, ego
20 illi filii, aut filiae aut nepos, aut neptis. Patruus mei proavus
 mihi adpatruus est, ego illi nepotis, aut neptis filius, aut filia.
 DE AMITIS. Patris mei soror mihi amita est, ego illi fratris filius, **25**
 aut filia. Amitae meae mater mihi amita magna est, ego illi
 filiae fratris filius, aut filia. Amitae meae avia mihi proamita
25 est, ego illi nepotis aut neptis filius, aut filia. Amitae meae
 proavia mihi abamita est, ego illi nepotis, aut neptis filius, aut
 filia. DE AVUNCVLIS. Matris meae frater mihi avunculus est, **26**
 ego illi sororis filius, aut filia. Avunculi mei pater mihi avun-
 culus magnus est, ego illi filii sororis filius, aut filia. Avunculi

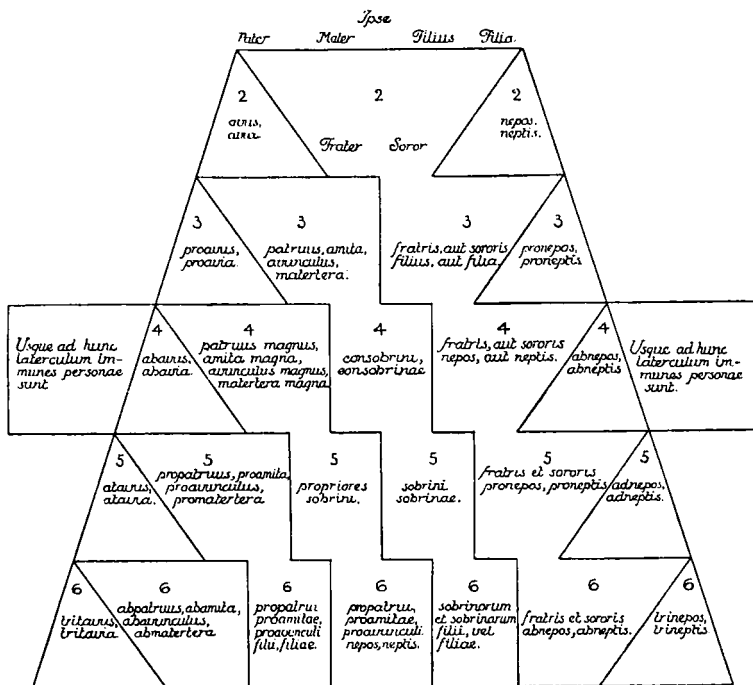
1 adsciscatur T socerum socr. K¹ 2 adsociant B: adsociat T:
 adsociabit (corr. -vit) C 3 est hab. BCU: om. AKT ex om. K¹
 4 novitricus T 5 et om. K¹: ut C¹ 6 dictus put. C quia]
 quasi KT: vel quasi Arev. 7 andenatus B: antea natus C a
 gente om. K (non A) §§ 23-29 Varias lectiones codicum plerumque com-
 memorare nolui. Stemma I hab. A² (imperfect.) C (imperfect.) T Stemma
 II hab. CKU Stemmata II et I (hoc ordine) hab. BD Stemmata I,
 II, III hab. G

ISIDORI

mei avus mihi proavunculus est, ego illi filii nepos, aut neptis.
Avunculi mei proavus mihi abavunculus est, ego illi neptis filius,
27 aut filia. DE MATERTERIS. Matris meae soror mihi matertera
est, ego illi sororis filius, aut filia. Materterae meae soror mihi
matertera magna est, ego illi sororis nepos, aut neptis. Aviae 5
meae soror mihi abmatertera est, ego illi pronepos sororis, aut
pronepotis. Proaviae meae soror mihi promatertera est, ego
illi neptis filius, aut filia.

Stemmata dicuntur ramusculi, quos advocati faciunt in genere, 28 cum gradus cognationum partiuntur, ut puta ille filius, ille pater, ille avus, ille agnatus, et ceteri, quorum figurae haec :

STEMMA I



§ 28 St. . . . fig. haec om. D 1 quos] quod C 2 patiuntur KT
utpote C: puta (om. ut) TU pat. avus ille agnatus et cognatus et
cet. T 3 cetera CK fig. haec esse debent CK: figura est T

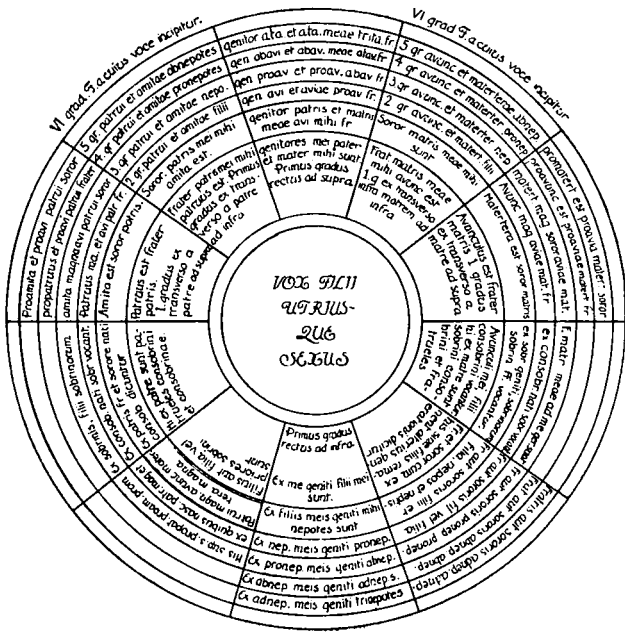
STEMMA II

[illegible]

ETYMOLOGIARVM LIB. IX. vi

Haec consanguinitas dum se paulatim propaginum ordinibus
dirimens usque ad ultimum gradum subtraxerit, et propinquitas
esse desierit, eam rursus lex matrimonii vinculo repetit, et quo-
dam modo revocat fugientem. Ideo autem usque ad sextum
5 generis gradum consanguinitas constituta est, ut sicut sex
aetatibus mundi generatio et hominis status finitur, ita propin-
quitas generis tot gradibus terminaretur.

STEMMA III



§ 29 Haec cons. . . termin. ante § 23 CK 3 vinculum CK (non A)
repetet BTU (non A) quodammodo] quemadmodum C 5 sicut
om. K

ISIDORI

VII DE CONIVGIIS. Vir sexum significat, non coniugium, nisi
 2 adieceris vir eius. Maritus vero etiam sine adiectione coniugem
 sonat; et a mare maritus, quasi mas. Est enim nomen primae
 positionis, quod facit in diminutione masculus, in derivatione
 3 maritus. Sponsus ab spondendo vocatus. Nam ante usum 5
 tabellarum matrimonii cautiones sibi invicem emittebant, in
 quibus spondebant se invicem consentire in iura matrimonii,
 4 et fideiussores dabant. Vnde admissum est ut sponsum dica-
 mus virum, ab spondendo, et sponsam similiter. Ceterum pro-
 prie spondere velle est. Ergo sponsus non quia promittitur, 10
 5 sed quia spondet et sponsores dat. Arrabo dicta, quasi arra
 bona. Quod enim datur pro coniugio, bene datur, quia coniu-
 gium bonum est. Quod vero causa fornicationis aut adulterii,
 6 malum est, idcirco arrabo non est. Dicta autem arra a re, pro
 qua traditur. Est autem arra non solum sponsio coniugalitatis, 15
 sed etiam pro qualibet promissa re, ut aut reddatur aut con-
 7 pleatur. Proci nuptiarum petitores, a procando et petendo
 8 dicti. Pronuba dicta, eo quod nubentibus praeest, quaeque
 nubentem viro coniungit. Ipsa est et paranympa. Nam
 nympa sponsa in nuptiis; et nympa pro lavationis officio, quod 20
 9 et ad nomen nubentis adludatur. Coniuges appellati propter
 iugum, quod inponitur matrimonio coniungendis. Iugo enim
 nubentes subici solent, propter futuram concordiam, ne sepa-
 rentur. Coniuges autem verius appellantur a prima desponsa-
 tionis fide, quamvis adhuc inter eos ignoretur coniugalitatis con- 25
 cubitus; sicut Maria Ioseph coniux vocatur, inter quos nec

2 coniugium *K* 3 a marte *T* 4 quod] quae *B*¹ masc. et in der.
B: om. *T* 5 spondo *BK* 6 tabellarius *K* cautionem *K*
 emitabant *T* (pro im-?) 7 in] iu *T*¹ ius *T*² 8 et fide et iussores *T*
 10 sponderi puellae *Serv. ad Aen.* 10, 79 promittit *K* 11 dat
 sua voluntate *C* (non *AU*) qu. ar. bo. om. *K* (non *A*) quia si *C*¹
 12 enim] est *K* (non *A*) 14 ar. arra bono non *K* (non *A*): arra bon *T*
 (non *U*) Di. est au. *B* 16 etiam et pro *AC* re prom. *K*: prom.
 (om. re) *CT* (vid. infra) ut aut redd. aut co. *ACK*: data ut co. *B*:
 reddant aut co. *T* 17 Proci nuptiarum *B*¹ a om. *C*¹ procando ut
 vid. *T*¹ (cf. *X.* 214): precando (praec-) *CKT*²: pretando *B*¹ 19 virum
K est] et *T* ante corr. 20 quod] quia *B* 21 ad om. *C*¹ con-
 iungentes *C*¹ 25 quaevis *C*¹: quodvis *B* int. eos adh. *T*; adh. (om.
 int. eos) *C*¹

fuerat nec futura erat carnis ulla commixtio. Nuptae dictae, 10
 quod vultus suos velent. Translatum nomen a nubibus, quibus
 tegitur caelum. Vnde et nuptiae dicuntur, quod ibi primum
 nubentium capita velantur. Obnubere enim cooperire est.
 5 Cuius contraria innuba, hoc est innupta, quae adhuc vultum 11
 suum non velat. Vxores vocatae, quasi unxiores. Moris enim 12
 erat antiquitus ut nubentes puellae simul venirent ad limen
 mariti, et postes, antequam ingrederentur, ornarent laneis vittis
 et oleo unguerent. Et inde uxores dictae, quasi unxiores :
 10 quae ideo vetabantur limina calcare, quod illic ianucae et coeant
 et separentur. Matrona est quae iam nupsit, et dicta matrona, 13
 quasi mater nati, vel quia iam mater fieri potest, unde et
 matrimonium dictum. Distinguitur autem inter matronam et
 matrem, et matrem et matremfamilias. Nam matronae, quia
 15 iam in matrimonium convenerunt : matres, quia genuerunt :
 matresfamilias, quia per quandam iuris sollemnitatem in familiam
 mariti transierunt. Monogamus dictus, quia uni tantum nupsit. 14
 Μόνον enim apud Graecos unum dicitur, γάμος nuptiae inter-
 pretantur. Digamus autem et trigamus a numero uxorum vo- 15
 20 catus, quasi duabus, vel tribus maritus. Vidua vocata, quod 16
 cum viro duo non fuerit, nec circa consortium alterius viri post
 mortem coniugis primi adhaeserit. Nam quae alteri post mor-
 tem prioris viri nupserint, viduae non dicuntur. Item vidua

1 erat] est C ¹	ulla] illa T	dicuntur B	di. eo quod K
2 translatus T	3 nuptae (-te) KT	4 velentur K	5 Cui K in-
nubiba C ¹	6 velet T ante corr.	qu. uxiores T ante corr. : qu.	
unxores Servius ad Aen. 4, 45 ⁸	8 potes T ante corr.	ornarentur	
B	9 et] e K	10 utebantur T	limen K
12 vel om. K	iam om. K	14 et matrem om. BC ¹ K	illae B
om. K (non A)	15 iam om. BK (non A)	matrimonio K	nam
qu. gen. om. K (non A)	16 in familia matri K (non A)	17 unius	ma.
BCT	18 ap. Gr. om. B ¹	γάμος n. i. om. K (non A)	19 Dicamus et
A : Bigamus au. vel K	uxorem C ¹	vocatur C ¹ K : vocantus	
(sic) A	20 qu. . . . mar. om. K (non A)	maritis B ¹	21 duo
non fu. T ² ut vid. : duo fu. ABCKT ¹	fuerit T ¹ ut vid. : -int ABCKT ²		
ut vid.	quae autem nec ci. K (non A)	vi. quae post K (non	
A)	22 coni. . . . mortem om. K (non A)	adh.] deserit T ² (T ¹	
n. l.)	23 nupserit T	it. viduae vocatae K (non A)	

dicta, quod sola sit, nec circa consortium viri coniugalia iura
 17 custodiat. Fratris uxor fratrisa vocatur. Mariti frater levir
 dicitur. Duorum inter se fratrum uxores ianetrices vocantur,
 quasi eandem ianuam terentes, vel per eandem ianuam iter ha-
 18 bentes. Viri soror galos appellatur. Sororis vir speciale nomen 5
 19 non habet, nec uxoris frater. Matrimonium est nubilium
 20 iusta conventio et condicio. Coniugium est legitimarum per-
 sonarum inter se coeundi et copulandi nuptiae: coniugium
 dictum quia coniuncti sunt, vel a iugo quo in nuptiis copu-
 21 lantur, ne resolvi aut separari possint. Conubium autem non 10
 a nupta, sed a nubendo formatum. Dicitur autem conubium,
 cum aequales in nuptias coeunt, ut puta cives Romani, pari
 utique dignitate. Conubium autem non est, cum civis Romanus
 cum Latina iungitur. Quotiens autem conubium non est, filii
 22 patrem non sequuntur. Hymenaeus dicitur a quodam Hy- 15
 menaeo, qui primus prospere usus est nuptiis, vel ἀπὸ τοῦ ὕμνος,
 23 quae membrana virginitatis est claustrum. Contubernium est
 ad tempus coeundi conventio; unde et tabernaculum, quod
 24 modo huc, modo illuc praefigitur. Repudium est quod sub
 25 testimonio testium vel praesenti vel absenti mittitur. Divortium 20
 est quotienscumque dissoluto matrimonio alter eorum alteras
 nuptias sequitur. Divortium autem dictum a flexu viarum, hoc
 26 est, viae in diversa tendentes. Frivolum est cum eo animo
 separantur, ut rursum ad se invicem revertantur. Nam frivolus
 est velut quassae mentis et fluxae, nec stabilis. Proprie autem 25
 27 frivola vocantur fictilia vasa inutilia. Tribus autem ob causis

1 solae sint *K* (non *A*) circa] ira *K* (non *A*) 2 custodiant *K*
 levis *B*¹ 3 ianetrices *K* 5 glos *codd.* app.] dicitur *C* 6 non
 om. *T* nobilium *CKT* 7 iuxta *T* int. se pers. *B* 8 dic.
 coniug. *T* 9 vel] ve *K* quod *C*¹: om. *T* in om. *BU*
 10 aut] et *T* 11 ad nubendo *B* post di. au. co. seq. formam
 dim. *etc.* (vi. 17) in *A* (non in *D*) 12 in om. *T* par utique an
 paratique *inc. T* 13 non om. *T*¹ 17 quem me. *B*¹ 18 coeunde
T 20 vel abs. om. *K* (non *D*) 21 quotiens diss. *T* 22 autem om.
DK variarum *B*¹ hoc . . . tend. om. *K* (non *D*) id est *B*
 23 vias *codd.* (et *Isid.*?) diversos ut vid. *T*¹ (non *D*) 24 sepa-
 rentur *T* fribulum *K* 25 ve. quasi se mentis *T* mentes *BK*
 et fl. *K*: effluxae *C*: et effl. *BT* stabiles *BK* 26 ob *B*¹ *TU*: om.
C: e *K*: ab *det.*

ducitur uxor : prima est causa prolis, de qua legitur in Genesi
 (1, 28) : 'Et benedixit eos,' dicens : 'Crescite et multipli-
 camini' : secunda causa adiutorii, de qua ibi in Genesi dicitur
 (2, 18) : 'Non est bonum esse hominem solum ; faciamus ei
 5 adiutorium simile' : tertia causa incontinentiae, unde dicit
 Apostolus, ut (1 Cor. 7, 9) : ' Qui se non continet, nubat.' In 28
 eligendo marito quattuor spectari solent : virtus, genus, pulchri-
 tudo, sapientia. Ex his sapientia potentior est ad amoris
 affectum. Refert haec quattuor Vergilius de Aenea, quod his
 10 Dido impulsa est in amorem eius (Aen. 4, 11-14) :

Pulchritudine :

Quam sese ore ferens !

Virtute :

Quam forti pectore et armis !

15 Oratione :

Heu quibus ille

iactatus fatis, quae bella exhausta canebat !

Genere :

Credo equidem, nec vana fides, genus esse deorum.

20 Item in eligenda uxore quattuor res inpellunt hominem ad 29
 amorem : pulchritudo, genus, divitiae, mores. Melius tamen si
 in ea mores quam pulchritudo quaeratur. Nunc autem illae
 quaeruntur, quas aut divitiae aut forma, non quas probitas
 morum commendat. Ideo autem feminae sub viri potestate 30
 25 consistunt, quia levitate animi plerumque decipiuntur. Vnde
 et aequum erat eas viri auctoritate reprimi. Proinde et veteres
 voluerunt feminas innuptas, quamvis perfectae aetatis essent,
 propter ipsam animi levitatem in tutela consistere.

1 dicitur C¹KT 3 sec. est cau. K (non D) dicitur om. K
 (non D) 4 fac. . . . sim. om. K 5 adiutorem D sim. sui B
 causa om. K (non D) incontinentia C 6 Ap.] paulus K (non D)
 7 expectari codd. 8 ex his . . . Pulc. om. D est pot. K 9 effectum
 T ref. autem h. K 12 quem dett. (non D) o. referens K
 14 qua se forte B 16 eu BDT : e C¹K 17 iactus T¹ factis C¹
 18 gen. ut cre. D 19 una C¹ 20 uxore om. K 22 quaeritur K
 (non D) autem om. KM (non D) 23 querentur K (non M) : que ferun-
 tur T 24 commendet C § 30 om. M 25 animi] enim T¹
 27 volunt T

LIBER X

DE VOCABVLIS

1 ORIGO quorundam nominum, id est unde veniant, non pene omnibus patet. Proinde quaedam noscendi gratia huic operi interiecimus.

DE QVIBVSDAM VOCABVLIS HOMINVM. Licet origo nominum, unde veniant, a philosophis eam teneat rationem, ut per 5 denominationem homo ab humanitate, sapiens a sapientia nominetur, quia prius sapientia, deinde sapiens; tamen claret alia specialis in origine quorundam nominum causa, sicut homo ab humo, unde proprie homo est appellatus. Ex quibus exempli gratia quaedam in hoc opere posuimus. 10

A

2 Aeros, vir fortis et sapiens. Auctor ab augendo dictus. Auctorem autem feminino genere dici non posse. Nam quaedam sunt quae in feminino flecti non possunt, ut cursor. Actor, **3** ab agendo. Alumnus ab alendo vocatus, licet et qui alit et qui 15 alitur alumnus dici potest; id est et qui nutrit et qui nutritur; **4** sed melius tamen qui nutritur. Amicus, per derivationem, **5** quasi animi custos. Dictus autem proprie: amator turpitudinis, quia amore torquetur libidinis: amicus ab hamo, id est, a catena caritatis; unde et hami quod teneant. Amabilis 20 autem, quod sit amore dignus. Amasius, eo quod sit pronus **6** ad amorem. Astutus ab astu vocatus, quod est callidi et cauti

1 Or. . . . interiec. om. MC¹ 5 veniat BCK philophilis B 6 homo] hominum K (non A) 8 hominum T 10 gratia] causa B sap. et for. T² 13 autem om. C T¹ (non W): om. AIKT²U ut vid. V 16 di. al. pot. A 17 tam. mel. B 18 animi ABC: amicitiae (-ti-, -ie) IKTW lib. om. KC¹A (non I) 19 hamo] amore T² qu. AKV: un. et adimi qu. C¹: un. etiam qu. T: un. et amicos U: inde etiam hii qu. W: inde et ami qu. BI teneat B 21 Amasius . . . ad am. om. AKUV (non W) 22 vocatur AC (non IUW) cati K (non AUVW)	2 nascendi B huic] huius K teneant C per den. om. T¹ 7 quila] quam A claret] de re A 12 Aeros . . . sap. om. T¹ (non A) 14 Act. ab ag.] Auctor ab augendo 15 et qui alit om. K (non A) nutritur BT¹: nutrit CIK autem om. A amator . . . 20 a om. A un. et ami 21 Amasius . . . ad 22 vocatur AC (non IUW) cati K
--	---

nominis, qui possit sine periculo fortiter aliquid facere. Argu-
 tus, quia argumentum cito invenit in loquendo. Acer, in unam-
 quamque formam vegetus ac nimius. Alacer, a velocitate et
 cursu, quasi diceret aliger. Armiger, quod arma gerat. Alacris,
 5 laetus : alacer, gestiens et [nullius] rei novitate turbatus. Agilis,
 ab agendo aliquid celeriter, sicut docilis. Aemulus, eiusdem 7
 rei studiosus, quasi imitator et amabilis. Alias inimicus inveni-
 tur. Aequus est secundum naturam iustus dictus, ab aequitate,
 hoc est ab eo quod sit aequalis ; unde et aequitas appellata, ab
 10 aequalitate quadam scilicet. Aequaevus, ab eo quod sit alteri
 aequalis aevo, id est coaetaneus. Adrogans, eo quod multum
 rogetur, et ille fastidiosus sit. Audax proprie pro adrogante
 ponitur. Animosus, quod sit animis et viribus plenus. Ani-
 matus, quasi animo auctus, quasi animo firmatus. Aelatus, pro 8
 15 eo quod se ipsum super mensuram suam elevet, dum magnus
 sibi videtur de his quae agit. Adtollens, quod se elevet et
 erigat. Ambitiosus, quod honores ambiat. Avidus dictus ab 9
 avendo ; avere enim cupere est. Hinc et avarus. Nam quid
 est avarum esse ? progredi ultra quam sufficit. Avarus ex eo
 20 dictus, quod sit avidus auri, et numquam opibus expleatur, et
 quantum plus habuerit tantum plus cupiat, Flacci super hoc
 concordante sententia, qui ait (Epp. 1, 2, 56) :

Semper avarus eget.

Et Sallustius (Cat. 11, 3) : 'quod neque avaritia e copia, neque
 25 inopia minuatur.' Amarus a sapore translatus nomen habet. 10
 Est enim insuavis, nec novit quemquam ad consortium suum
 aliqua invitare dulcedine. Adulter, violator maritalis pudoris,
 eo quod alterius torum polluat. Anceps, huc et illuc fluctuans 11

1 fortiter om. U (non VW) aliquid om. T¹W (non UV) 2 qui arg.
 A (non W) 3 for. viget Iscanius alacer (corr. Al-) A 4 aliger] aliter
 T Arm. . . . ger. om. T (non AW) 5 alarcter C¹ : alacriter BIK
 nullius om. T (non I) 8 aequitate] aequalitate dett. 10 Aequaevus
 . . . coet. om. K Aequus A 11 id est] idem A 12 rogatur A :
 roget B 13 animis] nimis T¹ virtutibus K 14 firmatur C¹
 15 eo om. C supra B suam om. K (non A) 16 vid. et
 de C¹ er. et el. B adlevet K (non A) 20 auri] avari T
 21 quanto amplius A tanto AC 22 concordantes C¹ 24 quod]
 quam B vel avaritiae co. : avaritiae co. T 27 dulc. om. A

- ac dubius istud an illud capiat, et in qua parte declinet anxius. Atrox, quod sit tetrus moribus. Abstemius, a temeto, id est vino, quasi abstinens a vino. [Adfinis.] Ablactatus, quod
 12 sit a lacte ablatus. Aeger, quod agatur infirmitate vel tristitia ad tempus. Aegrotus, quod sit aeger frequentius, sicut iratus 5 et iracundus. Aerumnosus a rumine dictus, quod per inopiam
 13 miser factus esuriat et sitiatur. Auspex, eo quod avium auspicia intendat, sicut auceps quod aves capiat. Astrosus ab astro
 14 dictus, quasi malo sidere natus. Aenormis, eo quod normam et mensuram excedat. Abactor est fur iumentorum et peco- 10
 15 rum, quem vulgo abigeium vocant, ab abigendo scilicet. Atratus et albatu: ille a veste nigra, iste ab alba. Advena, eo quod aliunde adveniat. Alienigena, quod alieni generis sit, et non eius ubi est. [Item] Alienigena, qui ex alia gente
 16 genitus est, et non ex ea ubi est. Accola, eo quod adveniens 15 terram colat. Agricola, a colendo agro, sicut silvicola. Ad-
 17 secula, eo quod sequatur aliquem lucri causa. Assiduus dicebatur apud antiquos qui assibus ad aerarium expensum conferendis erat, et in negotiis quoque publicis frequens; unde et
 18 per S, non per D scribendus est. Adparitor nominatus, quod 20 appareat et videatur et praesto sit ad obsequium. Adtentus,
 19 ut aliquid audiens teneat. Adtonitus, veluti furore quodam instinctus atque stupefactus; dictus autem adtonitus a tonitruum strepitu, quasi tonitruo obstupefactus et vicino fulgori

1 an illat C¹ capit K: cupit B declinat K anxius om. K: nov. lemma ACTW 2 a temeto B: antemeto K 3 Adf. hab. C¹ T: om. BIK quod] quia C 4 sit] est T¹ ablactatus C¹ Ager C¹ 5 quia sit B 6 iracundi B a rumen eo dic. A 7 Aruspex (ex Al-) A 8 quod (alt.) quo T Astrosius T 9 male T 10 excedit B (non A) Abactor C¹ 11 ambigeum T: abieciunium A: abiiec*** B: abilegium C: abilecium ut vid. K Atram iste albatu T² (T¹ n. l., Atromus?): Atram et alb. BC¹U: Atratus et abatus A: Atratus et alb. K 12 veste] verne C¹ 13 Alien. . . est om. C¹ al. gen. T¹: alienae gentis B: alienae regionis KT²ID (sed aliene ex aliege) 14 item BIT²: iter C¹: om. AKT¹ 15 Accola . . . colat om. AK (non U) 16 Agr. . . silv. post obsequium (§ 18) T sivicula A 18 assibus] assiduus T² ad aestrium exp. A: ad aerarii expensam rec. appendies (corr. -dis) erat A 20 scribendum B (non A) quod app. om. A 21 praestus sit A 22 audiat K (non A) 23 tonitruum str. T: tonitruo str. B 24 tonitruo obst. AK: tronitruo obst. B: tonitruo obst. C: tonitruo abst. T et] aut K (non A)

aut tactu proximus. Adlectus, quod sit palam electus. Abactus, **20**
 quod sit ab actu remotus. Abortivus, eo quod non oriatur,
 sed aboriatur et excidat. Adoptivus, quia est optatus palam
 in filium. Ambo, ab eo quod est ἀμφω, nomen de Graeco **21**
5 Latinum factum, littera tertia demutata. Alius [e multis dici-
 tur]. Alter [vero e duobus]. Aequimanus appellatur utraque
 manu gladium tenens.

B

Beatus dictus quasi bene auctus, scilicet ab habendo quod **22**
10 vellet et nihil patiendū quod nollet. Ille autem vere beatus
 est qui et habet omnia quae vult bona, et nihil vult male. Ex
 his enim duobus beatus homo efficitur. Bonus a venustate **23**
 corporis creditur dictus: postea et ad animum translatus nomen.
 Eum autem dicimus bonum cui non praevallet malum: eumque
15 optimum qui peccat minimum. Benignus est vir sponte ad **24**
 benefaciendum paratus et dulcis adloquio. Non autem multum
 distat benignus a bono, quia et ipse ad benefaciendum videtur
 expositus. Sed in eo differt quia potest bonus esse et tristior,
 et bene quidem facere et praestare quod poscitur, non tamen
20 suavis esse novit consortio; benignus autem sua cunctos novit
 invitare dulcedine. Beneficus a benefaciendo alteri dictus; unde **25**
 et beneficentia vocatur, quae proximo prode est. Benivulus, **26**
 quia bene vult. Non tamen dicimus benevolus, sicut nec male-
 volus. Saepe enim ex duabus partibus compositum nomen aut
25 priorem aut sequentem litteram corrumpit. Nam benevolentia
 absurdum sonat. Blandus, dulcis et invitans ad familiaritatem **27**

1 aut] a B primum C¹ 2 actu] aucto A Abort. . . fil.
 om. C¹ 3 ab. excedat A quia] eo quod B (non Reg.) est
 ortatus in K: est exortatus in T² (T¹ n. l.) (non AD Reg.) 4 nomen
 e gr. (corr. nomine gr.) A 5 in lat. ABG Rem. fac. est A (non
 G) Alius . . . duobus hab. CTU Mon.: om. K: Alius alter (cett. om.)
 ABDGI Reg. Rem. e (prius)] de ut vid. T¹: et ut vid. U¹ 6 du,
 vocatur CT²U Rem. Aequimanus . . . tenens om. T app. qui
 utraque manum (corr. -nu) gladium incunctanter utitur C (non Reg. Rem.)
 10 vellet AB²C¹IT: vellet B¹C²: vellit K et ni. . . no. om. K
 nollet ABI: nolet TC¹: nolit C² 11 qui et] et qui C vult (alt.)
 om. T 12 vestate B¹: nustate C¹ 13 ad om. T 18 quia]
 quod B tristitior C¹ 20 novit esse K: est nobis A 21 ad
 benefaciendum B 22 beneficientia T 23 dic. benovulus C¹

ISIDORI

- 28 sui. Brutus, quasi obrutus, quia sensu caret. Est enim sine ratione, sine prudentia. Vnde et ille Iunius Brutus ex sorore Tarquini Superbi genitus, cum eundem casum timeret quem frater inciderat, qui ob divitias et prudentiam ab avunculo fuerat occisus, utilem temporis stultitiam simulavit. Vnde etiam Brutus est 5
29 cognominatus, dum vocaretur Iunius. [Burrus.] Balbus a balando potius quam loquendo dictus. Verba enim non ex-
30 plicat. Inde et blaesus, quia verba frangit. Bucco, garrulus, quod ceteros oris loquacitate, non sensu exsuperet. Biliosus,
31 quod sit semper tristis, ab humore nigro qui bilis vocatur. Ba- burrus, stultus, ineptus. Biothanatus, quod sit bis mortuus. *Θάνατος* enim Graeco sermone mors dicitur.

C

- 32 Clarus, a caelo, quod splendeat. Vnde et clara dies pro splendore caeli. Celsus a caelo dictus, quod sit sublimis et 15
33 altus, quasi caelestis. Castus primum a castratione nuncupatus: postea placuit veteribus etiam eos sic nominari qui perpetuam
34 libidinis abstinentiam pollicebantur. Caeles dictus, quia iter sibi facit ad caelum. Caelebs, conubii expers, qualia sunt numina in caelo, quae absque coniugiis sunt. Et caelebs dictus 20
quasi caelo beatus. Caelicola, eo quod caelum colat; est enim
35 angelus. Continens non solum in castitate dicitur, sed et in cibo et potu, in ira quoque et vexatione mentis et detrahendi libidine. Et continens, quod se a multis malis absteineat.
36 Clemens, misericors, ab eo quod cluat, id est protegat et tuea- 25
37 tur, sicut solet patronus clientem. Concors a coniunctione cordis est appellatus. Nam sicut consors dicitur qui sortem

3 timerent *B* 4 ab. *om.* *T* 6 voca*** *T*¹ Burrus *C*: Burrus
 rubus (*pro* rufus) et niger *T*: *om.* *BIK Reg.* a balando *B*¹: ab aldo *A*
 8 inde et *om.* *K* (*non A*) 9 quod] quia *B* uris *B*¹: orsi *K*
 sexu *K* exuperit *K* 10 Bobarrus *K*: Boburrus *M* 11 Botha-
 natus *K* quod sit *B*: quid sit *T*: quod est *CIK* 14 pro] prop-
 ter *C* 16 pri. a cast. primum *B* 19 Caelebs . . . beatus *post*
 angelus *T* qualia] quia *C*¹ nomina *codd.* 20 qui *B* coniugii
KT (*non I*) celsus *B* 22 dicitur *om.* *C* 23 po. et ira *T* 24 libi-
 dinem *KC*¹ quia se *B* abstineant *K* 26 Consors a coniu-
 gatione *T* (*non I*)

iungit, ita ille concors dicitur qui corde iungitur. Contionator. 38
 Consolator, adlocutor. Et inde dictus consolator, quod soli se
 adplicat cui loquitur, et solitudinem levat adloquio suo. Hinc
 et solacium. Consultus est qui consulitur; cui contrarius est 39
 5 inconsultus, qui non accipit consilium. Constans dictus quod 40
 undique stat, nec in aliquam partem declinari potest. Confi-
 dens, quod sit in cunctis fiducia plenus. Vnde et Caecilius
 (246):

Si confidentiam adhibes, confide omnia.

10 Cautus a cavendo dictus. Callidus, fraudulentus, quia celare 41
 novit, et male peritus. Callidum autem veteres non pro astuto
 tantum, sed etiam pro astute docto ponebant. Hunc et versu-
 tum, ab eo quod animum cito vertat. Cupidus a capiendo mul- 42
 tum, id est accipiendo, vocatus. Clamosus, quasi calamosus, a
 15 calamo; scilicet quod sonet. Calumniator, falsi criminis accusa-
 tor; a calvendo, id est frustrando et decipiendo, dictus. Calcu- 43
 lator, a calculis, id est lapillis minutis, quos antiqui in manu
 tenentes numeros componebant. Compiler, qui aliena dicta 44
 suis praemiscet, sicut solent pigmentarii in pila diversa mixta con-
 20 tundere. Hoc scelere quondam accusabatur Mantuanus ille
 vates, cum quosdam versus Homeri transferens suis permiscuis-
 set et compiler veterum ab aemulis diceretur. Ille respondit :
 'Magnarum esse virium clavam Herculi extorquere de manu.'
 Contumax, ab eo quod contemnat. Chromaticus, quia non con- 45
 25 funditur nec colorem mutat. Graece enim χρωμα color vocatur.
 Contumeliosus, quia velox est et tumet verbis iniuriae. Conten- 46

1 corde iun.] cor iungit *T*: sorte iungitur *B* (non *AI*) Cont.
 om. *B*¹*K* (non *AI*): Cont. multitudinis adlocutor *CT*² (non *U*) 2 Cons.
 unius (-nus) adl. *CT*² (non *U*) 3 cui] qui *BIT* adloquia *K*
 4 consolatur *B* est om. *C* 5 inconsolatus *K* quia *K* non
 om. *T*¹ dic. est qu. *C* quod] qui *B* 7 cecilius *codd.* (civilius
A: cilicius *M*) 9 si om. *MT* (non *ADIU*) adhibes (adi-) *ABCD*:
 adhibens (adi-) *KM*: habes (ab-) *ITU* 10 a caute eundo *T*² quia]
 qui *B* 12 astuta et docto *K* et om. *T* 13 ab om. *C* cap.]
 cupendo *K* 14 Cl. qu. clamosus *T*¹ 15 quod] quia *B* § 43 om. *K*
 (non *A*) 17 quas *B*: quod *T* 19 permiscet et sicut *B* solet
 pigmenta *K* 21 homeris suis (om. transf.) *K* permiscuis sed ut
 comp. *C*¹ 23 clavem *B* 24 quia] quod *B* 25 greci . . . vocant *K*
 26 quia] quod *B* tum. in ver. *K*

tiosus ab intentione vocatus, qui non ratione aliquid, sed sola
 47 pertinacia vindicat. Contemptibilis, vel quia contemptui habilis,
 48 vel quia contemptus et vilis, id est sine honore. Crudelis, hoc
 est crudus, quem Graeci *ὀμδον* appellant per translationem, quasi
 49 non coctus nec esui habilis. Est enim asper et durus. Carni- 5
 fex, quod carnem afficiat. Cruciarius, eo quod sit cruce dignus.
 Collega a conligatione societatis et amicitiae complexu dictus.
 50 Coetaneus, quasi conpar aetatis. Complex, quia uno peccato
 vel crimine alteri est adplicatus ad malum; ad bonum vero
 51 numquam dicimus conplicem. Consors, eo quod ad eum pars 10
 pertinet bonorum. Nam sortem veteres pro parte ponebant.
 Consors ergo, quod sit communis sorte, sicut dissors dissimilis
 52 sorte. Celer appellatus a celeritate, quia quod usus exigit velo-
 cius facit. Confinalis, ab eo quod sit genere vel loco adfinis.
 53 Colonus a colonia vel ab agro colendo dictus. Cognitor a cog- 15
 noscendo causam dictus.

Curator, quod curam ferat pueris, qui adhuc eius aetatis sunt
 ut negotia sua satis administrare non possint. Clientes prius
 54 colientes dicebantur, a colendis patronis. [Captus.] Captivus
 dicitur quasi capite deminutus; ingenuitatis enim fortuna ab 20
 eo excidit, unde et ab iuris peritis capite deminutus dicitur.
 55 Colomis a columna vocatus, eo quod erectus et firmissimus sit.
 56 Comtus a coma dictus, quod sit formosus capillis, vel quia
 57 comam nutrit. Calamistratus, a calamistro, id est aco ferreo in
 calami similitudine facto, in quo crines obtorquentur, ut crispi 25

1 qui] quia T 2 Cont. id est A¹: Cont. qui contemnet vilis id est
 A²: Cont. vel quia contemptui abilis id est C¹: Cont. vel quia contemptus
 et vilis id est K cont. hab.] contemnet viabilis B: contemptus avilus D
 3 onere K hoc] id B 5 erui abilis C¹: est biabilis B 6 quod]
 quia B efficiat *Arev. (ex Don. ad Hec. 441)* 8 Complexus K quia]
 quod B 9 ad bonum om. T 10 eum om. A 11 pertineret C¹
 12 consors ergo . . . diss. sorte post facit (§ 52) ABCDIK discors B¹:
 discor T 13 sortis T quia] qua T quod] quam B¹ 14 Conf.
 eo B 18 Clie. . . patro. om. B¹ colientes prius C 19 Captus
 hab. A (in fine § 53) CI: om. B¹KT 20 dictus AB fort. enim BCI:
 enim om. T ab eo om. T 21 ab] ad KT peritus BT
 22 colomna C¹K fortissimus B §§ 56-57 post § 58 T
 23 capillus T 24 a quo fer. C¹ 25 fecto T: facta B

sint : quem in cinere calefacere solent qui capillos crispant, ut
calamistrati sint. Corpulentus, quod sit corpore validus et lentis 58
carnibus. Crassus, a sagina corporis, a creando carnes. Come-
sor, a comedendo satis. Est enim gulae ac ventri inmoderate
5 deditus. Caupo, pessimus de vino aquam faciens. Candidus 59
[bonus, candens].

Canus dictus a candido ; et candidus quasi candor datus.
Studio enim accedit candor. Nam album vocari natura est.
Crispus. Clodus. Curvus. Caecus appellatus, quod careat 60
10 visum. Est enim luminibus amissis. Caecus est qui utroque
oculo non videt. Caducus a cadendo dictus. Idem lunaticus 61
eo quod [certo lunae tempore patitur]. Confusus a confes-
sione sceleris appellatus. Inde et confusio. Convulsus dicitur, 62
cui sua vi aliqua adimuntur. Vnde et convulsa navis, cui
15 eminentia vi tempestatis adimuntur, ut Vergilius (Aen. 1, 383):

Vix septem convulsae undis,
quasi mutilatae. Consumptus, totus sumptus et devoratus. 63
Conciliatrix ob societatem flagitiosae consensionis dicta, eo
quod intercurrat alienumque nundinet corpus. Hanc etiam et
20 lenonem vocant. Circumforanus, qui advocationum causa cir- 64
cum fora et conventus vagatur. Collegiatus. Carpentarius.

D

Dominus per derivationem dictus, quod domui praesit. Diser- 65
tus, doctus, a disserendo dictus: disposite enim disserit. Doctus,
25 a dicendo. Inde et dictor. Docilis, non quod sit doctus, sed quia 66

1 quem] quam *codd.* (et in marg. scriba saec. ix^l adscripsit stram Varro
fingit in K. Cf. Charis. 1, 80, 12) in crine C quia cap. ut
vid. T ante corr. 3 Crassus . . . carn. om. T 5 facit K (non A)
Candidus om. K (non A) 6 bonus, candens hab. T: om. ABCIK
8 accedet T: accidit B 9 Crispus om. T: Crispus, Clodus, Curvus
om. K caret T 10 visum A (-su BCT): lumen K est (alt.)
om. C 11 idem] id est K 12 eo quod . . . pat. hab. CT: om.
K: certo . . . pat. om. BI confessione BCI: confusione KT
14 sua vi] suave K: sua C cui] cuius B 15 ut] unde B 17 multi
late K 18 flagiosac C 19 quod om. T alienum et nund. B
20 leonem BC¹ 21 circumforat B vocatur BK: vagatus C
Coll. Carp. om. K (non A) 23 domui om. C¹ 25 dicendo etiam AI
inde et dictor do. CKTI (Do. nov. lemm.): dictus inde et dicitur do. A:
dictus inde et dictor do. B: inde et doctor do. Arev.

doceri potest : est enim ingeniosus et ad discendum aptus. Disci-
 67 pulus a disciplina dictus : disciplina autem a discendo vocata.
 Dispensator vocatur, cui creditur administratio pecuniarum. Et
 ideo dispensator quia prius qui dabant pecuniam non numera-
 68 bant eam, sed adpendebant. Dives ab aere vocatus. Decorus, 5
 perfectus, a decem. [Dulcis.] Decens, conpositus, a numero
 69 decem dictus. Hinc et decorus et decibilis. Directus, eo quod
 in rectum vadit. Dilectus a diligentia. Haec sunt enim signa
 70 diligendi. Delibutus, de oleo unctus, ut athletae solent, vel
 in cereumate pueri. Hinc et (Ter. Phorm. 856) 'delibutum 10
 gaudio,' id est perfusum vel plenum. Delicatus, quod sit deliciis
 71 pastus, vivens in epulis et nitore corporis. Defessus, semper
 infirmus, quasi diu fessus. Debilis, quod per bilem factus sit
 fragilis. Bilis enim humor est afficiens corpus. Decolor, quod
 72 desit illi color. Desperatus vulgo vocatur malus ac perditus 15
 nec iam ullius prosperae spei. Dicitur autem per similitudinem
 aegrorum qui affecti et sine spe deponuntur. Consuetudo
 autem erat apud veteres ut desperati ante ianuas suas conloca-
 rentur, vel ut extremum spiritum redderent terrae, vel ut possent
 a transeuntibus forte curari, qui aliquando simili laboraverant 20
 73 morbo. Degener, aut ignobilis, aut quod sit inpari genere, aut
 74 si dum sit genere optimo natus, inhoneste tamen vivit. De-
 crepitus, quod morti propior quasi ad mortis tenebras vertat,
 sicut crepusculum tempus noctis. Alii dicunt decrepitum non
 qui senectute avulsus est, sed qui iam crepare desierit, id est 25
 75 loqui cessaverit. Depretiatius, ab eo quod sit vilis nec aliquo
 pretio dignus. Dirus, praeparcus et teter, quasi divina ira in
 id actus. Nam dirum dicitur quod divina infertur ira. Alias

1 possit B est om. T dicendum K 2 disciplina au. T
 3 vocatus K 4 quia] pecuniarum T adnumerabant B 5 ab
 aere] habere T¹ : ab habere dett. 6 Dulcis om. BT : hab. CIK 8 in
 om. K sig. dil. Diligens C¹ 10 certamine A : certamine dett. :
 ceromate Arev. 12 epula T Defensus C¹ 16 illius K
 an dic. au. depositus per? 18 ut disperanti A : ut dum disperati K
 19 spiritum] usum AK 20 laboraverunt CK 22 opt. gen. C
 23 quia B mortis propior K : mortis propior B¹C¹T fort. recte
 vertit K 25 qui (alt.)] si C id est . . . cess. om. T

dirus, magnus. Dehiscens, valde hiscens. Hic enim 'de' au- 76
 gentis est, ut (Ter. Heaut. 825): 'deamo te, Syre.' Despiciens,
 eo quod deorsum aspiciat vel contemptui habeat. Dolosus, in-
 sidiosus vel malignus, ab eo quod deludat. Vt enim decipiat,
 5 occultam malitiam blandis sermonibus ornat. Dubius, incertus; 77
 quasi duarum viarum. Delator dictus eo quod detegit quod
 latebat. Dilator, quia differt ad proferendum. Desidiosus,
 tardus, piger, a desidendo vocatus, id est valde sedendo. Idem
 et resides a residendo. 'De' enim hic augmentis est. Delerus, 78
 10 mente defectus per aetatem, ἀπὸ τοῦ ληρεῖν, vel quod a recto
 ordine et quasi a lira aberret. Lira est enim arationis genus,
 cum agricolae facta semente dirigunt sulcos, in quos omnis
 seges decurrit. Demens, idem qui amens; id est sine mente, 79
 vel quod diminutionem habeat mentis. Desipiens, eo quod
 15 minus sapere incipit quam quod solebat. Damnat et dam- 80
 nabilis: quorum prior iam addictus est, sequens potest addici.
 Degulator, quod gulae sit deditus.

E

Eloquens, profusus eloquio. Exertus, in loquendo expe- 81
 20 ditus. Exerere enim proferre vel expedire est. Eruditus, quia
 non rudis, sed iam doctus. Expertus, multum peritus. 'Ex' 82
 enim hic pro valde ponitur. Expers vero, qui est extra peritiam
 et intellectum. Exornatus, valde ornatus. 'Ex' enim pro
 valde ponitur, sicut excelsus, quasi valde celsus, et eximius,
 25 quasi valde eminens. Efficax dictus, quia nullam difficultatem 83
 habet in qualibet re facienda. Hinc et efficiens a faciendo

1 Discens *K* (non *A*): Desciens *T*² scens *C*¹: sciens *B*¹ *K* *T*:
 saepe *A* 2 ut] *om.* *TBI*: est *D* de. desire *T*¹: de amore desiderare
BCDI (non *A*) 3 asp.] aspiciens *B* 4 eludat *B*: *om.* *K* 5 maliti-
 tiam *T* **nat *T*¹: sonat *T*² qu. inc. *T* 6 detegit *BKT*
 7 quia] quod *BC* profundum *C*¹ 9 resides *T*: residens *BCIK*
 10 aetates *B* ληρεῖν] leran *T*: leram *BCK* quod] quia *B* 11 est
om. *B* aratione *K*: orationis *C*¹ 12 facto *B* quos omnisulco
 seges *T*: quo sulco omnes seges *K* 13 idem qui a. *A*: idemque a.
BCKT 14 habet *T*: abet et *C*¹ 16 est *om.* *C* potest] iam *B*
 adici *K* 19 fusus *K* 20 quia] quasi *C*: tamquam *T*² 21 sed etiam *C*¹
 22 hic *om.* *T* quia est an qui aest inc. *T* 23 ex . . . pon. *om.* *K* (non
A) 24 qu. val. cël. *om.* *C* et *om.* *K* 25 difficultam *B* 26 hinc
om. *B*

- dictus. Exspes, quod sit sine spe. Expers, quia extra partem ;
 84 caruit enim partem. Exsors, quia extra sortem est. Exul,
 quia extra solum suum est ; quasi trans solum missus, aut extra
 solum vagus. Nam exulare dicuntur, qui extra solum eunt.
 85 Extorris, quia extra terram suam est ; quasi exterris. Sed pro- 5
 prie extorris, cum vi expulsus et cum terrore solo patrio eiectus ;
 86 et extorris, ex terra sua pulsus. Extorris, extra terram, aut
 87 extra terminos suos, quia exterretur. Exterminator, non ille
 qui vulgo dicitur ἀφανισθῆναι, sed qui deicit et expellit a ter-
 minis civitatis. Exterminatus, ab eo quod sit extra terminos 10
 suos eiectus. [Sic et] Externus, eo quod sit alienae terrae.
 88 Egens et egenus, sine gente et sine genere indigentes. [Egenus.]
 Exiguus, multum egens. 'Ex' enim pro valde ponitur. Exilis,
 89 tenuis, quod possit quamvis per angustum exire. Exesus, quia
 percomesus ; est enim aridus, tenuis, exilis. Exhaustus, quia 15
 consumptus est et inanis effectus. Exsanguis, quod sit extra san-
 90 guinem. Exanimis est mortuus. Exanimis autem et exanimus
 dicimus, sicut unanims et unanims, inermus et inermis, et hoc
 91 nostro arbitrio subiacet. Exustus dicitur de quo nihil superest ;
 quasi valde ustus. 'Ex' enim pro valde ponitur. Exosus ab 20
 odio dictus. Nam antiqui et odi dicebant et osus sum. Hinc
 est exosus, quo utimur, licet iam osus non dicimus. Exitiosus,
 eo quod multis exitio sit. Executor, ab exequendo. Idem et
 92 exactor. Effractor, quod sit expugnator claustrorum. Effe-
 ratus, mente ferina effectus et ultra humanum modum excedens. 25
 Effrenatus, ab eo quod sit praeceps et pronus et sine freno
 93 rationis. Eunuchus Graecum nomen est, quod est spado.

1 Expers B sit] est T 2 quia] qui B 4 exul redicuntur K
 6 pario C¹ 7 an et exterris? ex terra] exera C¹ 8 quia] quae
 K 11 sic et hab. BCIU: om. KT 12 et genus C¹ sine (prius)]
 extra K indigens C: enneas (ut vid., pro egenus) ind. A: indige**
 lectionem T¹ Egenus hab. CIT (de A cf. supra): om. BK: Eg.
 inops T² 13 egenus B: gerens C¹ 14 exire sive sine iliis C
 quia] quasi B 15 ten. et ex. TC (-liis C¹) quia] qui T
 18 inermus et om. K (non A) 21 nam ant. om. K (non A) odi
 cebant B¹ et osus sum A: eos usus K 22 lic. osus quo utimur licet
 T dicamus BTCT Exostiosus T 23 et om. KC 24 Effrac. eo
 quod B

Horum quidam coeunt, sed tamen virtus in semine nulla est.
 Liquorem enim habent et emittunt, sed ad gignendum inanem
 atque invalidum. Effeta ab eo, quod sit frequenti fetu exhausta. 94
 Partus enim eam adsiduus debilem reddit.

5

F

Facundus dictus, quia facile fari possit. Facetus, qui iocos 95
 et lusus gestis et factis commendat, a faciendo dictus. Frugalis
 a fruge nominatus, id est a fructu vel parsimonia, sive, ut alii
 volunt, a modestia et temperantia. Fenerator, qui pecuniam 96
 10 deponit apud debitorem, quasi fenoris actor : nam fenus pecunia
 est. Fenerator autem Latine dicitur et qui dat mutuum et qui
 accipit. Flamines, pontifices idolorum. Felix dicitur qui felici- 97
 tatem dat, felix, qui accipit : et felix, per quem datur felicitas,
 ut felix tempus, felix locus. Fidelis, pro eo quod fit ab eo id 98
 15 quod dicit vel promittit bonum. Facilis, a faciendo, nec tardus.
 Firmus, unde et formosus. Fortis, quia fert adversa vel quae-
 cumque acciderint : sive a ferro, quod sit durus nec molliatur.
 Formosus a forma dictus. Formum enim veteres calidum et 99
 fervens dixerunt. Fervor enim sanguinem movet, [et] sanguis
 20 pulchritudinem. Foedus nomen habet ab hirco et haedo, 100
 F littera addita. Hunc veteres in gravi significatione ponebant,
 ut (Virg. Aen. 2, 502) :

Sanguine foedantem quos ipse sacraverat ignes.

Fragilis dictus eo quod facile frangi potest. Fessus, quasi fissus, 101
 25 nec iam integer salute : est autem generale. Dicimus enim
 fessus animo, ut (Virg. Aen. 8, 232) :

Ter fessus valle resedit ;

et fessus corpore, quod magis est proprium ; et fessus rerum a

2 mittunt KC 3 Effecta KC¹ 4 partis K 6 Fecundus ut
 vid. K qu. ex fac. C¹ qui] quia T 8 est fruc. C 9 modesti et
 t. K : modestiae t. BCI 10 auctor B 12 Flam. pont. idol. om. KUV
 (non AI) 14 ut] et T fit pro eo quod dat vel B id] in T 16
 firmosus C¹ § 99 ante Firmus (§ 98) T 18 formo. Arev. formam KT
 19 et hab. BCIT² ut vid. : om. KT¹ ut vid. 20 Foedus . . . ignes om. T¹
 et ab h. BCI 24 qu. a facile C¹ 27 ter] inter B 28 et fessus]
 effessus T quod] quia B et fessus] efesus C¹

- 102 casu venientium. Fatigatus, quasi fatis agitatus. Formidolosus a formo, id est sanguine, dictus, cum se a cute vel a praecordia fugiens contrahit sanguis. Nam timor sanguinem gelat, qui coactus gignit formidinem, unde est illud (Virg. Aen. 3, 30):

5

Gelidusque coit formidine sanguis.

Formidolosus autem cum sit timidus, et timendum significat.

- 103 Fatuus ideo existimatur dictus, quia neque quod fatur ipse, neque quod alii dicunt intellegit. Fatuos origine duci quidam putant a miratoribus Fatuae, Fauni uxoris fatidicae, eosque 10 primum fatuos appellatos, quod praeter modum obstupefacti 104 sunt vaticiniis illius usque ad amentiam. Fautor, ab eo quod faveat et consentiat. Fictor appellatus a fingendo et componendo aliquid, sicut capillos mulierum lenit et pertractat, unguis 105 et nitidat. Fallax, quod fando, id est loquendo, decipiat. Fervidus, iracundus. Ira enim inflammat. Frendens, quod minando frangat dentes et conprimat. Fremens. Ferox, ab eo 106 quod feritatem exerceat, ut bestia. Fur a furvo dictus est, id est a fusco. Nam noctis utitur tempore. Factiosus, inter opprobria, cum seditiosum accipi volumus: cum vero gratiosum 20 107 ac potentem et quasi magnae factionis. Facinorosus a facti commisso nominatus: facit enim quod alteri noceat. [Femellarius, feminis deditus, quem antiqui mulierarium appellabant]. Flagitiosus, eo quod frequentius flagitet atque adpetat libidinem. 108 Furcifer dicebatur olim qui ob levi delicto cogeatur 25 ad hominis ignominiam, magis quam supplicii causa, furcam circa viam ferre, praedicans peccatum suum, et monere ceteros

1 factis ag. K: satis ag. T 2 dictus om. C 6 genitusque K
9 originem codd. dici K: ducere dett. 10 Fauni] fatu uni T
fatidici K 11 primo K favos B quod] qui B 14 capilli
codd. lenit om. T¹ 15 fando T: faciendo BIK: fauciendo C¹
17 Fremens om. K: Fremens prestrepens (sic) irascens T (pre. ir. T²?)
ab om. B 18 est (prius) om. K 19 utitur T¹ 20 viro gratioso K
21 ac om. C an est quasi? 22 nocet AB Femell. . . . appell.
hab. CT: om. ABIKU Eadem in marg. add. man. rec. in T (ad
§ 96) V (ad § 101) 23 dedictus C¹ 24 Flagiosus K (non A)
25 levi om. C¹: leve (et delictum) dett. 26 ab omni gnominiam K: ad
omnis ignominiae C magis om. B¹ 27 morere K

ne qui simile peccarent. Futilis, vanus, superfluous, loquax. 109
Et est metaphora a vasis fictilibus, quae cassa et rimosa non
tenent quae inieceris. Fornicarius. Fornicatrix est cuius cor- 110
pus publicum et vulgare est. Haec sub arcuatis prostrabantur,
5 quae loca fornices dicuntur, unde et fornicariae. Vergilius
(Aen. 6, 631):

Atque aduerso fornice.

Fecunda a fetu dicta, quasi fetunda. Est enim partu frequens. 111
Feta. Flens, quasi lacrimas fluens. Fugitivus nemo recte
10 dicitur nisi qui dominum fugit. Nam si parvulus puer a nutrice
aut ab schola discessit, fugitivus non est.

G

Gloriosus a frequentia claritatis dictus, pro C G littera 112
conmutata. Gloriosus a laurea dictus quae datur victoribus.
15 Gnarus, sciens; cui contrarius ignarus, nesciens. Gravis,
venerabilis. Vnde et contemptibiles leves dicimus. Gravis
pro consilio et constantia dictus, quia non levi motu dissilit,
sed fixa constantiae gravitate consistit. [Grandis. Gracilis.] 113
Grandaeus, quod sit grandis aevo. Gratus, gratiam servans.
20 Sed gratus tantum animo: gratissimus et animo et corpore
dicitur. Gratificus, ab eo quod gratis faciat bonum. Gratosus,
quod plus unicuique quam meretur tribuit. Garrulus proprie 114
dicitur, qui vulgo verbosus appellatur. Accedente laetitia nec
valentes nec volentes tacere. Sumtum nomen a graculis avibus,
25 qui inopportuna loquacitate semper strepunt necusquam quiescunt.
Ganeo, luxuriosus, et quamquam in occultis locis et subterraneis,
quae γάχεια Graeci vocant. Glutto, a gula, id est gulosus.

1 nequis K: neque C¹ similiter B peccaret K Fugilis
BKT 2 causa T¹ 3 Fornicarius om. BK (non AI) 8 dic. est
qu. C 9 Feta om. KT¹ (add. in marg. cum glossa T²): hab. ABCIU
11 discesserit B fug. non est om. K (non AU) 13 dictus om. K (non
A) 15 ign. id est nesc. B (non A) 17 const.] substantia B
18 fixa] fida B Grandis, Gracilis hab. BCI: om. KT¹ 20 grat. est
(del.) et an. K et corp. et an. B 21 quod] qui K 22 merentur
K, fort. recte tribuet KT 23 nec valens nec volens C: nec valen-
ter nec volenter K: nec valenter nec valenter A (non I) 24 sumtus T
a grac.] agricolis K 25 usque B 26 quemquam T 27 quae] quem
B gantia C: gangia T: gania BK Gluttus K

ISIDORI

H

- 115 Humilis, quasi humo adclinis. Honorabilis, quasi honore
 116 habilis, hoc est aptus. Honestus, quod nihil habeat turpitudinis. Nam quid est honestas nisi honor perpetuus, id est quasi honoris status? Humanus, quod habeat circa homines 5 amorem et miserationis affectum. Vnde et humanitas dicta,
 117 qua nos invicem tuemur. Habilis, quod sit ad habendum commodus atque aptus. Honerosus plus est quam honeratus, sicut scelerosus quam scleratus. Hirsutus, ab eo quod sit
 118 hirtus et pilis horridus. Hypocrita Graeco sermone in Latino 10 simulator interpretatur. Qui dum intus malus sit, bonum se palam ostendit. Ὑπὸ enim falsum, κρίσις iudicium interpre-
 119 tatur. Nomen autem hypocritae tractum est ab specie eorum qui in spectaculis contexta facie incedunt, distinguentes vultum caeruleo minioque colore et ceteris pigmentis, habentes simula- 15 cra oris lintea gipsata et vario colore distincta, nonnumquam et colla et manus creta perungentes, ut ad personae colorem pervenirent et populum, dum [in] ludis agerent, fallerent; modo in specie viri, modo in feminae, modo tonsi, modo criniti, anuli et virginali ceteraque specie, aetate sexuque diverso, ut 20
 120 fallant populum, dum in ludis agunt. Quae species argumenti translata est in his qui falso vultu incedunt et simulant quod non sunt. Nam hypocritae dici non possunt, ex quo foras
 121 exierint. Humatus, quod sit humo tectus, id est sepultus.

I

25

- 122 Ingeniosus, quod intus vim habeat gignendi quamlibet artem. Inventor dictus [eo] quod in ea quae quaerit invenit. Vnde et ipsa quae appellatur inventio, si verbi originem re- tractemus, quid aliud resonat nisi quia invenire est in id venire

2 adclinus B honori Arev., fort. recte 6 dicta om. TC 7 ad
 om. T 8 i. e. Onerosus . . . oneratus 9 sicut] sive T scleratus
 C¹ 10 pili sordidus T in om. T latinum BCT 11 bonus
 K 12 pal. ost.] simulat B 13 illorum B 14 contexta B 16 et
 var. col. dis. om. K (non A) varia C¹ 17 ut] et T 18 in l.
 BCik: laudis T 19 modo fem. B 20 anuli (i. e. anulī) K: anili B1:
 anoli CT virginaria C¹ 21 argumentis B 23 foris C 26 quo
 K (non A) 27 artem] rem B co hab. AK: om. BCIT quod
 ea C venit B 28 que appellaturque inv. T 29 quod al. T¹

quod quaeritur? Interpres, quod inter partes medius sit **123**
 duarum linguarum, dum transferet. Sed et qui Deum [quem]
 interpretatur et hominum quibus divina indicat mysteria,
 interpretus vocatur [quia inter eam quam transferet]. Iuridicus **124**
 5 [quia legum iura dicit]. Indoles proprie est imago quaedam
 futurae virtutis. Iustus dictus quia iura custodit et secundum
 legem vivit. Innox, quod non noceat: innocuus, cui nocitum **125**
 non sit. Sed apud veteres utrumque indifferens est. Ilaris
 Graecum nomen est. Iocundus, eo quod sit semper iocis
 10 aptus et hilaritati; a frequentia, sicut iracundus. Iocosus, iocis
 usus. Inclitus Graecum nomen est. Nam κλυτὸν Graeci **126**
 gloriosum dicunt. Inlustris nomen notitiae est, quod clareat
 multis splendore generis, vel sapientiae, vel virtutis; cuius
 contrarius est obscure natus. [Idoneus.] Incolomis a columna **127**
 15 nomen habet, quasi erectus, fortis et stabilis. Inmarcescibilis,
 incorruptus et sempiternus; quod sit sine marcore atque
 languore. Intemeratus, incorruptus et nulla temeritate vio-
 latus. Infirmus, quia sine forma. Inbecillus, quasi sine baculo **128**
 fragilis et inconstans. Inanis, levis. Inconstans, quia non est
 20 stabilis, sed quod placet ei rursus displicet. Iactans vel arro- **129**
 gans est, quia maiorum institutis non adquiescit, sed propriam
 quandam viam iustitiae et sanctitatis inquit. Iracundus dictus
 quia accenso sanguine in furorem compellitur; †ur† enim flamma
 dicitur, et ira inflammat. Incentor, ab eo quod incendat atque **130**
 25 inflammet. Incentor, quia prava suggestionem ad vitia cor alio-

1 medium *T* 2 transfert *A* fort. recte sed qui *A* deum *K*:
 deum quem *CT* (*pro* deumque?): deum di quem *A*: inter deum quem *BI*
 3 vel interpretator homines *B* 4 quia... trans. hab. *AKT*: om. *BCIUV*
 transferret *A* an ea qua (*i. e.* quae) tr. ? 4 Inridicus *U*: Iudicus
AK: om. *T*¹ (*non V*) 5 quia... dicit hab. *CT*² (*marg.*) *UV*: om. *ABIKT*¹
 6 qui iura *B* 7 leg. custodit (*eras.*) vivit *T* nocet *T* 8 Ilas *K*
 9 nomen (*om.* est) *T*: nominum *C*¹ Iocundus habeo *T* (*i. e.* ab eo)
 10 ac freq. *B* 11 usur *C* nomen *om.* *B* nam *om.* *K* 12 claret *I*
 13 cuius] cui *BC* 14 Idoneus hab. *BCI*: om. *KT* 17 Intemeratus *K*
 18 quia] quasi *C* (*non A*) formo *T*¹: formo id est sine calore *CT*²
 Inbecillis *BC* quasi] quia *A* 19 quia] quod *B* (*non A*) 22 dic.
 quod *B* 23 πῦρ *recr.* § 130 post purgetur (§ 131) *K* (*non A*) 24 In-
 centor *Schwarz* 25 Incentor *om.* *A* quia] qui *B* ad]
 ut *A*

- 131 rum succendit, et persuadendo inflammat. Inexpiabilis, quod
numquam expiatur, numquam purgetur. Inlaudabilis, non
quia laudatus non sit, sed quia laudari non meruit. Iratus,
132 ira actus. Impius, quia sine pietate religionis est. Iniquus
proprie dictus quia non est aequus, sed inaequalis est. Inter 5
impium autem et iniquum hoc distare nonnumquam solet,
quia omnis impius iniquus, non tamen omnis iniquus est impius.
Impius namque pro infideli ponitur: et dictus impius quod sit
a pietate religionis alienus. Iniquus vero dicitur pro eo quod
non est aequus sed pravis operibus maculatur, vel [si] Christiani- 10
133 tatis nomine censeatur. Inimicus, quia non amicus, sed adver-
sarius. Duae autem res inimicos faciunt: fraus et terror.
134 Terror, quod timent. Fraudes, malum quod passi sunt. In-
vidus dictus ab intuendo felicitatem alterius. Invidiosus est
qui ab alio patitur invidiam. Invisus, odiosus, ob invidia et 15
135 zelo dictus. Intestabilis, cuius testimonium non valet et quod
dixerit inritum inprobaturumque sit. Infamis, non bonae famae.
136 Inprobus dictus quod instat etiam prohibenti. Inportunus,
inquietus; quia non habet portum, id est quietem. Vnde et
inportuni quasi in naufragium cito feruntur. Infrenis, hoc est 20
qui frenis non regitur, ut (Virg. Aen. 4, 41):
Numidae infreni.
- 137 Infrendens proprie est inter se conprimens dentes. Nam et
frendere significat dentibus frangere, unde nefrendes infantes,
qui necdum dentes habent. Ingluviosus a gula et voracitate 25
138 dictus. Ingloriosus, quod sit sine gloria, id est sine triumphis.
Item inglorius inmemor gloriae. Informis, ingens, non quod

3. quia (alt.) qui C (non A) meruit BK: meretur CT 4 quia]
qui BI 5 sed inaeq. inter C 6 numquam sol. B¹ 9 pro quod A
10 maculatus B vel I¹: vel si CT (ex vel si ex): ne BKI² 11 nomen
K censeat T qui B inim. est sed B (non A) 12 inimicum
fa. B 13 terror om. T fraudis codd. (-des A) mali ACKT (non I)
14 ab invidendo felicitati B est] dictus B 15 pat. iniuriam B
ab inv. C: obvidia B¹ 16 cuius] cui K (non A) non om. B
19 quia ex quod A 20 inopportuni C¹ Infr. . . infreni post habent
(§ 137) T 21 qui non fr. non reg. B¹ reg. et humidac C¹
24 significant BC¹ nefrendens C¹ 27 idem ingloriosus K

non habeat formam, sed quod ultra formam magnitudinem
habeat. Inveterator, eo quod sit multi veterisque usus in 139
malitia. Inmanis, quia non bonus sed crudelis, [atque] terribilis.
Manum enim bonum dicitur. Vnde et κατ' ἀντίφρασιν dii
5 Manes, minime boni. Inmunis, minime munificus, ut est in 140
proverbio veteri: 'Inmunem cives odere sui.' Item immunis,
qui non facit munia, id est officio non fungitur. Est enim
omni privilegio vacuus. Indemnis, eo quod sine damno vivat, 141
et sine ulla culpa atque periculo. Iners, sine arte, et ob hoc
10 ne operis quidem ullius. Inermis, vel sine arma, vel sine viri-
bus. Nam semper arma pro viribus [accipiuntur]. Ignavus, 142
ignarus viae, id est rationis et vitae. Ignarus, non gnarus, id
est inscius, id est sine naribus. Olfecisse enim veteres scisse
dicebant. Ignarus autem duo significat, vel qui ignorat, vel
15 qui ignoratur. Ignarus qui ignorat. Inmemor, qui oblitus 143
est: perdidit enim memoriam. Inscius, quia sine scientia est.
Idiota, inperitus, Graecum est. Inperitus, sine peritia. In- 144
consultus, ab eo quod non accipiat consilium. Inconsultus,
quia est sine consilio et inscius rerum atque ignarus. Ineptus,
20 apto contrarius est, quasi inaptus. Inops, qui sine terra est: 145
opem enim terram intellegimus, quia opem fert fructificando.
Alii inopem intellegunt non sepultum, inhumatum, cui nec
inane absenti surrexit tumultum. Ignobilis, eo quod sit ignotus 146
et vilis et obscuri generis, cuius nec nomen quidem scitur.
25 Ircosus, quia sudore corporis foetido putet. Ignotus, ignobilis,
vel ex inproviso veniens. Inprovisus dictus eo quod subito sit 147
et non porro ante visus. Index, proditor ab indicando. Indi-

I non om. T¹ sed ul. K (non A) magn. habet AC 2 Inveteratus
K m. veteres quod A: multiferisque T 3 militia B quia] quod A
atque KT²: et BI: om. CT¹ ut vid. 6 it. inmanis K 9 et si ul. K
(non A) 10 operi TC ull. aptus (abt-) CT² ut vid. sine armis B
11 accip. hab. ABC: om. KT 12 ignarus . . . vitae om. A (non DI)
et om. K non] nam T 13 insc. vel sine BDI (non A) scire
A (non DI) 14 duos A (non D) 15 qui ignorat] autem (del.)
duo (del.) T (non AD) 16 perdit CK quia] qui K 18 accipit
A 19 qui est C 20 qu. inalitus T (pro -abt-) 21 ferat B
22 int. qui non sep. T 23 in. habenti B: inanem abs. K tumultus
BIK: -lis T 24 ne nom. T¹ 25 pudet B¹ 26 vel inp. C¹ dictus]
dicitur A sibito C¹

ISIDORI

- gena vocatus quod inde sit genitus, id est in eodem loco natus.
- 148 Inpudens, eo quod ab eo pudor et pudicitia procul abest. Inpudicus a podice vocatus. Putorem enim foetorem dicit. Incestus, propter illicitam conmixtionem vocatus, quasi incestus; sicut qui virginem sacram, vel adfinitatis suae proxima-
 149 mam stupraverit. Internicida est qui falsum testamentum fecit et ob id hominem occidit. Infitiator, negator, quia non fatetur
 150 sed contra veritatem mendacio nititur. [Inpostor.] Interceptor proprie dicitur qui inter duos de medio tollitur. Insidiosus, quod insidiatur. Nam proprie insidare est dolose aliquem expectare. Vnde et insidiae nominatae sunt. Incincta, id est sine cinctu; quia praecingi fortiter uterus non permittit.
 152 Investis, id est sine veste; nondum enim habet stolam; quod est signum maritalis virginitatis. Iscurra vocatur quia causa escae quempiam consecratur. 15

K

- 153 Katholicus, universalis: Graecum enim est. Karus Graecum nomen est, sicut et caritas, unde et caristia.

L

- 154 Luculentus, ab eo quod sit lingua clarus et sermone splendidus. Lector dicitur a legendo, id est percurrendo. Vnde et navis dicitur legere quicquid transit. Nam 'legit,' transit, praeterit, ut (Virg. Aen. 3, 127):

Crebris legimus freta concita terris.

Item lector, a colligendo animo quae legit, quasi collector: 25 sicut illud (Virg. Ecl. 3, 92):

Qui legitis flores.

1 vocatur *K* 2 Imp. ab eo quod pud. *B* procul] longe *B*
 3 Inpudicus] Inputens *K* (non *A*) potice *K* (non *A*): pudore *BI*
 putorem *ACK*: poderem *T*: pudorem *BI*: paedorem *Arev.* sedorem *K*
 dicimus *A* 6 facit *C* 7 Infatsator (-tra-?) *T*: Insidiator *A*
 negotiator (-oci-) *BK* (non *A*) qui *AK* 8 mendacium *codd.*
 (etiam *A*) Inpostor hab. *BCIA* (-terum): om. *KT* 10 insideat
C dolorem *K* 12 praecincti *A* for (sic) *K* 13 uter *C*
 premitit *T* 13 Investus *K* 14 signo *K* esci causa *B*
 17 enim est om. *T* (non *A*) 18 sicut car. *K* Karistia sacrificium *K*:
 car. Karistia gratia *CT*² 23 praeterita chebris *B* 25 idem *K*
 animo ex amo *T* 27 legitus fl. ut vid. *T*²: legis fl. *T*²

Loquax non est eloquens. Lactus [a latitudine]. Locuples, 155
 quasi locis plenus, et possessionum plurimarum possessor,
 quemadmodum docet Tullius de Republica in libro secundo
 (16): 'multaque editione ovium et boum, quod tunc erat res
 5 in pecore et in locorum possessionibus: ex quo pecuniosi et
 locupletes vocabantur.' Liberalis dictus ab eo quod libenter 156
 donet nec murmuret. Largus. Longus a linea dictus, propter
 quod sit porrectus. Longaevus, quasi longi aevi et longi
 temporis. Longanimis, sive magnanimis, eo quod nullis pas- 157
 sionibus perturbatur sed ad universa sustinenda patiens est.
 Cui contrarius est pusillanimis, angustus et in nulla tribulatione
 subsistens, de quo scribitur (Proverb. 14, 17): 'Pusillanimis
 vehementer insipiens.' Levis ob inconstantiam vagationis ap- 158
 pellatus, quia levi motu mentis nunc ista, nunc illa desiderat.
 15 Lubricus, ab eo quod labitur. Labens, interdum velox, ut
 (Virg. Aen. 11, 588):

Labere, nympa, polo,

et (Virg. Aen. 4, 223):

Labere pinnis.

20 Cursu enim lapsus celerior est. Latro, insector viarum, a latendo 159
 dictus: Aelius autem 'latro est,' inquit, 'latero ob latere, insidiator
 viae.' Lanista, gladiator, id est carnifex, Tusca lingua appellatus,
 a laniando scilicet corpora. Lacessor per translationem dictus 160
 a canibus vel a feris, quae solent lacerando provocare. Leno,
 25 conciliator stupri, eo quod mentes miserorum blandiat et
 deliniendo seducat. Libidinosus, ab eo quod facit quod libet.

1 non est elegens *K*: im (sic) est eligens *A*: om. *B* a lat. hab.
CT: om. *ABIK* 4 multaeque dictione *Cic.* (non *ADIU*) bovum
C: bovium *B*: bonum *KA* (non *DI*) 5 pectore *ADT* 7 Largus
om. *K* (non *A*): Lar. munificus humanus *I*² a lin.] alienus *T*
 8 qu. sit lon. *K* long. ae.] longaevi *C*¹: longivi *B* 9 ma-
 gnanimus *C* eo] et *CU* 10 perturbetur *C* sustinendo *T*
 11 cont. pus. *K* ang. ... pus. *om.* *B*¹ in *om.* *TU* 12 pusillanimus *T*
 13 vacationis *K* 20 lapsu *T* insector *K*: ins. est *C* 21 melius
B ab *C* (non *A Rem.*), fort. recte latae *C* (non *A Rem.*) 23 alienando *K*
 (non *A*) Lacerisitor *C*¹ 24 laterando *C*¹ Lenon *codd.* 25 qu.
 aliorum men. mis. *A* 26 delinendo *C*¹: deliendo *T*: liniendo (li. ex
 corr.) *A* quae lib. *B*

ISIDORI

- Libidinosus a Libero, qui puellarum [corpore pingitur]. Luxu-
riosus, quasi solutus in voluptate: unde et membra loco mota
luxa dicuntur. Lascivus, quod sit laxus, id est solutus et vanus.
- 161 Lymphaticus, quod aquam timeat, quem Graeci ὑδροφόβην
dicunt. Lymphaticus proprie dicitur qui vitium ex aqua con- 5
trahit, cuius vitium est huc atque illuc cursare, aut a fluore
- 162 aquae sumpto vitio. Sed poetae iam hoc genus nominis pro
furiosis usurpant. [Languidus.] Luridus, quod sit pallidus,
a loro dictus, quod huiusmodi habeat cutem. Leprosus a
pruritu nimio ipsius scabiae dictus, unde et per P scribi debet. 10
- 163 Luscus, quod lucem ex parte sciat, sicut luscitiosus, qui vesperi
nihil videt. Luscus coclites dixerunt antiqui, unde et Cyclopas
Coclites legimus dictos, quod unum oculum habuisse per-
hibentur. Lotus, lautus, id est mundus. Lupa, meretrix, a
rapacitate vocata, quod ad se rapiat miseros et adprehendat. 15

M

- 164 Misericors a conpatiendi alienae miseriae vocabulum est
sortitus: et hinc appellata misericordia, quod miserum cor
faciat dolentis aliena miseria. Non autem occurrit ubique haec
etymologia; nam est in Deo misericordia sine ulla cordis 20
- 165 miseria. Mactus, magis auctus gloria; et est nomen tractum
a sacris. Quotiens enim tus aut vinum super victimam funde-
batur dicebant: 'Mactus est taurus vino vel ture'; hoc est
- 166 cumulata est hostia et magis aucta. Munificus dicitur vel quia
alicui multa munera dat, vel quia munus suum, id est officium 25
- 167 quod debet, adinplet: sic et munifex, quia munera fert. Ma-

1 liberos C¹D: -ris B corp. ping. hab. TUXC: om. ABDK
2 loca K 3 Lasc. . . va. om. K (non A) luxus (-xs-) BCU
4 idrophobam C: idrobobam B: ydropolam K: idrophobam T 5 di-
cunt] vocant X pro. dicunt (-tur?) C¹ 6 cursare (-sure?) T: cursus
BC: currere K aut a fl. BC¹ 7 hoc iam T 8 Lang. hab.
BC: om. KT Ludus T¹ pallus C¹ 9 lora K 10 debeat
T: debent B (non A) 11 lucet C lusciliosus BCT: lusco-
diosus K 12 lus. quos coel. B 13 oculum om. K (non A) 14 lau.]
lauatus C¹ 18 hic K appellatam misericordiam CT 19 alienam
miseriam CT autem om. C haec om. K: ante ubique B
20 nam] non B 21 et nom. K 23 dicebatur CT magtus T
24 qui al. T¹BC 25 qui mun. B 26 quo deb. K qui mun. B
Magnus. Magnanimis C

gnanimis, ab eo quod sit magni animi et magnae virtutis. Cui
 contrarius est pusillanimis. Magnificus a magna faciendo voca-
 bulum traxit. Mansuetus, mitis vel domitus, quasi manu 168
 adsuetus. Modestus dictus a modo et temperie, nec plus quic-
 5 quam nec minus agens. Mitis, lenis et mansuetus et cedens inpro-
 bitatibus et ad sustinendam iniuriam tacens, quasi mutus. Mutus, 169
 quia vox eius non est sermo, nisi mugitus: vocalem enim spiri-
 tum per nares quasi mugiens emittit. Memor, vel qui memoria
 tenet, vel quia memoria tenetur. Magister, maior in statione: 170
 10 nam †steron† Graece statio dicitur. Minister, minor in statione,
 sive quia officium debitum manibus exequitur. Maximus, aut 171
 meritis, aut aetate, aut honore, aut facundia, aut virtute, aut
 omnibus magis eximius. Maior. Minor, minimus, a numero
 monadis, quod post eum non sit alter. Modicus, parvus, sed 172
 15 abusive; ceterum rationabilis. Moderatus, a modo scilicet et
 temperamento. Mediocris, quod modicum illi sufficiat. Miser 173
 proprie[dicitur] eo quod omnem felicitatem amiserit. Secundum
 autem Ciceronem proprie mortuus, qui in Tusculanis (1, 5)
 miseros mortuos vocat, propter quod iam amiserunt vitam.
 20 Miserabilis, quod sit miseriae habilis. Mestus, naturaliter tristis, 174
 non casu. Est enim a natura animi et mentis, unde et mestus.
 Mendicus dictus quia minus habet unde vitam degat: sive quia 175
 mos erat apud antiquos os claudere egenum et manum ex-
 tendere, quasi manu dicere. Mendax, quod mentem alterius
 25 fallat. Malignus, quia malitiae votum vel opus peragit. Malus 176
 appellatus a nigro felle, quod Graeci μέλαν dicunt: unde et

1 magnanimi T et BCI: sed T: vel K 7 est nec sermoni
 sed mu. K: sermonis in (ut vid.) mu. A 8 quia T mem. (prius)]
 memoriam B 10 στερόν Arev., sed cf. 15, 4, 5 †sterio† statio, et fort.
 Corp. Gloss. Lat. 2, 187, 61 statio, †στηρο† 11 exsequatur B Max.
 . . . mag. exim. post alter ABCIU: iterat. post vitam (§ 173) K Max.]
 minimus K (non AK iterat.) 12 hon.] ore K (non AK iterat.)
 aut om.] an (ut vid.) omnibus A 13 maius eximius T: magis et
 maximus A (ex-me) BKU (ex-mis): magis et eximius C (non I) Maior.
 Minor om. T 14 monadiis K aliter AK 15 rationabile C¹
 17 dic. eo K: ideo B (pro d. eo?): eo CITU 18 mort. est qui K 19
 am. iam K (non A) 20 abilis codd. 21 mentis et animi B 22 dictus
 om. B habeat T 23 os claud. et C: ore laudare K: ducere A (non I)
 manu ext. K (non A) 24 fall. alt. B 26 μέλαν . . . et om. T¹

ISIDORI

melancholici appellantur homines qui et conversationem humanam refugiunt et amicorum carorum suspecti sunt. Malitiosus, deterior malo, quia frequenter malus. A malo autem peior
 177 dicitur: a bono deterior. Melior dictus quasi mollior: non durus aut ferreus: nam melius quasi mollius. Minax, a facie oculorum, quando furiose ardescunt, ut amplius videns pertimescat. Minator et monitor. Sed monitor dicitur cum prae-
 178 nuntiat bona: minator, cum nuntiat adversa. Mulcator, eo quod blandis verbis mulceat ad declinandum animum: translatio a mulso, id est quod acceptum lenire solet fauces dolentis
 179 aut oppletum sordibus stomachum. Metatores appellantur qui castra designant, a metiendo scilicet. Lucanus (1, 382):

Hesperios audax veniat metator in agros.

Mollis, quod vigorem sexus enerviati corpore dedecoret, et
 180 quasi mulier emolliatur. Macer, a macie: et macies a moechia, eo quod immoderata libido macros faciat. Mancus, manu ancus.
 181 Moribundus, morientis similis: sicut vitabundus, viventi similis. Quando enim dicimus moriturus est, vere moriturus est: moribundus autem non vere, sed veri similis morientis est.
 182 Meretrix dicta eo quod pretium libidinis mereatur. Inde et meritoriae tabernae: nam et milites, cum stipendia accipiunt,
 183 mereri dicuntur. Morio [a morte vocatus, eo quod non vigeat intellectu]. Mulio dictus a mulis, eo quod praesidet isdem vehiculis.

N

25

184 Nobilis, non vilis, cuius et nomen et genus scitur. Nubilis,

1 melancolia K quia et K: qui ad B: quia C1 4 dicitur om. B
 bono] bo K 5 a facie BCIT: ab acie K 6 pert.] perardescant K
 7 pronuntiat BK 9 a decl. K 12 designata mentiendo T
 13 espericae K aut adveniat T 14 quid C1 enervati B dedecore
 BKT 15 muliere molliatur T moechia Arev.: macia BCIX:
 macie TU 16 fac. sive a maceratione CUX 17 morientis ITU: -ti
 BCK viventis K: -ti BCITU 18 morit.] moribundus B vere mor.
 est om. K (non A) 19 autem om. K vere] vivere K 20 unde
 BC 21 meretori B stipendiis K 22 a morte . . . intell. hab.
 CTUX: om. ABDGIK 23 praesit K idem T ante corr. 24 Post
 vehiculis add. Manifestum dicitur quod in manu est promptu (-ti C, -tum
 X) CUX (non ADG) 26 et generis T: egenus K scietur C

ETYMOLOGIARVM LIB. X

ad nubendum habilis. Nemo ab homine tractum, id est ne
homo, quod est pro nullo; nullus autem quasi ne ullus. Nullus,
ne ullus. Nihili conpositum est ex nil et hilo. Hilum autem 185
Varro ait significare medullam eius ferulae quam Graeci ἀσφό-
5 δελον vocant; et sic dici apud nos nihilum quomodo apud
Graecos οὐδὲ γρῦ. Nequam a malo plerique distinguunt, alium 186
perniciosum, alium nugam existimantes; ut ait Munatius: 'Hic
adulescens nequam, non malus,' id est nugax, non perniciosus.
Alii confundunt, quasi utrumque unum idemque significent.
10 Nequam ex eo quod nec quicquam sit, id est ex eo quod nihil 187
sit, veteres dictum [esse] voluerunt. Neuter, neque ille neque
iste; quasi diceret ne uterque. Nefarius, non dignus farre, quo 188
primo cibi genere vita hominum sustentabatur. [Alias nefarius
nec dicendus.] [Nutritor, quasi nutu eruditor.] Nefandus, id
15 est nec nominandus quidem. Nuntius est [et] qui nuntiat et 189
quod nuntiatur, id est ἄγγελος καὶ ἀγγελία. Sed nuntius ipse
homo genere masculino: id vero, quod nuntiat, genere neutro,
ut hoc nuntium et haec nuntia. Nazaraeus, id est sanctus 190
Dei. Nazaraeus olim dicebatur qui sanctam comam nutrie-
20 et nihil contaminatum conspiciebat, abstinens se a vino omni-
que sicera, quae mentem ab integra sanitate pervertit. Nugas 191
autem Hebraeum nomen est. Ita enim in Prophetis est expo-
situm, ubi dicit Sophonias (3, 4): 'Nugas, qui a lege reces-
serunt,' ut nosse possimus linguam Hebraicam omnium lingua-
25 rum esse matrem. Nugigerulus appellatus ab eo quod sit 192
turpis nuntius. Neglegens, [quasi] nec legens. Nepos dictus 193
a genere quodam scorpionum qui natos suos consumit, excepto

1 a nubendo B tractus KT 2 Null. ne ull. om. B 3 Nicil T
cx nehetilo C¹ illum au. C¹ 4 feruntae C¹ quam . . . voc. om. K
(non A) 5 et si T 6 οὐδὲ γρῦ Arv. : videtoi KTU: vedetoi A : videto
BI: videtoti C: videton X al. pern. om. C¹ 7 nugacem dett.
monatius BIKM: monantius T: monacius C 8 fugax codd. non om.
BCIT¹ 10 Nequitiam T²X 11 esse hab. BCIX: est T: om. AK
12 nec ut. BK 13 sustinebatur T: sustinebantur C¹ Al. nef. nec
dic. hab. BCU: om. IKT 14 Nutr. . . erud. hab. CTUVX: om. BIK
15 nec] ne T (non UV) quid. nec dicendus X et hab. BCT²:
om. KT¹ 20 consp.] accipiebat C 22 est] et C¹ 23 recesserant
BK 24 possemus K 25 appellatur K 26 quasi hab. CT: om.
ABIK nec legens om. ABI: nec eligens CT²

ISIDORI

eum, qui dorso eius insiderit; nam rursus ipse qui servatus fuerit consumit patrem: unde homines qui bona parentum per luxuriam consumunt nepotes dicuntur. Hinc quoque nepotatio
194 pro luxuria ponitur, qua certe quaeque res consumuntur. Niger, quasi nubiger: quia non serenus, sed fusco opertus. Vnde et 5
 nubilum diem tetrum dicimus.

O

195 Orthodoxus, rectae gloriae. Orator ab ore vocatus, a perorando nominatus, id est dicendo; nam orare dicere est. Obaudiens, ab aure, eo quod audiat imperantem. Ospes, quod **10**
 inferat ostio pedem. Ospes, facilis, aptus et ostio patens: unde
197 et ospitalis homo dicitur. Osor, inimicus, ab odio dictus, sicut amator ab amore; et est generis communis. Odibilis, odio aptus. Obsitus, obsessus, id est undique insidiis convallatus.
198 Obscenus, impurae libidinis, a vitio Obscorum dictus. Obtunsus, **15**
 hebetior et obclusior, quasi ex omni parte tunsus. Obnixus, contranixus et conabundus. Obnexus, quia obligatus est nexibus culpa.
199 Oblectator, quasi cum lacte, cum fraude, ut Terentius (Andr. 648):

Nisi me lactasses amantem.

20

Vnde et oblectare dictum est. Obtrektor, malignus et qui obstringillando officiundoque non sinat quempiam progredi et
200 augescere. Orbus, quod liberos non habet; quasi oculis amissis. Opifex, quod opus faciat aliquod. Opilio [custos ovium] [ovium pastor quasi ovilio]. **25**

P

201 Prudens, quasi porro videns. Praespica est enim et incer-

1 quo dor. T dorsum K: -su T¹ 2 consumet CT quia T
 3 quaque B 8 Orth. rec. glo. post dicere est T periorando T¹ 9 id
 est] inde T 11 fac. apertus B 13 comm. Osor qui odit et ab aliis
 oditur C (non AIUVX) Odilis K: Odhbilis A ut vid. 14 habtus
 K: habitus C: abitus TI vallatus B 15 obscuro BCIK dicitur
 K 16 obcl.] obtunsior B Obnixus] Obnexus B 17 contra-
 nexus B Obnexus] Obnixus T: Obnoxius BCI est obl. B:
 oblicatus (om. est) K 21 oblactere C dictus B qui om. C¹
 22 efficiendo non C¹ sinant ut vid. T¹ pergradi ut vid. T
 24 facit T Opil. ante Opif. B (non I): Obilio A: om. K cus. ov.
 hab. A 25 ov. pas. qu. ov. hab. CTX qu. obilio C¹ 27 perspicax B

ETYMOLOGIARVM LIB. X

torum praevidet casus. Patiens dictus a pavendo. Pavere enim ferire est. Percutitur enim et tolerat. Perfectus, cui nihil iam adici potest. Huic nomini apud Grammaticos comparatio non adicitur, quia si dixeris: 'Ille perfectior est,' iste perfectus non erit. Pulcer ab specie cutis dictus, quod est pellis: postea transiit hoc nomen in genus. Nam pulchritudo hominis aut in vultu est, ut (Virg. Aen. I, 589):

Os humerosque deo similis.

aut in capillis, ut (Virg. Aen. I, 589):

10 Namque ipse decoram
caesariem.

aut in oculis, ut (Virg. Aen. I, 591):

Laetos oculis adflarat honores.

aut in candore, ut (Virg. Aen. I, 592):

15 Quale manus addunt eberi decus.

aut in lineamentis, ut (Cic. Verr. 2, 36): 'Te multo plus figura et lineamenta hospitibus delectabant,' aut in proceritate, ut Turnus (Virg. Aen. II, 683):

Vertitur in mediis, et tota vertice supra est.

20 Pellax a perliciendo. Perspicax, splendidus, eo quod perluceat. 204
[Perpetuus]. Perennis, ab eo quod sit perpetuus annis. Prae- 205
sul vocatus quia praeest sollicitudine. Praepositus appellatus
eo quod sit subiectorum ac famulantium ordinator vel rector.
Patroni a patribus dicti sunt, quod huiusmodi affectum clienti-
25 bus exhibeant ut quasi patres illos regant. Paedagogus est cui 206
parvuli adsignantur. Graecum nomen est; et est compositum
ab eo quod pueros agat, id est ducet et lascivientem refrenet
aetatem. Praesens dictus quod sit prae sensibus, id est coram 207

1 an pavens dic. a paviendo. Pavire enim? 7 in vultus T: inultu K
8 humerisque d. C¹: humeros quod eo K ante corr. similes B
11 cesaream K ante corr. 13 lae.] lectis T adflaret K 16 ut te]
ute K multum B 17 et niamenta C¹ ospitiis T: aspitiis C¹
declinabant B 19 medus ut vid. T¹ 20 perliciendo codd. Prae-
spicax (Pre-) CKT 21 Perp. hab. AB (ante Persp.) CI: om. KT
annus T² 22 quia] quod A 23 qu. sub. ac fulantium ord. A: qu.
sit sub. hoc ordinantium famulator K vel] ac T² 25 exiebant T
qui parvulus ads. T: cui parvulus adsignatur K (non A) 27 agit K
(non A) ducet CT: ducit K: doceat AB 28 prae s.] presentibus T

oculis, qui sensus sunt corporis. Prior, quod primus sit ordine :
 208 et primus quasi praeminens. [Primus. Postremus.] Potens,
 rebus late patens : unde et potestas, quod pateat illi quaquā
 velit, et nemo intercludat, nullus obsistere valeat. Praeopimus,
 209 prae ceteris opibus copiosus. Pecuniosus : Tullius primum eos 5
 dictos refert qui plurimam habuissent pecuniam, id est pecora.
 Ita enim et antiqui eos appellabant ; paulatim autem per
 210 abusioem nomen aliud devolutum est. Pervicax proprie
 dicitur qui in proposito suo ad victoriam perseverat. Antiqui
 enim vicam dicebant quam nos victoriam. Credo quod inde 10
 211 dicatur herba vicia, id est victorialis. Pernix a permitendo
 tractum est : id est in conatibus perseverando. Alii pernicem
 velocem intellegunt pedibus. Nam pernicitas pedum est, ut
 (Virg. Aen. 11, 718) :

Pernicibus ignea plantis :

15

sicut celeritas pinnarum est, ut (Virg. Aen. 3, 243) :

Celerique fuga sub sidera lapsae.

212 Piger, quasi pedibus aeger. Est enim tardus ad incedendum :
 quod nomen per usum transiit ad animum. Pernox, pervigi-
 lans nocte. [Perseverans.] Pertinax, inpudenter tenens, quasi 20
 213 pertinens. Petulans nunc quidem pro audace et improbo poni-
 tur : olim autem acerbi flagitatores et proprie argentariorum
 [coactorum] pueri, quod pretia rerum crebrius et asperius
 214 exigebant, a petendo petulantes vocati. Procax, proprie idem
 quod petax. Nam procare est petere ; unde et petitores nu- 25
 215 ptiarum proci dicuntur. Prodigus, sumtuosus atque consumtor,
 qui omnia porro agit et quasi proicit. Profugus proprie dicitur
 qui procul a sedibus suis vagatur, quasi porro fugatus. Pere-

1 oculos K 2 Prim. Post. hab. ABCI : om. KT 3 qu. patet
 T qua vel. K : quaeque valet B 4 valet T 5 vel Pecuniosos
 (ita dell.) 7 per ab. om. K (non A) 8 ab. in nom. C (non A)
 Perficax T 9 praeposito B 10 vigam T : viciam BCI : vitia K
 victoriam] vicam B 11 vitia BK : cia T¹ pertinendo K
 12 est (prius) om. K 17 fuga] figura K 18 Peger K 19 tr. et
 animam T¹ : tr. et ad animam C 20 Persev. hab. ABCI : om. KT
 qu. pert. om. T 21 pertensens C 23 coact. hab. CIT : om. AB
 coact. . . rerum om. K (non A) quod] qui B 24 a om. T
 petulanter K 25 petitiones pr. duntur (corr. dicuntur) T 27 qui]
 quia B 28 vacatur K fugatur C

grinus, longe a patria positus, sicut alienigena. Proiectus, **216**
quasi longe et procul iactatus; sicut et produxit, quasi porro
illum duxit; et provocavit, quasi porro illum vocavit. Proiectus,
porro eiectus ac proiactatus, unde et (Virg. Aen. 3, 699):

5 Proiectaque saxa;
id est porro iactata. Proscriptus, cuius bona palam et aperte **217**
scribuntur. Praescriptus ordinem significat, sicut et praescrip-
tiones apud iurisconsultos. Procinctus, expeditus et armatus; **218**
unde et 'in procinctu', id est cum belli causa arma sumebant.

10 Praecinctus, eo quod ante se ponat aliquid, quo praecingitur.
Vnde et de Domino dictum est (Iohann. 13, 5): 'Praecinctus
est linteo, et lavit pedes discipulorum suorum.' Praedo est **219**
qui populando alienam provinciam invadit: praedo ab abigendo
praedas dictus; et praedo qui praedam habet. Praedator, hoc
15 est cui de praeda debetur aliquid. Plagiator, ἀπὸ τοῦ πλαγίου, **220**
id est oblico, quod non certa via grassatur sed pelliciendo dolis.
Piratae sunt praedones maritimi, ab incendio navium transeun-
tium quas capiebant dicti. Nam πυρά ignis est. Pugillator, **221**
qui de manu in manu nummorum aliquid subtrahit. Peculator,
20 pro eo quod sit pecuniae publicae defraudator. Proditor,
pro eo quod detegit. Item proditor perditur, ut (Virg. Aen.
1, 252):

Vnius ob iram
prodimus.

25 Perfidus, quia fraudulentus est et sine fide, quasi perdens fidem. **222**
Periurus, quia perpere iurat, id est male iurat. Periurus autem

1 aliena T¹: alienigenena C¹ 2 prod. st quasi B¹ 3 voc.] pro-
vocavit T 4 praeiactatus BC¹K 5 proiectaque exa C¹ 6 eid est
C¹: quasi B (non I) Proiectus corr. Praeictus ut vid. B cuius
... scrib. om. C¹ 7 scribunt T (non A) 9 u. et procincto cum B
10 quo] pro B 13 inv. prov. T fort. recte 14 Praedator] cf.
Serv. ad Aen. 3, 222 15 cui] qui AK (non I) an devehitur?
16 obligo C¹K via] vi C¹ graditur K sed] et T
18 capiunt B (non I) pira T: pyro (pi-) BC¹K: πῦρ rec. 19 numm.]
unum horum K 20 pro eo om. C¹: propter B (non AI) 21 de-
teget C¹ idem AK: et item T perditur] per K: om. A 24 pro-
dimus (ex per-) K 25 Perfides T ante corr. quasi] quia T
26 Periurius qui T peiurus C¹

- 223 in verbo R non habet. Nam peiuro et deiero dicimus. Prae-
varicator, malae fidei advocatus, et qui vel in accusando nocitura,
vel in defendendo profutura praetereat aut inutiliter dubieque
ponat mercedis gratia licet corruptus. Cicero: 'Quid enim
224 tam praevarum?' id est valde varum. Pellax, dolosus et fallax, 5
a pelle, id est vultu. Foris enim, ut fallat, arridet, sed nequi-
tiam intus gerit. Profanus, quasi porro a fano. Sacris enim
225 illi non licet interesse. Parricida proprie dicitur interfector
parentis, quamvis quidam veteres hunc parenticidam dixerunt,
quoniam parricidium et homicidium quocumque intellegi possit, 10
226 cum sint homines hominibus pares. Persecutor non semper
pro malo intellegitur; unde et persecutus, perfecte secutus.
227 Publicanus est qui vectigalia publica exigit. Vel qui per
publica negotia saeculi lucra sectantur, unde et cognominati
228 sunt. Peccator a pelice, id est meretrice vocatus, quasi peli- 15
cator; quod nomen apud antiquos tantum flagitiosum signifi-
cabat, postea transiit hoc vocabulum in appellationem omnium
229 iniquorum. Prostitutae, meretrices a prosedendo in meritoriis
vel fornicibus. Pelex apud Graecos proprie dicitur, a Latinis
concuba. Dicta autem a fallacia, id est versutia, subdolositate 20
230 vel mendacio. Procurvus, quasi per longum curvus. Pavidus
est quem vexat trepidatio mentis. Habet cordis pulsationem,
cordis motum. Nam pavere ferire est, unde et pavementum.
231 Petro autem et rupex a duritia saxorum nominantur. Pusil-
lanimis, pusillo animo. Petulus dictus ab adpetendo; unde 25

1 peiero et degero *B*: peioro et degero *T*: peiuro et peioro *K*: peigero
(*corr. peg-*) et degero *C* Praev. a ma, *T* 2 advocatur *K* quia
T nocitur *K* 4 mercedes *ut vid.* *T*: -de *B*: -dem *IK* scilicet
Arv.: vix liquet corruptus *T*: obrutus *C* (*non I*) 5 idem va. va.
est *K* Pallax *BIK* 6 fallat] fallax *T* 8 illi *om.* *K* (*non A*) Parre-
K: Parra- *T*: Patri- *B* (*non I*) 9 parentum *B* (*non I*) dixerint *BC*
10 hom. in quoc. *C* 11 partes *C* 12 persecutus] -tor *BI*: secutor
(*ex-tur*) *C*¹ perfecte *ex* prof- *K* secutus *ex-ti* *K* 14 saec.]
scilicet *K* (*non A*) sectatur *CK* cognominatus est *K* 16 flagitio-
sos *K* 17 appellatione *codd.* (*etiam IU*) 18 presedendo *C ante corr.*
23 motum] metum *K* pavire *recc.* 24 Petra *BCDGIKX* (*non A*):
Petræ (-re) *TW* (*non UV*) rupes *ABCGIKWX* (*non UV*) nomina-
tur *CDI* Pus. . . an. *om.* *C* (*non AUX*) Pus. a pus. *B*
(*non I*)

etiam et meretrices petulcas vocamus. [Productus.] [Pisinnus.]

Q

Quaestor a quaerendo dictus, quasi quaesitor. Quaestuosus. **232**
 5 Querimoniosus. Querulus, quia querellam infert. Quietus, **233**
 quod sit ipse sibi animo securus, neminem tangens.

R

Religiosus ait Cicero (Deor. Nat. 2, 72) a relegendo appellatus; **234**
 qui retractat et tamquam relegit ea quae ad cultum divinum per-
 10 tineant. Hi sunt dicti religiosi ex relegendo, tamquam ex elegen-
 do elegentes, ex diligendo diligentes, ex intellegendo intellegentes.
 Rationator dictus vir magnus; quia de omnibus rebus, quas esse **235**
 mirabiles constat, possunt reddere rationem. Retractor, repeti-
 tor; nam retractare est repetere quod omiseras. Resipiscens, eo **236**
 15 quod mentem quasi post insaniam recipit, aut quia resapit qui
 sapere desierat. Castigat enim se ipsum dementiae, et confirmat
 animum suum ad rectius vivendum, cavens ne iterum corruat.
 Repentinus, a repente. Repens autem et adverbium et nomen **237**
 potest esse. Robustus, fortis, validus; a fortitudine roboreae
 20 arboris appellatus. Rapidus, velox pedibus. Raptor, eo quod
 corruptor. Inde et rapta eo quod corrupta. Reus a re, de qua **238**
 obnoxius est, et reatum a reo [est] nuncupatum. Reus maie-
 statis primum dictus qui adversus rempublicam aliquid egisset,
 aut quicumque hostibus consensisset. Dictus autem reus ma-
 25 iestatis, quia maius est laedere patriam quam civem unum.
 Postea etiam et ii rei maiestatis dicti sunt qui adversus maiesta-

1 petulcas] -cus T Prod. Pi. hab. ABCIU: om. KMT Prod. quasi
 porro ductus CU Pirinus A: Pisinnus a pusione CU: Pisinus a posione
 X 4 Questus K: Quaesitor corr. -st- ut vid. A Quaest. Quer. om. K
 (non A): Quest. quer. Schwarz 6 sit om. K 8 ab elegendo T
 appellatos T¹ (non AU) 9 tamq. velociter que ad U 10 tamq. ex
 legendo C: om. A: tamq. ex el. el. om. K 12 quia] qui B (non A)
 13 constant K (non A) posse C (non A) Retractor B¹ 14 omiserat
 T 15 recepit K quia] qua T 16 desiderat BIT dementia B
 18 a repetente T 19 robore TC 20 Rapt. ... corr. post nuncupatum
 (§ 238) K 21 corr. C: corr. est BIT: corr. sit K re de] rete K
 22 obnoxius K reatu K est hab. BIK: om. T: bis hab. C (est a reo
 est) 24 aut] ut T 25 maius eius l. T 26 maiestatem] -tes B

- tem principis egisse viderentur, vel qui leges inutiles reipublicae
 239 detulerant, vel utiles abrogaverant. Rixosus a rictu canino
 dictus. Semper enim ad contradicendum paratus est, et iurgio
 delectatur, et provocat contententem. Rusticus dictus quod
 rus operetur, id est terram. 5

S

- 240 Sapiens dictus a sapore; quia sicut gustus aptus est ad
 discretionem saporis ciborum, sic sapiens ad dinoscentiam rerum
 atque causarum; quod unumquodque dinoscat, atque sensu
 veritatis discernat. Cuius contrarius est insipiens, quod sit 10
 241 sine sapore, nec alicuius discretionis vel sensus. Studiosus.
 Sanctus a veteri consuetudine appellatus eo quod hi, qui purifi-
 cari volebant, sanguine hostiae tangebantur, et ex hoc sancti
 242 nomen acceperunt. Sincerus, quasi sine corruptione, cui con-
 trarius insincerus, vitiatus, corruptus. Supremus, summus, ab 15
 eo quod superemineat. Vnde et 'Supreme Pater' dicimus.
 [Suavis.] Sublimis ab altitudine vocatus honoris. Nam pro-
 prie sublime dicitur quod in alto est, ut (Virg. Aen. 1, 259):
 Sublimemque feres ad sidera caeli.
- 243 Speciosus, ab specie vel aspectu; sicut formosus a forma. 20
 Sollers, quod sit sollicitus in arte et utilis. Sollers enim apud
 antiquos dicebatur, qui erat omni bona arte instructus. Te-
 rentius (Eun. 478):

Adulescentem sollertem dabo.

- 244 Superstitiosus ait Cicero (Nat. Deor. 2, 72) appellatos 'qui totos 25
 dies precabantur et inmolabant, ut sibi sui liberi superstites
 essent.' Sollicitus, quia sollers et citus atque inrequietus.

2 detulerunt *K* adr. *C*¹: abrogaverunt *K* ritu (-to) *codl.*
 5 id est] de *K* 7 aptus] apastus *T*¹: a pastu *T*² 8 discretionis *K*
 a dinuscentia *K* 9 quod] quo *BCI* 10 discernant *T* 11 sapore]
 pare *T*¹ alicui *KT* discretioni vel sensu *K* Studiosus *om.* *T*:
 St. quasi studiis (ist-) curiosus *CUVX* (*non I*) 12 Sa. autem a *U* (*non*
I) purificare *IKT* 13 sancti nomen *C*: sanctionem *T*
 14 Sinc. . . corr. *post* dicimus *T* 15 insencerius *C*¹ 16 supremere
 p. *T*¹ (s. partes *T*²): supraemae (-ppr-) partes *BIK*: super me pater *X*
 17 Suavis *hab. BCIX*: *om.* *KT* 19 feris *K*: ferens *BCIT* 20 Spec.
 . . . forma *om.* *T*¹ 25 Superstitiosus *BIT* appellatur *B*: -tor *CI*
 qui] quia *T* 26 precabatur *BI* inmolabat *BI* liberis *C*¹
 27 sollers et *om.* *K* (*non A*) inrequitus *C*¹

ETYMOLOGIARVM LIB. X

Sedulus familiare verbum Terenti; hoc est sine dolo: alias
adsiduus. Sodales dicuntur qui ad symbolum convenire con- 245
sueverunt, quasi suadentes. Ipsi et socii dicuntur propter
periculi aut operis societatem, quasi in una caliga et in uno
5 vestigio manentes. Stultus, hebetior corde, sicut quidam ait 246
(Afran. 416):

Ego me esse stultum existimo: fatuum esse non opino,
id est obtusis quidem sensibus, non tamen nullis. Stultus est
qui per stuporem non movetur iniuria; saevitiam enim perfert
10 nec ultus est, nec ulla ignominia commovetur dolore. Segnis, 247
id est sine igni, ingenio carens. 'Se' autem sine significat, ut
sedulus sine dolo. Securus, quasi sine cura; id est frigidus,
per quod inutiles accipimus. Stupidus, saepius stupens. Su- 248
perbus dictus quia super vult videri quam est; qui enim vult
15 supergredi quod est, superbus est. Susurro de sono locutionis 249
appellatus, quia non in facie alicuius, sed in aure loquitur de alte-
ro detrahendo. Seditiosus, qui dissensionem animorum facit et 250
discordias gignit, quam Graeci διάστανιν dicunt. Severus, quasi
saevus verus; tenet enim sine pietate iustitiam. Simulator di- 251
10 citur a simulacro; gestat enim similitudinem eius, quae non est
ipse. Suasor [a suadendo quem vult decipere]. [Studiosus.] 252
Scrupulosus, animi minuti et asperi. Scrupus est enim arena
durior. Sacrilegus dicitur ab eo quod sacra legit, id est furatur.
Sicarius vocatur quia ad perpetrandum scelus telis armatus est.
25 Sica enim gladius est, a secando vocatus. Scaevus, sinister 253
atque perversus, ἀπὸ τοῦ σκαίου. Est enim pessimi et crudelis

2 simbola T 3 suad. alias quasi sedales quod simul sedeant CT²UVX
(non AI) ipsi et om. T: et om. I 4 unam caligam (-ll-) codd.
5 et betior T: et ebetior C¹ ait] agit T 7 factuum T¹ (non UX):
factum KM (non ADI) opino K: opinor ABCDIT (ex -nior) UX
9 perferet T 10 ullo B (non I) ignominiae BKG (non I) 14 quia]
quod B videre KT 16 quia] qui B (non I) 17 detrahendum T
18 quam] quem B 19 saevus] servus B: satis CK (non I) 20 e.
quae (que) CIKTUV: e. et usque A: e. quod B 21 a suad. . . . decip.
om. T¹ ut vid.: hab. ABIKT²UV: in sua sorte trahens C (pro in suam
sortem tr.) Stud. hab. T (add. quasi studis curiosus T²) UV: om.
ABCIK 22 muniti T: nuti B scrupor A: an scrupum?
23 dicitur om. T¹ furator T 24 vocatur om. K (non A) quia
IT: qui AC: qua K: quod B 25 ad sec. B 26 ἀ. τ. σ. om. IK

animi. Scenicus, qui in theatro agit. Theatrum enim scena
 est. Scorta, quod a Graecis quoque σκῆτη vocabantur : quo
 254 defricantur pelles quibus corruptela fit. Spurcus, quod sit in-
 purus. Scelerosus, sceleribus plenus ; ut lapidosus locus et
 255 arenosus. Plus est autem scelerosus quam sceleratus. Sator, 5
 seminator vel pater, à semine. Scurra, qui sectari quempiam
 solet cibi gratia. A sequendo igitur inde scurras appellatos.
 Idem assecla, a sequendo. Satelles, quod adhaereat alteri, sive
 256 a lateris custodia. Suffectus, in loco alterius suppositus, quasi
 suffactus. Vnde et consulem suffectum dicimus eum qui pro 10
 257 alio substituitur. Secundus, quia secus pedes : et tractus est
 sermo a sequentibus servis pedisequis. Vnde et secunda for-
 tuna dicitur, quod secundum nos est, id est prope nos. Inde
 et res secundae, id est prosperae. Secundae autem a sequendo
 258 sunt dictae. Stipulator, promissor. Stipulare enim promittere 15
 259 est, ex verbis iurisperitorum. Sanus, a sanguine, quia sine pal-
 260 lore est. [Sospes.] Subtilis ab extenuatione dictus. Sequester
 dicitur qui certantibus medius intervenit, qui apud Graecos ὁ
 μέσος dicitur, apud quem pignera deponi solent. Quod vo-
 cabulum ob sequendo factum est, quod eius, qui electus sit, 20
 261 utraque pars fidem sequatur. Sessilis, quod non videtur stare,
 sed sedere. Surdus, a sordibus humoris aure conceptis ; et
 quamvis multis casibus accadat, nomen tamen aeger ex prae-
 262 dicto vitio retinet. Siccus, quod sit exsucus ; sive per anti-

2 quod] quo *K* (non *A*) quodque *T* σκῆτη] scite (-thae,
 -tae) *codd.* vocabatur *B*¹ (non *A*) qui effricantur *B* : quod *efr.*
AI 3 quibus] cuius *ABK* (non *I*) 5 plus au. *T* 6 Scur. . .
 ass. a seq. *om.* *T* 7 civi *codd.* appellatas *B* 8 idem ad secula
C : idem saecula (se-?) *A* : idem et saecula (se-) *BI* : id est et ad scelera *K*
 a seq.] adsequendo *K* (non *A*) adheret *C* 9 lateri cust. *K*
 11 quia] qui *A* : quasi *B* (non *I*) tractatus *T* 12 serv. ped.] equis pedis
 equis *K* (non *A*) 13 quod] quia *B* (non *A*) sec. non est *TC*¹ inde]
 unde *AB* (non *I*) 16 iurispr. qui etiam stipulum firmum appellaverunt
UXC (non *AI*) 17 est *om.* *K* (non *A*) Sospes hab. *ABCIU* : *om.*
*KT*¹ : Sospes colomis sanus *T*² Inter Sosp. et Subt. add. Salus a sale
 nomen accepisse putatur *CUX* (non *AI*) 17 extenuatione *K* (non *A*)
 18 certaminibus *B* (non *I*) 20 sequendum *C*¹ 21 Sessilis . . . dictus
 (§ 263) *om.* *T* 23 quamvis] quasnis *K* 24 tenet *K* Sic.
 quasi s. unctus *A* (non *I*)

phrasin, quod sit sine suco. Sepultus dictus est eo quod sit sine palpatione, vel sine pulsu, id est sine motu. Saio ab exi- 263
gendo dictus. Sutor a suendis pellibus nominatus. Subulcus, porcorum pastor; sicut bubulcus, a cura boum.

5

T

Tutor, qui pupillum tuetur, hoc est intuetur; de quo in con- 264
suetudine vulgari dicitur: 'Quid me mones? Et tutorem et
paedagogum olim obrui.' Testes dici quod testamento adhi- 265
beri solent; sicut signatores, quod testamentum signent. Te- 266
10 tricus, mons in Sabinis asperimus. Vnde et tristes homines
tetricos dicimus. Taciturnus, in tacendo diuturnus. Trutina- 267
tor, examinador, ex iudicii libra perpendens recta; translatione
a trutina, quae est gemina ponderum lances. Tristis. Tenax, 268
nummi cupidior, quod teneat. Interdum et pertinax. [Tru- 269
15 culentus.] Torvus, terribilis, eo quod sit torto vultu et turbu-
lento aspectu, ut: 'torva leaena,' et (Virg. Aen. 3, 677):

Cernimus adstantes nequiquam lumine torvo.

Turbidus, terribilis. Teter, ob obscura tenebrosaue vita. 270
Teterrimus, pro fero nimium. Tetrum enim veteres pro fero
20 dixerunt, ut Ennius (Ann. 607): 'tetros elephantos.' Terri-
bilis, quia terrorem habet et timetur. Tergiversator, quod 271
animum quasi tergum vertat huc et illuc, nec [facile] qualis sit
intellegitur. Temulentus a temeto, id est vino, dictus. Ti- 272
midus, quod timeat diu, id est sanguine; nam timor sanguinem
25 gelat, qui coactus gignit timorem. Turpis, quod sit informis et 273
torpeat.

V

Vir, a virtute. Vtilis, ab utendo bene sua, vel quod bene 274
quid utere possit; sicut docilis, quod doceri possit. Verus, a 275

1 sit om. C 2 vel pulsu K: v. s. p. est C Salo B: Sagio dett.
3 a suendo K: abesuendis T 6 suetudine C¹ 8 dicti C 10 in
samnis B (non I) 11 diurnus K: diurnis (corr. -nus) C 12 ex] et
K (non A) 13 laces C¹ (non A) Tristis om. K (non A) 14 quod]
quem B (non I) Truc. hab. ABCIU: om. KT¹: Truc. crudelis inmanis
seuus T² 16 ut] et T turba le. K 18 ob om. T: ab BCI
20 teros eleuantos K (non MAI) Terribilem KM (non AI) 22 facile
hab. BIT: om. ACK 23 intellegatur K (non A) autemeto id es T
24 diu suspectum 29 doc. qui do. T docere C¹

ISIDORI

- veritate; hinc et verax. Maior est veritas quam verus,
276 quia non veritas a vero, sed verus a veritate descendit. Veri-
dicus, quia verum dicit et veritatis adsertor est. Verecundus,
277 quia verum factum erubescit. Venustus, pulcher, a venis, id
est sanguine. [Viridis, vi et suco plenus, quasi vi rudis.] ⁵
[Vivens, vivus.] Varius, quasi non unius viae, sed incertae
mixtaeque sententiae. Versutus, eo quod eius mens in quo-
libet actu ad quamlibet fraudem facile vertitur; unde et ver-
278 sutia dicitur contorta sententia. Plautus (Epid. 371):
Versutior [est] quam rota figuralis. ¹⁰
279 [Vilis, a villa; nullius enim urbanitatis est.] Versipellis, eo quod
in diversa vultum et mentem vertat. Inde et versutus et callidus.
Violentus, quia vim infert. Vecors, mali cordis et malae con-
280 scientiae. Vagus, quia sine via. Vanus a Venere etymologiam
trahit. Item vanus inanis, falsus, eo quod memoria evanescat. ¹⁵
281 Vesanus, non probe sanus. Vinolentus, qui et satis bibit et
difficile inebriatur. Vexatus, id est portatus; ab eo quod est
veho, vecto, vexo, ut vexasse sit portasse. Veneficus, eo quod
282 venenum mortis causa paravit, aut praestitit, aut vendidit.
Vector, quasi vehitor. Est autem vector et qui vehit et qui ²⁰
vehitur. Venator, quasi venabulator, a venatione scilicet, quo
bestias premit. Quattuor autem sunt venatorum officia: vesti-
gatores, indagatores, alatores, pressores.

2 a viro *K* Verid. . . erub. *om. B (non I)* Veridictus *C*¹
5 est a sang. *K (non A)* Viridis . . . rudis *hab. T (qu. vi ru. in ras.)*
UVW et (post vivus) CX: om. ABIK vi rudis] viridis *C* 6 Vivens
vivus *hab. ABCIUV: om. KT* 7 huius *A* 9 torta *K (non A)*
10 est *hab. BCITU²W: om. AKUV* figuralis *AT: figuralis B*
(non *I*) 11 Vilis . . . urb. est *hab. C (ante Varius, § 277) T: om.*
ABIKUVX urb. est Vivus *C* 13 vim] viam *T* inferit *K*
mali consc. *T* conscientia *K* 15 idem *K* memoriae (-ie) *ev.*
KT: -riam ev. B (non I) 16 non prove *TI: non pro U: porro*
AC¹KB² (B¹ n. l.) quia et *C*¹ 18 vecto *om. B (non I)* 19 paruit
T 20 qu. veitior *C*¹ quia vehit *K* 21 quo] quod *K (non I)*
22 bectias *C*¹ ventorum off. *C*¹



2381

